

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU
LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA
„DOLINA RZEKI GRABI”

Autor
Juliusz Sumorok

Współpraca
Marta Durka

Łask 2009

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	4
II. Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania	6
II.1 Charakterystyka LGD jako jednostki odpowiedzialnej za realizację LSR.....	6
III. Opis obszaru działania LGD – analiza	14
III.1. Opis i specyfika obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności	14
a. Uwarunkowania przestrzenne	14
b. Uwarunkowania geograficzne, przyrodnicze	17
c. Uwarunkowania historyczne i kulturowe	21
d. Analiza społeczno – gospodarcza obszaru	28
e. Specyfika obszaru objętego LSR i uzasadnienie jego spójności	31
IV. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR.....	33
IV.1 Wnioski wynikające z przeprowadzonych sondaży i konsultacji społecznych	33
IV.2 Analiza SWOT	34
IV.3 Wnioski z analizy SWOT – założenia do strategii	38
V. Strategia LSR	39
V.1 Określenie misji i wizji LGD	40
V.2 Określenie celów strategicznych i zadań szczegółowych LSR oraz wskazanie planowanych w ramach LSR operacji.....	41
V.3 Wykazanie spójności celów LSR ze specyfiką obszaru LGD	68
V.4 Wskazanie podejścia zintegrowanego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć	69
V.5 Wskazanie podejścia innowacyjnego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć	69
V.6 Określenie budżetu LSR dla każdego roku jej realizacji	70
VI. Procedury oceny wyboru zadań do realizacji i finansowania	77
VI.1 Kryteria na podstawie których jest oceniana zgodność operacji z LSR oraz kryteria wyboru operacji a także procedury zmiany tych kryteriów.....	77
VI.2 Regulamin wyboru zadań do realizacji i finansowania oraz określenie zasad odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji do realizacji.....	80
VII. Zasady przygotowania i wdrażania LSR	81
VII.1 Proces tworzenia LSR	81
VII.2 Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR.....	82
VII.3 Zasady i sposób dokonywania ewaluacji własnej	88
VIII. Określenie powiązań LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym działaniem LSR.....	90
VIII.1 Powiązanie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego.....	91
VIII.2 Powiązanie ze strategiami Powiatu Łaskiego, Pabianickiego i Bełchatowskiego	91
VIII.3 Relacja pomiędzy LSR a Planami Rozwoju Lokalnego gmin członków LGD	91
VIII.4 Wskazanie planowanych działań, przedsięwzięć lub operacji realizowanych przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze objętym LSR	92

IX. Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich	94
IX.1 Wpływ na gospodarkę i sferę społeczną.....	94
IX.2 Oddziaływanie na środowisko	96
X. Spis tabel i rysunków	97

I. Wstęp

Niniejszy projekt strategii jest próbą znalezienia odpowiedzi na problemy obszaru LGD doliny rzeki Grabi. Chcemy wskazać mieszkańcom możliwe drogi rozwoju, poprawy swojej sytuacji w coraz bardziej konkurencyjnej rzeczywistości.

Zdiagnozowanymi problemami są min. słabość kapitału własnego, zbyt niski poziom aktywności gospodarczej, mała konkurencyjność zewnętrzna obszaru LGD, mała aktywność kapitału społecznego.

Z drugiej strony obszar LGD posiada niezaprzeczalne atuty w postaci czystego, cennego środowiska przyrodniczego, tradycji historyczno – kulturowych, bardzo dobrego położenia w pobliżu dużych aglomeracji i dobrego skomunikowania.

Problemy z jakimi borykają się mieszkańcy wynikają z jednej strony z przyczyn ekonomicznych rzutujących na braki w infrastrukturze, czy sile lokalnego biznesu. Drugim zespołem czynników problemowych są zjawiska społeczne. Wynikają one ze słabej identyfikacji regionalnej, aktywności i uczestnictwa społeczności lokalnych w życiu społecznym swoich „małych ojczyzn” z braku współpracy w ramach społeczeństwa obywatelskiego. To wszystko składa się na słabość kapitału społecznego.

Mieszkańcy regionów wiejskich są bardzo narażeni na negatywne procesy społeczne jakie towarzyszą przemianom ostatnich dwu dekad. Generalnie społeczności wiejskie trudno odnajdują się w „płynnej nowoczesności” wg nomenklatury Z. Baumana¹. Na wyzwania współczesności reagują jeszcze większym zamknięciem się w sobie.

Na terenie Lokalnej Grupy Działania „Dolina rzeki Grabi” mamy do czynienia z tradycyjnym modelem aktywności rolniczej, co przy słabych glebach i rozdrobnionej własności rolnej rodzi problemy ekonomiczne i społeczne. Ten model aktywności jest nie do utrzymania w dłuższym okresie czasu, stąd jednym z priorytetów strategii rozwoju obszaru LGD „Doliny rzeki Grabi” powinno być różnicowanie działalności rolnej i aktywizacja działalności pozarolniczej.

Również przedsiębiorcy obszaru LGD działają raczej na „własną rękę” nie wykorzystując możliwości współpracy i stąd pomoc dla tego sektora jest drugim ważnym zadaniem naszego stowarzyszenia.

Aby przeciwdziałać negatywnym zjawiskom powstała oddolna inicjatywa powołania Lokalnej Grupy Działania „Dolina rzeki Grabi” i przystąpienia do opracowywania Lokalnej Strategii Rozwoju Doliny Rzeki Grabi.

¹ Zygmunt Bauman, Płynna nowoczesność, przekł. Tomasz Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006 r. Bauman swym bardzo ważnym dziełem włącza się do debaty, która ma opisać świat w jakim przyszło nam żyć. Nie ma wątpliwości, że nowoczesność się skończyła. Jak nazwać i przedstawić epokę, jaka po niej nastąpiła? Ponowoczesność, późna nowoczesność, druga nowoczesność to tylko niektóre z propozycji wypełniających uczone dysputy. Bauman przedstawia własną propozycję, której trzon stanowi pojęcie płynnej nowoczesności. To epoka, w której stare, stałe formy organizacji życia zamknięte w takich pojęciach, jak państwo narodowe i sztywne hierarchie, owszem jeszcze istnieją, ale nie są w stanie przeciwstawić się globalnemu upłynnieniu struktur społecznych. Płynny bowiem nic sobie robią ze stałych przeszkód, „omijają przeszkody i zapory, rozpuszczają albo torują sobie drogę, przesiąkając przez nie lub drażąc je kropla po kropli.” Niestety, nie jesteśmy w stanie przewidzieć skutków tej erozji. Po latach pewności, że przyszłość istnieje i może być tylko lepsza, odkrywamy że życiu bliższy jest chaos niż porządek.

Celem ogólnym LGD jest zintegrowanie i aktywizacja społeczności lokalnych wokół wspólnej idei realizacji Strategii, do opracowania której włączymy całą społeczność i wypromowanie silnego i konkurencyjnego obszaru doliny Grabi.

Zamierzamy budować strategię wokół trzech następujących celów wiodących:

- Lepsze wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego w rozwoju LGD
- Wzrost miejsc pracy na obszarach wiejskich
- Wzrost kapitału społecznego „Doliny rzeki Grabi”

Projekt adresowany jest do całej społeczności obszarów które obejmuje Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi”, czyli gmin: Buczek, Dłutów, Dobroń, Drużbice, Sędziejowice, Widawa, Wodzierady, Łask i Żelów.

Pragniemy zrealizować następującą wizję i misję:

„Obszar Doliny Grabi staje się w perspektywie 10 letniej wielo-funkcyjnym prężnym i atrakcyjnym subregionem, bazującym na unikatowym dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym powiązanych silnymi związkami z miastami łódzkiego obszaru metropolitalnego”

„Lokalna Grupa Działania „Doliny rzeki Grabi” buduje szerokie porozumienie różnych podmiotów w celu zrównoważonego rozwoju obszaru bazując na unikalnych walorach przyrodniczych, zasobach kulturowych i historycznych:

- Środowiska przyrodniczego,
- Walorów historyczno - kulturowych,
- Potencjału społecznego w tym tradycji działalności gospodarczej i rolniczej.”

Celem realizacji założonej wizji i misji LDG działać będzie na trzy sposoby. Prowadzić będzie działania samodzielnie takie jak np. szkolenia. Współdziałać razem z innymi partnerami np. przy promocji obszaru LGD i inicjować działania, np. poprzez stworzenie spójnego projektu gospodarowania wodami powierzchniowymi gmin LGD z uwzględnieniem celów wskazanych w LSR.

LGD dysponować będzie zgodnie z założeniami PROW środkami, które przeznaczone zostaną na zadania zapisane w Lokalnej Strategii Rozwoju, wyboru szczegółowych operacji dokonywać będzie Rada Lokalnej Grupy Działania. LGD aplikować będzie też samodzielnie lub w partnerstwie do innych środków pomocowych celem realizacji LSR.

Zachęcamy wszystkich mieszkańców obszaru LGD do zaangażowania się w realizację zapisanych w Strategii przedsięwzięć oraz pomysłów. Tylko z waszym udziałem Strategia ma szansę wpłynąć na rozwój naszego obszaru LGD.

I.1 Podstawy prawne utworzenia LGD i LSR

Lokalna Grupa Działania „Dolina Grabi” oraz tworzona Lokalna Strategia Rozwoju bazuje na następujących aktach prawnych:

1. Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
2. Rozporządzenie Rady Europy (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, art. 61-65
3. Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1974/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. ustanawiająca szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).
4. Rozporządzenia wykonawcze w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poszczególnych działań.

II. Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania

II.1 Charakterystyka LGD jako jednostki odpowiedzialnej za realizację LSR

Nazwa i status prawny LGD

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi” zarejestrowane dnia 14. maja 2008 roku w Krajowym rejestrze sądowym pod nr. 0000305994

Opis procesu budowania partnerstwa LGD

Od połowy lat 90 powstawały w różnych organizacjach pozarządowych, również tych, które zszarżają przedsiębiorców, obszaru LGD pomysły stworzenie wspólnej strategii rozwoju dla obszaru doliny Grabi czy też dawnej ziemi łaskiej. Powstanie programu LEADER zintensyfikowało te działania, pojawiały się pomysły powołania Lokalnej Grupy Działania związanej w jakiś sposób z obszarem doliny rzeki Grabi. Na przeszkodzie stała słabość organizacyjna inicjatorów pomysłów i brak przykładów oraz wiary w powodzenie takich działań.

W 2007 roku przedstawiciele Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Łaskiej i Łascy samorządowcy zetknęli się z Lokalną Grupą Działania w czasie wizyty w mieście partnerskim Dannebergu w Niemczech, gdzie dostali kontakt do LGD „Dolina Wełny”, które współpracowało z tamtejszym LAGiem. Po powrocie do kraju zaproszono do Łasku prezesa „doliny Wełny”, który zaprezentował działalność swojego LGD i przedstawił korzyści wynikające z funkcjonowania takiego stowarzyszenia, przekazał też referencje i kontakt do firmy konsultingowej, która zorganizowała następnie pierwsze spotkania informacyjne w każdej z gmin.

Oprócz tego odbywały się spotkania informacyjno – szkoleniowe z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi dotyczące funduszy unijnych, szczególnie związanych z programami PROW i Lider+.

W końcu listopada 2007 odbywały się konsultacje pomiędzy samorządami, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami. Na spotkaniu 17.12.2007 w Łasku podjęto decyzję o zorganizowaniu spotkania sąsiednich gmin celem nawiązania współpracy.

Dzięki pomocy organizacyjnej władz gminy Łask 28 stycznia 2008 zorganizowano spotkanie z Udziałem przedstawicieli Urzędu Marszałkowskiego, na które zaproszono do współpracy przedstawicieli sąsiednich gmin, reprezentujących wszystkie trzy sektory (Wodzierady, Sędziejowice, Dobroń, Widawa oraz Buczek) celem nawiązania współpracy.

Następnie od początku lutego do końca marca 2008r odbyła się seria spotkań informacyjno- szkoleniowych w każdej z poszczególnych gmin, na których wyłoniono przedstawicieli mających reprezentować gminy we wszystkich trzech sektorach (publiczny, społeczny, gospodarczy) w przyszłych strukturach lokalnej grupy. Ponadto rady gmin podjęły uchwały o woli powołania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania. W tym czasie dołączyła też gmina Dłutów, tak więc obszar LSR objął siedem gmin: Wodzierady, Sędziejowice, Dobroń, Widawa, Buczek, Łask, Dłutów.

Spotkanie założycielskie na którym przyjęto statut oraz wybrano władze stowarzyszenia odbyło się 1 kwietnia 2008r. w Starostwie Powiatowym w Łasku.

Stowarzyszenie zostało formalnie zarejestrowane 14.05.2008 roku. Rada LGD zadecydowała, że przygotowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju zajmie się Zarząd.

Zarząd w początkowym okresie zbierał się co dwa tygodnie w różnych gminach tak, aby poznać cały obszar LGD.

W końcu maja LGD wraz z gminą Buczek złożyło do Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki działanie 7.3 wnioski o sfinansowanie projektu pt. „Dolina rzeki Grabi nasz dom nasza wspólna sprawa” mającego na celu integrację społeczności lokalnych wokół tworzonej strategii poprzez szeroko zakrojone konsultacje społeczne. Wniosek został rozpatrzony pozytywnie i obecnie w partnerstwie z gminą Buczek LGD realizuje ten projekt.

Spotkania wstępne z mieszkańcami obszaru LGD rozpoczęły się w czerwcu 2008 roku. Na spotkaniach omawiano czym jest LGD, jakie ma plany i zamierzenia. Przeprowadzono sondaż na temat problemów i potrzeb członków społeczności lokalnych. Sondaż ten przeprowadzany był na spotkaniach, które odbyły się we wszystkich siedmiu gminach obszaru LSR (które wówczas były stowarzyszone) w czasie imprez masowych (dożynki, dni Gminy) i na specjalnie zorganizowanych spotkaniach wiejskich. Prowadzone one były przez członków Zarządu. Przeciętnie bezpośrednio w spotkaniach brało udział 20-30 osób, rozdano ponad 2800 kwestionariuszy z pytaniami z czego otrzymano 380 wypełnionych.

Równolegle przystąpiono do zbierania materiałów do strategii takich jak analiza SWOT obszaru LGD oraz rozpoczęto przygotowywanie regulaminów i procedur.

Przedstawiciele władz LGD byli obecni na prawie wszystkich ważniejszych wydarzeniach na obszarze LGD. Począwszy od akcji „Polska Biega” której LGD tuż po zarejestrowaniu było współorganizatorem, poprzez festyny i imprezy masowe na serii dożynek skończywszy. Wizyty te dały możliwość lepszego poznania obszaru LGD, jego problemów, oraz promowanie idei współpracy. Dzięki temu pozyskaliśmy i nadal pozyskujemy nowych członków z poza sektora publicznego.

W październiku 2008 chęć przystąpienia do LGD wyraziły gminy Zelów i Drużbice, ponieważ leżą one w dolinie Grabi, mają podobne problemy, Zarząd zdecydował o ich przyjęciu i rozszerzeniu LGD na obszar 9 gmin.

Ze względu na spójność obszaru LGD nie przewidujemy dalszego zwiększania obszaru terytorialnego działania naszego Stowarzyszenia.

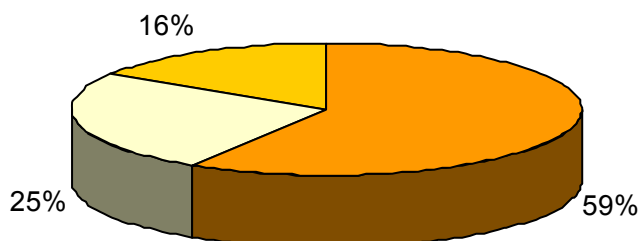
Wszyscy członkowie i partnerzy mogą brać udział w spotkaniach Zarządu i Rady, są one bowiem otwarte. Dzięki spotkaniom na obszarze LGD budowana LSR jest szeroko konsultowana z zainteresowanymi podmiotami ze wszystkich trzech sektorów.

Charakterystyka członków LGD i jej partnerów oraz sposób rozszerzania lub zmiany składu LGD

Zgodnie z wytycznymi PROW członkowie Lokalnej Grupy Działania rekrutują się z trzech sektorów:

- sektor społeczny
- sektor administracyjny
- sektor przedsiębiorców

Udział poszczególnych sektorów w LGD

■ Sektor Społeczny □ Sektor Publiczny ■ Sektor Gospodarczy

Aktualnie (na dzień 06.01.2009) LGD „Dolina rzeki Grabi” liczy 73 członków i partnerów. Opis i charakterystyka członków LGD znajdują się w załączniku nr 15 i 17 do wniosku o wybór LSR i stanowią integralną część Lokalnej Strategii Rozwoju.

Sposób rozszerzenia LGD o kolejnych partnerów

O rozszerzeniu LGD możemy mówić w aspekcie formalnoprawnym.

Tu o rozszerzeniu mówią zapisy w statucie LGD określające precyzyjnie sposób przyjmowania nowych członków, oraz wymagania jakie muszą oni spełnić.

Drugim aspektem jest aspekt promocyjny, czyli sposób pozyskiwania nowych członków.

Zawiera ona cykl działań, które musimy wykonać by zachęcić potencjalnych członków LGD do wstępowania w jej szeregi. Do tych działań zaliczamy:

- wykonanie i prowadzenie strony internetowej LGD (www.dolinagrabi.pl),
- udział przedstawicieli LGD w imprezach masowych na terenie LGD,
- artykuły w środkach masowego przekazu – prasa, radio i telewizja,
- spotkania w gminach przedstawiające efekty naszego działania,
- bezpośrednio zapraszanie potencjalnych partnerów na zebrania Zarządu LGD.

Będziemy dążyć do pozyskania jak największej liczby członków, szczególnie z sektora gospodarczego i społecznego.

Ze względu natomiast na spójność obszaru LGD czyli fakt, że obejmuje ona prawie całe dorzecze Grabi nie planujemy znaczącego rozszerzania Stowarzyszenia w aspekcie terytorialnym.

Struktura organów decyzyjnych i wykonawczych LGD

Najwyższą władzą Stowarzyszenia jest **Walne Zebranie Członków** do którego kompetencji należy:

- 1) aktualizacja LSR,
- 2) uchwalanie kierunków i programu działania Stowarzyszenia,
- 3) wybór członków Zarządu i Komisji Rewizyjnej,
- 4) z zastrzeżeniem § 17 ust. 2 i § 18 ust. 2, wybór i odwołanie członków Rady, Zarządu i Komisji Rewizyjnej (bez określenia funkcji),
- 5) rozpatrywanie i zatwierdzanie sprawozdań Zarządu i Komisji Rewizyjnej, w szczególności dotyczących projektów realizowanych w ramach LSR,
- 6) udzielanie absolutorium ustępującemu Zarządowi,
- 7) uchwalanie zmian Statutu,
- 8) podejmowanie uchwał w sprawie przystąpienia Stowarzyszenia do innych organizacji,
- 9) podejmowanie uchwały w sprawie rozwiązania Stowarzyszenia,
- 10) rozpatrywanie odwołań od uchwał Zarządu, wniesionych przez członków Stowarzyszenia,
- 11) uchwalanie regulaminu obrad Walnego Zebrania Członków, oraz Regulaminu Rady,
- 12) ustalenie programu działania Stowarzyszenia.

Tabela 1. Rozdział kompetencji pomiędzy Radą a Zarządem Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi”

Kompetencje Zarządu	Kompetencje Rady Programowej
Zwoływanie Walnego Zebrania.	Do wyłącznej kompetencji Rady Programowej Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi” należy wybór operacji w formie uchwały, zgodnie z art. 62 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005, które mają być realizowane w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi” Lokalnej Strategii Rozwoju obszarów wiejskich.
Przygotowywanie projektów uchwał na Walne Zebranie.	
Realizacja uchwał Walnego Zebrania oraz kierowanie całokształtem działalności Stowarzyszenia.	
Ustalanie programów okresowych, planów działalności programowej oraz finansowej Stowarzyszenia.	
Zarządzanie majątkiem i funduszami Stowarzyszenia.	
Opracowywanie projektu aktualizacji LSR dla obszarów wiejskich do przedłożenie Radzie i WZCZ.	
Reprezentowanie Stowarzyszenia na zewnątrz i działanie w jego imieniu.	
Powoływanie i odwoływanie pracowników Biura Stowarzyszenia.	
Ustalanie stanu zatrudnienia i zasad wynagradzania pracowników Biura Stowarzyszenia.	
Ustalanie regulaminu Biura Stowarzyszenia.	
Uchwalanie regulaminów działalności Stowarzyszenia, w zakresie nie zastrzeżonym dla Walnego Zebrania.	
Podejmowanie uchwał w sprawie przyjmowania oraz wykluczania członków stowarzyszenia.	
Rozpatrywanie sporów pomiędzy członkami, powstałych na tle działalności Stowarzyszenia.	
Ustalanie terminów wpłat składek członkowskich, a w szczególnych wypadkach zwalnianie z tych opłat.	
Realizacja LSR zgodnie z zasadami wynikającymi z przepisów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 - 2013, w tym ogłaszanie konkursów, przyjmowanie wniosków i przedkładanie Radzie, celem dokonania wyboru projektów do realizacji w ramach strategii.	
Opracowywanie projektów, wniosków oraz innych dokumentów w celu pozyskiwania środków na realizację celów z innych programów pomocowych.	
Wykonywanie innych działań wymaganych przepisami, związanych z realizacją LSR, za wyjątkiem tych, które należą do wyłącznej kompetencji Rady.	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie statutu Stowarzyszenia LGD „Dolina rzeki Grabi”

Jak wynika z powyższego zestawienia funkcja zarządcza organów władzy została wyraźnie oddzielona od funkcji decyzyjnej.

Zarząd Stowarzyszenia pełni funkcję pomocniczą w realizacji zapisów LSR podczas gdy Rada Programowa pełni funkcję decyzyjną. Zarząd Stowarzyszenia swą działalnością wspiera Radę Programową poprzez ogłaszanie konkursów i przyjmowanie wniosków,

zwoływanie posiedzeń Rady. Zarząd Stowarzyszenia pośredniczy w kontaktach pomiędzy Radą Programową a pozostałymi organami władzy stowarzyszenia, jednakże jego rola ogranicza się wyłącznie do zwoływania posiedzeń organów władzy i przygotowywania projektów uchwał Walnego Zebrania członków Stowarzyszenia. Rada Programowa ogranicza swą działalność wyłącznie do wyboru projektów i nie ingeruje w zarządzanie Stowarzyszeniem.

Komisja rewizyjna jest organem nadzoru wewnętrznego o następującym zakresie kompetencji

- 1) kontrola bieżącej pracy Stowarzyszenia,
- 2) składanie wniosków w przedmiocie absolutorium dla Zarządu na Walnym Zebraniu Członków,
- 3) występowanie z wnioskiem o zwołanie Walnego Zebrania Członków,
- 4) dokonywanie wyboru podmiotu mającego zbadać sprawozdanie finansowe Stowarzyszenia zgodnie z przepisami o rachunkowości.

Struktura i zasady funkcjonowania biura LGD

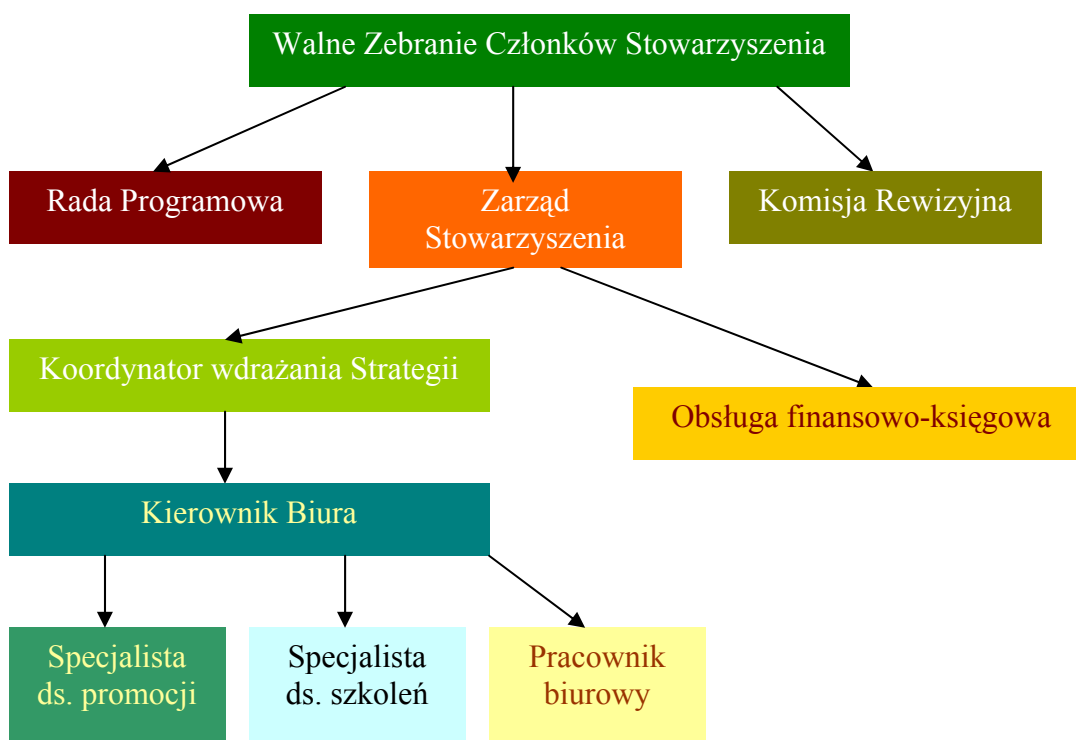
W celu sprawnej realizacji zadań statutowych Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi”, powołano Biuro Stowarzyszenia, które zgodnie z zapisami statutowymi jest jednostką administracyjną Stowarzyszenia, kieruje pracami organizacyjnymi i przygotowawczymi.

Biuro Stowarzyszenia prowadzi swoją działalność w oparciu o statut stowarzyszenia, uchwały Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia oraz Regulamin Funkcjonowania Biura.

Biurem kieruje Kierownik Biura, zatrudniony przez Zarząd Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi”, do prowadzenia spraw bieżących Stowarzyszenia. Za całokształt wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju odpowiada Koordynator wdrażania strategii.

Strukturę organizacyjną Stowarzyszenia przedstawia poniższy schemat.

Rysunek 1. Struktura organizacyjna Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi”

Źródło: opracowanie własne na podstawie Regulaminu Funkcjonowania Biura Stowarzyszenia LGD „Dolina rzeki Grabi”

Procedury naboru pracowników i opis stanowisk pracy biura LGD zawarte są w załącznikach nr 5 i 6 do wniosku o wybór LSR i stanowią jej integralną część.

Doświadczenia LGD i członków LGD albo partnerów w realizacji operacji związanych z problematyką PROW i funduszy UE

Lokalna Grupa Działania realizuje aktualnie w partnerstwie z gminą Buczek projekt z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki działanie 7.3 „Dolina rzeki Grabi nasz dom nasza wspólna sprawa”. Projekt ten jest odpowiedzią na problem słabej identyfikacji, aktywności i uczestnictwa społeczności lokalnych w pracach nad budową, a następnie wdrażaniem i ewaluowaniem LSR Doliny rzeki Grabi. Cele szczegółowe tego działania to:

- pobudzenie aktywności społeczności lokalnych i wciągnięcie ludzi do dialogu na temat przyszłości ich małej ojczyzny poprzez dyskusje nad projektem Strategii,
- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez wskazanie nowych możliwości aktywności gospodarczej i społecznej jakie niesie ze sobą realizacja Strategii,
- rozwój dialogu pomiędzy mieszkańcami, ngo i lokalnym samorządem na bazie prac nad wdrożeniem Strategii,
- wykazanie efektu synergii i korzyści współpracy sieciowej, czyli mój sąsiad moim sprzymierzeńcem, a nie konkurentem,
- unaocznienie mieszkańcom korzyści płynących z korzystania z kanałów informacyjnych w postaci nowych mediów elektronicznych i edukacji ustawicznej,

- wytworzenie poczucia więzi regionalnej,

W ramach projektu prowadzono spotkania i warsztaty lokalnie w 7 gminach LGD (liczba członków porozumienia w momencie składania wniosku) na temat:

1. wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych i historycznych dla zrównoważonego rozwoju turystyki; turystyka i jej trendy; produkt turystyczny, regionalny jako jeden z filarów rozwoju gospodarczego regionu,
2. możliwości alternatywnych rodzajów działalności gospodarczej na terenie realizowanej Strategii, (np. animator ruchu turystycznego, pracownik punktu informacji turystycznej, właściciel gospodarstwa agroturystycznego i inne,
3. świadomość ekologiczna a zrównoważony rozwój; rolnictwo ekologiczne i biodynamiczne,
4. internet - możliwości pozyskiwania informacji dla siebie i swojego biznesu,
5. prezentacja założeń Strategii ze szczególnym naciskiem na możliwości rozwoju jakie niesie ze sobą ich realizacja, dzięki inwestowaniu w różne rodzaje aktywności gospodarczej adresowane do biznesu i perspektywy takich inwestycji dla lokalnego rynku pracy.

Każdorazowo po warsztatach odbywała się otwarta dyskusja poświęcona wymianie doświadczeń oraz przedstawianiu swoich sugestii dotyczących możliwości rozwoju lokalnego i najlepszych sposobów realizacji Strategii.

Zakończeniem projektu będzie konferencja połączona z ogłoszeniem zwycięzców w licznych konkursach. Wydrukowane zostaną również materiały informacyjne w wersji tradycyjnej i elektronicznej, które rozprowadzane będą wśród mieszkańców regionu.

Rezultaty twarde bezpośrednie projektu to:

- 7 spotkań wstępnych z mieszkańcami 7 gmin,
- 40 przeprowadzonych warsztatów wspierających aktywizację i integrację społeczności lokalnych,
- Bezpośrednie uczestnictwo w warsztatach około 1200 osób,
- Przekazanie informacji około 12000 osobom, poprzez zapoznanie ich z materiałami informacyjnymi projektu,
- 10 podmiotów, które będą współdziałać na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych,

Zakładane rezultaty miękkie osiągnięte w wyniku realizacji projektu to:

- zwiększenie zapotrzebowania na edukację ustawiczną,
- zwiększenie popularności internetu, jako źródła informacji i medium komunikacyjnego,
- utrwalenie zwyczaju konsultacji społecznych projektów ważnych dla społeczności lokalnych,
- wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- wzrost znaczenia organizacji i grup lokalnych formalnych i nieformalnych,
- przełamanie poczucia bezradności,
- wzrost otwartości społeczności lokalnych i zaangażowania w życie społeczne.

Okres realizacji projektu: 10.06.08 – 27.02.2009 r.

Budżet projektu wynosi 50 tys złotych

Zrealizowane lub realizowane zadania z funduszy UE przez członków LGD, znajdują się w załączniku nr 17 do niniejszej strategii.

III. Opis obszaru działania LGD – analiza

III.1. Opis i specyfika obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności

a. Uwarunkowania przestrzenne

Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi” obejmuje teren 7 gmin wiejskich: Buczek, Dłutów, Dobroń, Drużbice, Sędziejowice, Widawa, Wodzierady oraz 2 gminy miejsko-wiejskich: Łask oraz Żelów, w granicach administracyjnych województwa łódzkiego. Obszar LGD obejmuje cały powiat łaski (gminy: Buczek, Sędziejowice, Widawa, Wodzierady, Łask), pabianicki (gminy: Dłutów, Dobroń), oraz bełchatowski (Drużbice, Żelów).

Tabela 2. Gminy wchodzące w skład LGD

Lp.	Gmina	Typ gminy	Powierzchnia (km ²)	Ludność	Gęstość zaludnienia (osób/km ²)
1	Buczek	wiejska	92	4 952	54
2	Dłutów	wiejska	101	4 164	41
3	Dobroń	wiejska	95	6 945	73
4	Drużbice	wiejska	113	4 909	43
5	Sędziejowice	wiejska	120	6 414	53
6	Widawa	wiejska	178	8 028	45
7	Wodzierady	wiejska	82	3 084	38
8	Łask	miejsko-wiejska	146	28 452	195
9	Żelów	miejsko-wiejska	167	15 372	92
razem		9 gmin	1094	82 320	75

dane wg GUS, stan: 31 grudnia 2006 r.²

Obszar obejmujący LGD „Dolina rzeki Grabi” stanowi powierzchnię 1094 km².

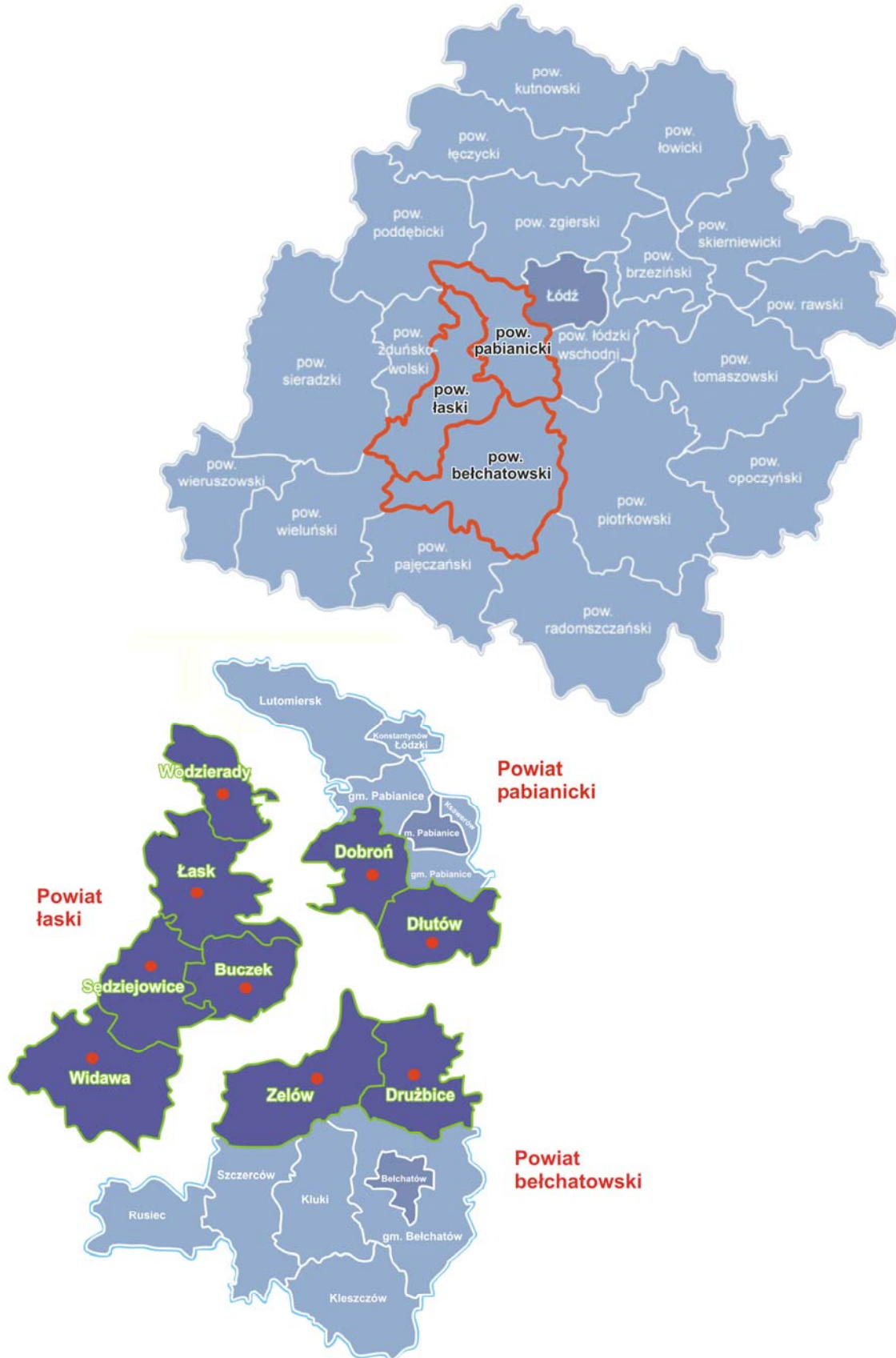
Obszar ten obejmuje całą dolinę rzeki Grabi co w połączeniu z obszarem LSR tworzy obszar o przestrzennej spójności. Dolina rzeki Grabi ma decydujący wpływ na krajobraz oraz rozwój gospodarczy tego obszaru. Położenie w dolinie rzeki Grabi, stwarza ciekawy, unikatowy krajobraz cenny przyrodniczo zaliczony do obszarów Natura 2000. Położenie w dolinie Grabi wpłynęło również silnie na bogatą kulturę tego terenu.

Bogate zasoby materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, oraz walory przyrodnicze Doliny rzeki Grabi stwarzają możliwość rozwoju tego obszaru również w kierunku turystyki. Wspólne dziedzictwo i losy dziejowe stwarzają w mieszkańcach tego

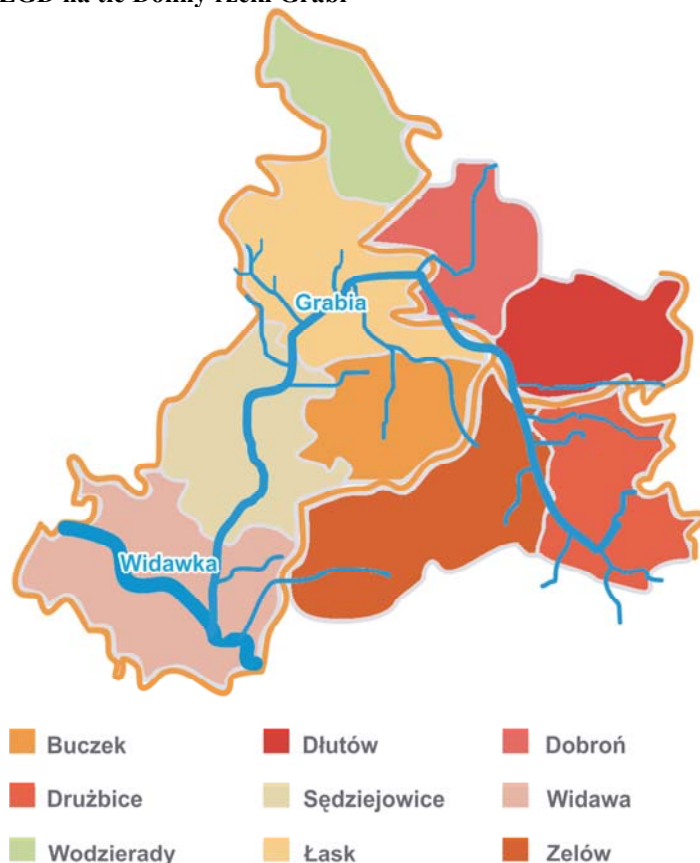
² <http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xchg/gus>

obszaru poczucie tożsamości kulturowej: wspólnoty doświadczeń oraz wspólnych wartości.

Rysunek 2. Mapa obrazująca granice administracyjne LGD na tle województwa łódzkiego

Rysunek 3. Gminy LGD na tle Doliny rzeki Grabi

Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi” swoim zasięgiem oddziaływania obejmuje obszar dziewięciu gmin położonych w dolinie rzeki Grabi, na granicy trzech powiatów: łaskiego (Buczek, Sędziejowice, Widawa, Wodzierady, Łask), pabianickiego (Dłutów, Dobroń), oraz bełchatowskiego (Drużbice i Zelów). W najbliższym sąsiedztwie obszaru znajduje się miasto wojewódzkie Łódź, a także ważne ośrodki miejskie: Pabianice, Wieluń, Bełchatów.

Rysunek 4. Mapa komunikacyjna obszaru Doliny rzeki Grabi

Obszar Doliny rzeki Grabi ma korzystne połączenia komunikacyjne. Zbiegają się tutaj drogi krajowe nr 14 relacji Łódź – Wrocław, nr 12 Sieradz - Łask - Piotrków Trybunalski – Lublin oraz drogi wojewódzkie: nr 473 łącząca Łask z Szadkiem i Balinem, nr 481 Łask – Wieluń, nr 483 Łask – Szczerców – Częstochowa, oraz nr 484 Łask - Buczek - Zelów - Bełchatów.

Wysoka ranga funkcjonalna dróg przebiegających przez obszar LGD stwarza możliwość obsługi turystów z różnych kierunków.

Na terenie Gminy Buczek zlokalizowane jest lotnisko wojskowe zakwalifikowane jako baza NATO z perspektywiczną możliwością wykorzystania infrastruktury do potrzeb lotnictwa cywilnego.

b. Uwarunkowania geograficzne, przyrodnicze

Ukształtowanie powierzchni

Pod względem fizyczno-geograficznego podziału Polski J. Kondrackiego (1988 r.) obszar ten w znacznej większości znajduje się w obrębie Wysoczyzny Łaskiej. Tylko południowy i południowo-wschodni kraniec obszaru LGD Dolina rzeki Grabi leży w obrębie Kotliny Szczercowskiej i Wysoczyzny Bełchatowskiej.

Obszar LGD „Dolina rzeki Grabi” jest więc obszarem o zróżnicowanej wysokości. Różnice wysokości dochodzą na przykładzie gminy Drużbice do 60 m, od 178 m n.p.m. u ujścia Grabi w rejonie Zabielowa k/wsi Kuźnica, po 239,7m n.p.m., na południowym - wschodzie we wsi Bukowie Dolne na pograniczu z Gminą Bełchatów.

Interesującym akcentem rzeźby są pagórki wydmowe, zwykle występujące zespołowo w obniżeniach terenu. Wydmy utworzone zostały z luźnych piasków wskutek działalności wiatru, już kilkanaście tysięcy lat temu, w końcu ostatniego okresu zimnego. Około 10 tysięcy lat temu, wraz z ociepleniem klimatu, formy te ustabilizowała roślinność.

Klimat

Obszar LGD położony jest w regionie klimatycznym zwanym Regionem Środkowopolskim. Do walorów klimatycznych terenu należą :

- korzystne warunki solarne wyróżniające się dość dużą ilością dni pogodnych (5,5 miesięcznie), średnim zachmurzeniem, stosunkowo wysokim usłonecznieniem w ciągu roku,
- korzystne warunki termiczne przy okresie bezmroźnym średnio 280 dni w roku,

Ogólna charakterystyka tego regionu to:

- średnioroczna prędkość wiatrów 3 - 5 m/s
- średnioroczna suma opadów atmosferycznych 580 mm/a
- średnioroczne parowanie terenowe 510 mm/a
- średnioroczna temperatura dobowa + 7,7 °C
- okres wegetacyjny trwa około 215 dni (od początku kwietnia do początku listopada)

Klimat obszaru „Doliny rzeki Grabi” jest więc klimatem łagodnym, przyjaznym dla rolnictwa pod względem długości okresu wegetacyjnego, jednak w związku z małymi opadami na nizinach zdarzają się często niedobory wody.

Doliny i obniżenia natomiast odznaczają się najmniej korzystnymi warunkami topoklimatycznymi. Charakterystyczne są dla nich niekorzystne warunki termiczne, wilgotnościowe, związane z częstym występowaniem inwersji termicznej i stagnacji chłodnego i wilgotnego powietrza oraz gorsze warunki solarne - z uwagi na zwiększoną częstotliwość występowania mgieł. Wzrasta tu prawdopodobieństwo występowania przygruntowych przymrozków.

Lesistość

Lesistość gmin wchodzących w skład Lokalnej Grupy Działania „Dolina rzeki Grabi” wynosi 25 % ogólnej powierzchni. Powierzchnia lasów zajmuje 27089 ha, w tym lasów państwowych jest 17062 ha, co stanowi 62 %, zaś lasów prywatnych 10542 ha (38 % powierzchni lasów).

Największe kompleksy leśne znajdują się w gminie Zelów, Dobroń i Widawa.

Walory środowiska obszaru LGD, w tym duży udział lasów, umożliwiają rozwój turystyki, w tym również weekendowej dla mieszkańców najbliższych miast.

Zasoby wodne ³

Rzeka Grabia jest osią hydrograficzną obszaru LGD „Dolina rzeki Grabi”. Wypływa jako Grabówka na północny wschód od wsi Grabica, uchodzi powyżej Rogóżna na polach wsi Grabno do Widawki jako jej prawobrzeżny dopływ. Całkowita długość rzeki wynosi 84,20 km, spadek 1,06‰, zaś powierzchnia dorzecza 821,8 km².

Grabia stanowi jeden z cenniejszych elementów przyrodniczych centralnej Polski. Liczne starorzecza, małe zbiorniki wodne oraz lasy łęgowe w dolinie tej rzeki nadają Grabi szczególny wygląd. Ponadto piaszczysty brzeg miejscami porośnięty lasem sosnowym, rozległe łąki z różnogatunkową roślinnością również dodają jej uroku. Naturalny charakter Grabi, wysokie parametry czystości wody oraz bogato rozwinięty świat flory i fauny zostały udokumentowane w licznych badaniach prowadzonych przez pracowników Uniwersytetu Łódzkiego. W wyniku tych badań stwierdzono występowanie tu aż 800 gatunków zwierząt, w tym 80 odkrytych po raz pierwszy w Polsce, 2 gatunki okazały się nowymi dla nauki. Nad Grabią można spotkać np. bobry, wydry, bociana czarnego, zimorodka oraz licznych przedstawicieli ichtiofauny. Z tego też względu świat zwierzęcy tej rzeki i jej dopływów można określić jako niezwykle różnorodny. Równie bogaty jest świat roślinny doliny Grabi. Szczególnie cenne są naturalne zbiorowiska olsów i łęgów, a także gatunki reprezentujące roślinność bagienną licznych mokradeł i terenów podmokłych znajdujących się w pobliżu rzeki. Na szczególną uwagę zasługują takie rośliny jak; *okrężnica bagienna*, *włosienicznik błotny*, *łączeń baldaszkowy*, *marek szerokolistny*. Walory te objęto szeregiem form ochronnych.

³ „Wojewódzki Program Ochrony i Rozwoju Zasobów Wodnych” dla województwa łódzkiego; Łódź 2008

Ochrona środowiska

Obszary podlegające prawnej ochronie stanowią 30,43% powierzchni LGD "Dolina rzeki Grabi". Cały odcinek Grabi i jej dopływów: rzeki Końskiej i Pałusznicy, oraz okoliczne lasy znajdują się w Obszarze Chronionego Krajobrazu, którego powierzchnia wynosi 6558 ha.

Ponadto dolina rzeki Grabi znajduje się na Shadow List⁴ jako proponowany obszar uzupełniający Natura 2000. Powierzchnia tego obszaru ma wynieść 1517 ha (w trakcie ustalania).

Tabela 3. Formy ochrony przyrody na obszarze LGD

Forma ochrony przyrody	gmina	Pow (ha)	Główny przedmiot ochrony
Rezerваты			
Grabica	Sędziejowice	8,26	torfowiskowy - torfowiska przejściowe i niskie oraz eutroficzne bagna wraz z rzadkimi roślinami
Jodły Łaskie	Sędziejowice	59,19	leśny – zbiorowiska lasu mieszanego ze zwartymi drzewostanami grądu jodłowego. Na terenie rezerwatu występuje siedem różnych zbiorowisk roślinnych. Najcenniejsze drzewostany jodłowe liczą około 80-120 lat a dęby nawet około 200 lat.
Winnica	Widawa		
Użytki ekologiczne			
„Rzeka Grabia”			Ochroną objęta jest rzeka w obrębie koryta na całej długości (40,6km)
„Zamość”	Sędziejowice	1,53	
Źródła wysiękowe	Sędziejowice	0,5	
kompleks stawów śródleśnych w okolicach miejscowości Orzk i Łaziska	Dłutów	33,02	bogactwem roślinności wodnej i torfowiskowej (torfowiec odgięty, mchy, rosiczka) oraz stanowiący ostoję ptaków wodnych (perkoz, kaczka, mewa, czapla, ptaki drapieżne)
Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy			
„Dolina Grabi”	Sędziejowice, Łask, Dobroń	4.007	
w Leśnictwie Sędziejowice	Sędziejowice	13,4	Ponad 100-letni starodrzew sosnowy
Mogilno	Dobroń		stanowi ochronę wydm z pokrywającym je drzewostanem sosnowym, pełniącym funkcję lasu drzewochronnego
„Dobroń”	Dobroń		zawiera śródleśny krajobraz wydm i torfowisk z cennymi zbiorowiskami roślinności torfowiskowej o różnym

⁴ Raport o stanie środowiska w 2005 roku; Łódź 2006

Forma ochrony przyrody	gmina	Pow (ha)	Główny przedmiot ochrony
			stadium sukcesji
„Dąbrowa”	Dłutów	59	obejmujący ochroną drzewostan jodły w wieku ok. 110 lat
„Borkowice”	Dłutów	649,38	Ochroną objęto kompleks lasów o wyjątkowo cennej mozaice siedlisk leśnych z dużym udziałem lasów wodochronnych i glebochronnych, położonych na obszarze wydm oraz fragmenty naturalnych drzewostanów jodłowych (północna granica występowania w Europie) i bukowych, położonych na północnej granicy zasięgu gatunków oraz śródleśnych zbiorników.
Obszar chronionego krajobrazu			
„Nadwarciańskiego”	Sędziejowice		W obszarze chronionego krajobrazu znajduje się: Park Krajobrazowy Międzyrzecza Warty i Widawki
Dłutowsko-Tuszyńsko-Koluszkowski	Dłutów		

Obok licznych form ochrony przyrody, na terenie gmin partnerstwa występuje także **Park Krajobrazowy Międzyrzecza Warty i Widawki**. Stanowi on aż 54,7 % obszaru gminy Widawa (9736 ha) oraz 11% obszaru gminy Sędziejowice (1321,9 ha).

Szczególnymi walorami krajobrazowymi wyróżniają się meandrujące odcinki rzek, liczne starorzecza, dolinki poboczne, obszary wydmowe, kemy i torfowiska. Dużą osobliwością w tym rejonie są murawy i zarośla kserotermiczne o charakterze stepu kwietnego. Cenna przyrodniczo jest również obudowa biologiczna rzek i strumieni.

Zanieczyszczenie środowiska

Duży wpływ na zanieczyszczenie środowiska na obszarze LSR ma prowadzona gospodarka wodno-ściekowa. Z analiz wynika, że tylko ok. 19% mieszkańców LSR objętych jest kanalizacją, co wskazuje na ogromny problem z ujęciem ścieków z jakim borykają się mieszkańcy i środowisko Doliny rzeki Grabi. Niestety nie są znane dokładne dane dotyczące ilości przydomowych oczyszczalni ścieków i szamb ekologicznych. Jednak ze względu na niską dochodowość gospodarstw wiejskich nie należy spodziewać się dużej ilości inwestycji tego typu, są to raczej sporadyczne przypadki nie zmniejszające skali problemu. Chcąc rozwijać przemysł turystyczny na obszarze Doliny Grabi musimy w bardzo szybkim tempie znaleźć rozwiązanie dla tego problemu.

Dużym zagrożeniem dla jakości wód podziemnych i powierzchniowych stanowią „dzikie wysypiska”, a nawet zalegalizowane składowiska śmieci, z których ładunki zanieczyszczeń migrują do wód powierzchniowych, skąd przenikają do wód podziemnych. Źródłem podwyższonej zawartości azotanów w wodach podziemnych zbiorników wód są

wody powierzchniowe zawierające zanieczyszczenia pochodzące ze zrzutu nieczyszczonych ścieków komunalnych oraz produkcji rolnej.

Rezultatem stanu obecnego jest spadek czystości rzeki Grabia. W ogólnej klasyfikacji rzeka Grabia została zaliczona do IV klasy czystości – wody niezadowolającej jakości, natomiast wymagana klasa czystości tej rzeki to klasa II.

c. Uwarunkowania historyczne i kulturowe

Doliny rzek od czasów pierwszych cywilizacji były terenami, na których najchętniej skupiały się osady ludzkie. Grabia nie jest tu wyjątkiem.

Bezpośrednio z rzeki korzystali ludzie mieszkający nad jej brzegami. Służyła im jako źródło wody pitnej, miejsce kąpieli, prac związanych z utrzymaniem domostw miejsce pojenia zwierząt. Łowili ryby i raki, a siłę płynącej wody wykorzystywali do mielenia zbóż. O ich obecności świadczą liczne stanowiska archeologiczne. Dominującym elementem współczesnego krajobrazu są malownicze łąki rozciągające się na płaskich terenach przyległych do rzeki. Nieodzownym składnikiem krajobrazu rolniczego doliny Grabi są pola, śródpolne nieużytki, a także związane z rolnictwem zabytkowe młyny. Zabytkowy wodny młyn zbożowy w Zieleńcach (gmina Łask, powiat łaski) stoi na lewym brzegu rzeki Grabi. Na prawym brzegu rzeki stał, zbudowany w 1826 r. tzw. młyn handlowy lub kupiecki, który przerabiał ok. 3.5 - 4 tony ziarna w ciągu doby. Oba młyny rozebrano w czasie wojny, w latach 1941 - 42. W 1947 r. powstał tu istniejący po dzień dzisiejszy murowany młyn z drewnianym szczytem. Wszystkie te atrakcje można obejrzeć podążając szlakiem turystycznym „Młynów nad Grabią”. Jadąc tym szlakiem mamy też okazję podziwiać naturalne wysokie brzegi Grabi, które to rzeka utworzyła przecinając polodowcowe, piaszczyste moreny czołowe, tworzące naturalne plaże. Jednym z ciekawszych miejsc krajobrazowo cennych, które warto odwiedzić jest rezerwat bagienny Jezior Duży, o powierzchni ponad 6 hektarów. Jest to ostoja dzikiego ptactwa wodnego, a także stanowisko występowania rzadkiej roślinności bagiennej.

Kraj Warty

Podczas I wojny światowej obszar LGD tworzył jeden powiat. W skład tego powiatu wchodziły miejscowości: Bałucz, Buczek, Chociw, Dąbrowa Rusiecka, Dłutów, Dobroń, Górka Pabianicka, Lutomiersk, Łask, Pruszków, Sędziejowice, Szczerców, Widawa, Wodzierady, Wygiełzów, Zapolice, Zelów i Pabianice.

Podczas II wojny utworzono rejencję kalisko-łódzką tzw. Kraj Warty. W skład ówczesnego powiatu wchodziły miejscowości: Bałucz, **Buczek**, Dąbrowa Rusiecka, **Dłutów**, **Dobroń**, Górka Pabianicka, Lutomiersk, **Łask**, Pruszków, Pabianice, **Sędziejowice**, Szczerców, **Widawa**, Widzew, **Wodzierady**, Wygiełzów, Zapolice i **Zelów**.

Dziedzictwo kulturowe

Obszar LGD wyróżnia się bogatym dziedzictwem kulturowym. Dotyczy to zarówno sfery kultury materialnej jak i duchowej. W rozwoju różnorodnych form kultury współpracują zarówno instytucje samorządowe jak i organizacje pozarządowe: Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze straże Pożarne, zespoły folklorystyczne.

Bogate dziedzictwo obszaru LGD stanowią zabytki architektoniczne.

Architektura sakralna

drewniany kościół pw. Św. Ignacego Loyoli w Suchcicach z drugiej połowy XIX wieku,

Družbice

Zespół dawnego klasztoru Bernardynów, na który składają się: barokowy kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego oraz klasztor fundacji Wężyków (właścicielei Widawy w XV - XVII stuleciu), wzniesiony w 1638 r. i przebudowany w XVIII stuleciu.

Widawa

Kościół pw. Świętego Ducha z 1666 r. – świątynia trójnawowa z prostokątnym prezbiterium, orientowana na zachód, o konstrukcji zrębowej z bali modrzewiowych, z dachem krytym gontem. Osobliwością zabytku jest ozdobienie ołtarza, ambony i chrzcielnicy muszelkami.

Łask

Kościół kolegiacki pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny i św. Michała Archanioła wzniesiony w 1517-1523 r. w stylu późnego gotyku. Fundatorem był Jan Łaski Prymas Polski. W roku 2005 kościół został podniesiony do rangi kolegiaty. Jest to budowla murowana, orientowana, trójnawowa o układzie halowym. W zakrystii i skarbcu zachowały się gotyckie łuki. Kościół gruntownie przebudowano po pożarze w 1749 r., wówczas uzyskał barokową elewację oraz rokokowe wnętrze.

Łask

Drewniany kościół św. Teodora Męczennika w Kociszewie wzniesiony został prawdopodobnie w 1765 r. z fundacji Zygmunta Dobka, miecznika sieradzkiego. W środku świątyni znajdują się m.in. dobrze zachowane relikwiarze św. Teodora Męczennika, które w 1663 roku sprowadziła Zofia Walewska. Eklektyczny ołtarz główny Matki Boskiej i św. Teodora Męczennika pochodzi z 1878 r. Wykonany jest z polichromowanego i złożonego drewna.

Zelów

Kościół ewangelicko-reformowany w Zelowie zbudowany w latach 1821-25. Został wzniesiony według projektu architekta Zille, posiada klasycystyczny wystrój. Wewnątrz kościoła znajdują się inskrypcje czeskie, a w tym tablice ku czci Jana Husa i Jana Kalwina. Obok kościoła założono cmentarz, na którym do dzisiaj znajdują się nagrobki i pomniki z napisami w języku czeskim. Są wśród nich mogiły niektórych założycieli Zelowa.

Zelów

	Kościół parafialny p.w. św. Kazimierza i św. Barbary w Pożdżenicach z przełomu XVIII i XIX. Drewniany jednonawowy kościół zbudowany został w konstrukcji szkieletowej na planie prostokąta. Przykrywa go dwuspadowy dach ze szczytem od zachodu i dodatkową połacią nad prezbiterium.	Zelów
	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca i Tomasza w Łobudzicach z 1795 roku. Wybudowany w stylu późnego baroku, na planie krzyża, w którego ramionach umieszczono kaplice, jednonawowy z niższym i węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie.	Zelów
	Kościół modrzewiowy Św. Wojciecha z 1779 r. oraz drewniana kapliczka z figurką Św. Floriana z XVIII w.	Dobroń
	Murowany, późnorenesansowy kościół pod wezwaniem św. Doroty i św. Mikołaja ufundowany w 1606 roku przez Annę i Kacpra Puczków z Sarnowa	Wodzierady
Zespoły dworskie		
	zespół dworski; - dwór murowano – drewniany początek XIX w, - oficyna murowana z XVIII w, przebudowana w wieku XIX, - gorzelnia murowana z 1924 r. - budynek gospodarczy I, murowany z 1924 r. - budynek gospodarczy II, murowany z 1924 r.	Dłutów
	kompleks dworsko - parkowy z przełomu XVIII i XIX stulecia. Na kompleks ten składa się murowany, parterowy dwór, w obecnym kształcie z I. połowy XIX w., wzniesiony na planie prostokąta, przez Władysława Bykowskiego	Głupice (gmina Drużbice)
	parterowy, murowany dwór z 1. połowy XIX stulecia, wzniesiony w stylu klasycystycznym na planie podkowy	Bukowie (gmina Drużbice)
	Pałac w Piorunowie powstał w roku 1825. W okresie międzywojennym majątek ten był własnością Lucjana i Barbary Niemyskich. Z rodziną Niemyskich przyjaźniła się Maria Dąbrowska, która napisała w Piorunowie 9 rozdziałów powieści „Noce i Dnie”.	Wodzierady

	Dworek w Wodzieradach - modrzewiowy o konstrukcji zrębowej, którego powstanie datuje się na rok 1825. Zbudowany jest w połowie z drewna w połowie z cegły z charakterystycznym, łamanym polskim dachem, krytym gontem	Wodzierady
	zespół dworsko-parkowy z neoklasycystycznym dworem z pocz. XIX w. oraz pomnikowymi okazami dębów (obecnie siedziba Zespołu Szkół Rolniczych, kontynuujących tradycję Sejmikowej Szkoły Rolniczej, funkcjonującej w tej miejscowości od 1927r.)	Sędziejowice
	Neobarokowy dwór szlachecki wybudowany w 1918 r. przez właściciela "dóbr łaskich"- Janusza Szweycera. Dwór nawiązujący do baroku, jest przykładem polskiego stylu w architekturze siedzib szlacheckich. Po II wojnie światowej początkowo urządzono tu ośrodek wypoczynkowy, a od 1958 r. jest to budynek Zespołu Szkół Ogrodniczych.	Ostrów
	Kompleks dworsko-parkowy wybudowany w stylu klasycystycznym w 1846 roku przez Wincentego Węsierskiego w Krześlowie. Położony na sztucznej wyspie wokół, której przepływa strumyk. Obok stoi gorzelnia z 1880 r.	Zelów
Zabytki techniki		
	Młyn wodny w Chynowie – XIX/XX wiek, młyn we wsi Depczyk – XVII wiek, młyn wodny we wsi Kuców – XIX wiek, młyn wodny we wsi Zalepa – 1890 rok, młyn w Woli Marzeńskiej z końca XIX w., w Zborowie z 1917 r.	Družbice, Sędziejowice, Widawa

Bardzo duża część obiektów zabytkowych stanowi własność prywatną i w przeważającej mierze, ze względu na brak środków finansowych, znajduje się w złym stanie. Niepokojące są również współczesne procesy społeczno-gospodarcze. Przykładem może być żywiołowa rozbudowa mieszkaniowa osób osiedlających się w Dolinie, nie respektująca zastanego ładu przestrzennego. Dlatego niezbędna jest ochrona krajobrazu oraz jego odpowiedzialne kształtowanie.

Zwyczaje i tradycje

Wpływ na potencjał kulturowy Doliny rzeki Grabi mieli przedstawiciele różnych narodowości, którzy wspólnie z Polakami zamieszkiwali od wieków te tereny przyczyniając się bogactwem swej kultury do zróżnicowania obrazu kultury niematerialnej i artystycznej obszaru LGD. Przedstawiciele narodu niemieckiego, żydowskiego, rosyjskiego, czeskiego jak i francuskiego, pozostawili ślady widoczne również w tradycji – regionalnej kuchni, obrzędach. Do dnia dzisiejszego Osadnicy (Bracia Czescy) oraz ich potomkowie tworzą historię Zelowa i obszaru LGD.

Osadnicy czescy przybyli do Polski, do Zelowa, uciekając przed prześladowaniami religijnymi. Przynieśli ze sobą nową religię, ciekawe zwyczaje, własne, inne tradycje budowlane, a nawet kulinarne (knedle kudłate, buchty domowe, staroczeskie ciasto z

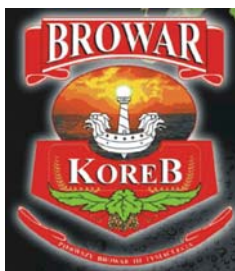
marchwią). Rozwinęli na tym terenie rękodzielnictwo (płótno, tkaniny wełniane). Na przełomie XIX i XX wieku specjalnością Zelowa była produkcja satyny, później rozwinięto także produkcję dekoracyjnych pluszów, a po I Wojnie Światowej kretonów.

Tradycje piwowarskie

Druk firmowy zelowskiego browaru z roku 1919.

W 1912 roku rodzina Gąsiorowskich i wspólnicy (m.in. pochodzący z Pragi czeski piwowar Józef Chlad) uruchomiła browar. Produkowane w browarze piwo "Plzeń" było ponoć doskonałej jakości i znajdowało nabywców na terenie guberni piotrkowskiej i kaliskiej.

Browar Rodzinny Koreb - regionalny browar w Łasku. Właścicielami przedsiębiorstwa jest rodzina Kaczorowskich. Browar powstał w 2005 roku na bazie istniejącej od 1989 roku rozlewni piwa *Piwomar*. Zakład bazuje na własnym ujęciu wody. Produkuje piwa butelkowane i beczkowe na rynek lokalny województwa łódzkiego. Specjalizuje się w produkcji piw mocnych.

Tradycje mleczarskie

Ruch spółdzielczości mleczarskiej powstał na początku XX wieku. Dopiero w połowie lat 30-tych powstała koncepcja tworzenia okręgowych mleczarni spółdzielczych z małych lokalnych spółdzielni. Na fali tych wydarzeń w 1937 r. powstała w Łasku Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska. OSM w Łasku po wyzwoleniu objęło swoją działalnością gminy: Łask, Buczek, Sędziejowice, Pruszków, Wodzierady, Żelów i Widawę. W tym roku 2008 jako jedyna spółdzielnia mleczarska województwa łódzkiego za „Ser łaski” firma OSM w Łasku uzyskała nominację do tytułu „Polski producent żywności”.

Na Targach Rolniczo-Ogrodniczych 2007 regionu sieradzkiego w konkursie na najlepszy produkt tradycyjny, który ma wyjątkowe cechy i właściwości wynikające ze stosowania tradycyjnych metod wytwarzania wyróżniono w kategorii – sery i inne produkty mleczne: **ser biały wędzony na słomie z mięta** z gospodarstwa agro-ekoturystycznego Brogi Małgorzaty Rogalskiej z gminy Dobroń.

Tradycje letniskowe i rekreacyjne

Szczególnym miejscem z tradycjami letniskowymi jest dzielnica Łasku – Kolumna. W okresie międzywojennym Kolumna stanowiła bowiem podłódzką letniskową miejscowość o nazwie Las-Kolumna.

W latach 30 - tych ub. stulecia wybudowano ok. 30 pensjonatów, w tym 6 luksusowych i ponad 160 domów letniskowych, zbudowano 7 kortów tenisowych. W letnie ciepłe dni między stacją kolejową, a plażą na Grabi kursowały dorożki. Wypoczywało wtedy w Kolumnie jednocześnie ponad 5 tys. letników.

Po II wojnie światowej istniejące grunty i niektóre pensjonaty przekazano zakładom przemysłowym Łodzi i Pabianic, które urządziły w nich ośrodki wczasowo - kolonijne, często o profilu leczniczo - uzdrowiskowym. Centralny Fundusz Wczasów Pracowniczych w Spale założył w Kolumnie Ośrodek "Leśna" składający się z 6 budynków, które w sezonie wiosenno - letnim mogły przyjąć do 1700 osób. Kolumna uzyskała status miejscowości leśnej kuracyjno - letniskowej. Jej specjalnością stało się organizowanie dłuższych pobytów dla dzieci ze schorzeniami dróg oddechowych.

Tradycje działalności rekreacyjnej silne są na całym obszarze LSR, wszędzie tam gdzie mamy do czynienia z atrakcyjnym środowiskiem. Od połowy lat 50 – tych ubiegłego wieku powstawały całe osiedla domków letniskowych w różnych miejscach (min. Ldzań, Rokitnica, Dobków). Zjawiska te uległy od lat 90 – tych nasileniu . W niektórych miejscach domki letniskowe przekształciły się w całoroczne rezydencje.

Tradycje włókiennicze

Zakłady przemysłowe powstawały w różnych okresach. Tkalnia Mechaniczna Józefa Jersaka powstała prawdopodobnie przy końcu XIX lub na początku XX w. W Zelowie, zatrudniała 175 osób. W firmie wyrabiano tkaniny bawełniane. Kolejną była Fabryka Wyrobów Włókienniczych - Karol Rajchert i Synowie w Herbertowie, powstała prawdopodobnie w latach 1932-1933. W 1935 roku powstała Tkalnia Mechaniczna Wyrobów Bawełnianych w Zelowie. Właścicielem firmy był Jan Słama. Tkalnia posiadała sklepy w Łodzi i w Warszawie. Posiadała swój znak wytwórczości i zatrudniała 83 robotników. Firma produkowała tkaniny i wyroby gotowe. Na bazie wyżej wymienionych zakładów i jeszcze kilkunastu drobniejszych z terenu Zelowa i Herbertowa powstało w latach 1946-1947 przedsiębiorstwo państwowe pod nazwą Zelowskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego w Zelowie.

Tradycje ludowe

Na obszarze LGD pielęgnuje się tradycje ludowe: dożynki, „Sobótki”, „Andrzejki” i inne.

Pozytywnym przykładem podtrzymywania tradycji ludowych jest gmina Dobroń, gdzie nieustannie od roku 1902 działa orkiestra dęta oraz Zespół Pieśni i Tańca "Dobroń" założony w 1958 roku. Żywym centrum kultury jest również Gminny Ośrodek Kultury w Sędziejowicach gdzie działają: Zespół Tańca Ludowego „Mali Sędziejowiczanie”, Zespół Pieśni i Tańca „Sędziejowiczanie”, Zespół Pieśni i Tańca „Ziemia Sędziejowicka”, Zespół Śpiewaczy „Sędziejowianki”, Strażacka Orkiestra Dęta „DRUH”, Kapela Podwórkowa „Sędziej”, Kapela Ludowa „Grabianie”.

Niestety nie wszędzie podtrzymywanie tradycji folkloru jest możliwe. Przykładem może być gmina Dłutów gdzie jeszcze w latach osiemdziesiątych w Domu Kultury działało prężnie pięć zespołów artystycznych odnoszących sukcesy na skalę ogólnopolską, między innymi: folklorystyczny zespół pieśni i tańca, kapela podwórkowa, prowadzono naukę gry na instrumentach muzycznych. Niestety, obecnie tradycje te w Dłutowie z braku odpowiedniej infrastruktury zaginęły.

Zespoły podtrzymujące tradycje obszaru LGD:

- Zelowskie Dzwonki - jedyny w Polsce zespół grający na dzwonach
- Orkiestra dęta, działająca od 1902 roku (gmina Dobroń)
- Zespół Pieśni i Tańca "Dobroń" założony w 1958 roku
- Zespół Tańca Ludowego „Mali Sędziejowiczanie”,

- Zespół Pieśni i Tańca „Sędziejowiczanie”,
- Zespół Pieśni i Tańca „Ziemia Sędziejowicka”,
- Zespół Śpiewaczy „Sędziejowianki”,
- Strażacka Orkiestra Dęta „DRUH”,
- Kapela Podwórkowa „Sędziej”, Kapela Ludowa „Grabianie”.

Tradycje ludowe podtrzymuje również Pani Maria Nagorna z Łasku – specjalistka w dziedzinie koronki frywolitkowej oraz Pani Jadwiga Pokora z Woli Łaskiej, specjalistka w dziedzinie koronki, laureatka II Festiwalu Haftu Koronki i Rękodziela 2007 w kategorii szydełko i druty.

Tradycje rolnicze

Na terenie PGD znajduje się najstarsza szkoła rolnicza w rejonie sieradzkim. Początki historii szkoły rolniczej w Sędziejowicach datuje się na rok 1920. W roku 1994 szkoła otrzymała imię Władysława Grabskiego. Wykształciła i wychowała do dziś ponad 4000 absolwentów.

Symbolem obszaru LGD, który już promuje nasz region w całej Polsce jest truskawka. Jest ona uprawiana w gminie Buczek na powierzchni 290 hektarów przez 140 plantatorów. Wyprawiane jest co roku na cześć truskawki święto o randze wojewódzkiej. W roku 2008 były to już XII obchody tego święta.

Współczesne tradycje

Łaskie Bractwo Strzelców Kurkowych rozpoczęło swoją działalność w 1996 roku. Jest ono kontynuatorem zawołania „Ćwicz oko i dłoń w Ojczyzny obronie”. Nawiązuje do starych tradycji polskich miast. Przed wiekami, przygotowując mieszczan do obrony miejskich murów, służyli bracia kurkowi krajowi i miastu. Organizowali również bogate formy życia towarzyskiego. Celem działania bractwa jest działalność dla dobra kraju oraz podtrzymywanie tradycji i idei patriotycznych. Organizuje ono szereg strzelań poczynając od mieszczzańskich po królewskie, min. Strzelanie Mieszczzańskie o Złoty Korab Łaski.

Dziedzictwo kulinarne

Potencjał kulinarny Kół Gospodyń Wiejskich obszaru LGD jest bardzo duży i musimy dołożyć wszelkich starań, aby zidentyfikować potrawy tradycyjne a następnie udokumentować i wpisać na listę produktów tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju wsi. W ten sposób zwiększymy popyt na specjały kulinarne oparte na tradycyjnych recepturach z terenu Doliny rzeki Grabi.

d. Analiza społeczno – gospodarcza obszaru

Liczba ludności

Stan ludności na dzień 31.12.2006 wynosił 82320 osób, co dawało zaludnienie 75 osób/km². Najwięcej osób - 35% zamieszkuje na terenie gminy miejsko-wiejskiej Łask. Liczba ludności wiejskiej stanowi 68% mieszkańców terenu LGD.

gmina	stałe miejsce zameldowania				
	ogółem	mężczyźni	kobiety	miasto	wieś
Buczek	4 952	2 450	2 502	0	4 952
Dłutów	4 164	2 082	2 082	0	4 164
Dobroń	6 945	3 389	3 556	0	6 945
Druzbice	4 909	2 384	2 525	0	4 909
Sędziejowice	6 414	3 178	3 236	0	6 414
Widawa	8 028	3 946	4 082	0	8 028
Wodzierady	3 084	1 585	1 499	0	3 084
Łask	28 452	13 640	14 812	18 656	9 796
Zelów	15 372	7 501	7 871	8 125	7 247
razem	82 320	40 155	42 165	26 781	55 539

źródło: GUS

Liczba mieszkańców obszaru LGD od 2002 ma tendencję wzrostu. Z analiz wynika, że mieszkańcy wsi głównie „uciekają” do miast (głównie w poszukiwaniu pracy), natomiast mieszkańcy miast, czyli Łasku i Zelowa z terenu LGD a przede wszystkim Łodzi i Pabianic w większej liczbie przenoszą się na obszary wiejskie, obrzeża miast. Powodem może być suburbanizacja, czyli rozwój strefy podmiejskiej. Spadająca jakość życia w centrum miast, spowodowana rosnącym ruchem samochodowym (hałas, spaliny, brak miejsca do spacerów i życia publicznego) sprawia, że ludzie w poszukiwaniu lepszych warunków przenoszą się na atrakcyjne krajobrazowo przedmieścia. Przyrost naturalny społeczności LSR na 1000 ludności przyjmuje wartości ujemne. Społeczeństwo starzeje się, świadczy o tym również wysoki procent ludności w wieku produkcyjnym (ok. 62%) oraz poprodukcyjnym (ok. 18%). Społeczeństwo w wieku przedprodukcyjnym to zaledwie 20%.

Bezrobocie

Ogólna liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych na obszarze LSR wynosi 4071, w tym 2096 kobiet, co stanowi 51,5% bezrobotnych. Widoczna jest tendencja spadkowa bezrobocia, zarówno w gminach miejsko-wiejskich jak i typowo wiejskich. Najwięcej osób zatrudnia sektor przemysłowy oraz usługowy.

Organizacje społeczne

Jednym z kluczowych elementów decydujących o dynamicznym, efektywnym rozwoju obszaru LGD jest lokalna aktywność społeczna. Stowarzyszenia i organizacje pozarządowe są często motorem rozwoju i integracji społecznej. Obecnie zarejestrowanych

jest 183 stowarzyszeń, liczba ta wzrosła od 2002 roku o 53 nowe organizacje. Główne obszary działalności to: kultura, sztuka, sport, rekreacja, turystyka, profilaktyka i ochrona zdrowia, pomoc społeczna, edukacja i wychowanie. Na obszarze Doliny rzeki Grabi prężnie działającymi stowarzyszeniami są jednostki OSP, Koła Gospodyń Wiejskich, Związki Harcerstwa Polskiego oraz Kółka Rolnicze.

Aktywność społeczna przejawia się również w aktywność obywatelskiej podczas wszelkiego rodzaju wyborów. przykładowo, średnia frekwencja w głosowaniu do sejmiku RP 2005 roku wyniosła 35,47%, jednak frekwencja na wsi nie była wcale znacząco niższa od frekwencji w miastach jak można by przypuszczać.

Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Z danych wynika, że na terenie obszaru LSR znajduje się 20 publicznych zakładów opieki zdrowotnej oraz 20 niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej. Niewystarczająca jest jednak liczba placówek pomocy społecznej – 2 obiekty, które przyjmują razem zaledwie 102 osoby.

Kultura i sport

Muzea

- Muzeum regionalne w Łasku
- Muzeum Dokumentacji Dziejów Braci Czeskich

Imprezy

- Letnie Koncerty Festiwalowe w Zelowie
- Wojewódzkie Święto Truskawki w Buczku
- Międzynarodowy Piknik Lotniczy Łask-Buczek
- Jarmark Łaski
- Wydmy Łaskie

Infrastruktura techniczna

Tabela 4. Korzystający z instalacji w % ogółu ludności

	ogółem		w miastach		na wsi	
	wodociąg	kanalizacja	wodociąg	kanalizacja	wodociąg	kanalizacja
Buczek	68,5	14,4	-	-	68,5	14,4
Dłutów	73,7	24,9	-	-	68,3	24,3
Dobroń	79,9	16,4	-	-	76,3	14,1
Drużbice	80,3	4,8	-	-	76,2	2,2
Sędziejowice	74,3	13,5	-	-	71,3	11,3
Widawa	64,8	16,6	-	-	60,8	15,4
Wodzierady	71,5	0,0	-	-	64,6	0,0
Łask	87,1	52,1	91,7	75,0	78,5	8,4
Zelów	49,4	27,2	59,0	49,0	38,6	2,5

Źródło: GUS 2006

Infrastruktura turystyczna

Szlaki turystyczne

- szlak rowerowy Łódź – Grabia
- pieszy Szlak Młynów nad Grabią

To bardzo ciekawy szlak turystyczny, łączący zachowane zabytki techniki w postaci sześciu dawnych młynów wodnych zbudowanych nad rzeką Grabią z interesującą przyrodą i zabytkami Łasku.

Szlak rozpoczyna się na dworcu PKP w Kolumnie a kończy w Siedlcach Łaskich.

Północną i środkową część szlaku wiedzie przez Obszar Chronionego Krajobrazu Rzeki Grabi a południową przez Park Krajobrazowy Międzyrzecza Warty i Widawki. Kolumna – Łask – Orchów – Mikołajówek – Okup Fabryczny – Zieleńce – Nicenia – Wola Warzeńska – Marzenin – Kostrzyce – Lichawa – Emilianów – Brody – Brzeski – Kozuby – Grabica – Wola Wężykowa – Zamość – Grabno – Siedlce Łaskie PKP. Długość: 36 km.

- Rowerowy Szlak Braci Czeskich

Przybliży historię osadników czeskich przybyłych w początkach XIX stulecia do Zelowa. Szlak poświęcony braciom czeskim rozpoczyna się w Łasku i wiedzie malowniczymi zakątkami Wysoczyzny Łaskiej i Kotliny Szczercowskiej przez Zelów do Faustynowa i dalej przez Szczerców do Kleszczowa. Na trasie szlaku zwiedzić można liczne świątynie i cmentarze różnych wyznań chrześcijańskich, zobaczyć dawne młyny wodne, bunkry z czasów II wojny światowej. Głównym punktem tego szlaku jest Zelów, gdzie do dziś żyją potomkowie dawnych osadników pochodzenia czeskiego, działa bardzo prężna parafia Kościoła ewangelicko-reformowanego, a turystów zaprasza niedawno powstałe Muzeum Braci Czeskich.

- szlak turystyczny "Okolic Łodzi" prowadzący od strony Lutomiarska przez Poleszyn w kierunku Talara i Pabianic

Obiekty zbiorowego zakwaterowania

	miejsca noclegowe ogółem [miejsce}	korzystający z noclegów ogółem I-XII [osoba]	udzielone noclegi ogółem I-XII [nocleg]
Buczek	0	0	0
Dłutów	35	1 278	1 278
Dobroń	40	2 257	2 999
Drużbice	20	3 910	3 940
Sędziejowice	0	0	0
Widawa	0	0	0
Wodzierzady	0	0	0
Łask	191	4 672	12 602
Zelów	0	0	0

Źródło: Główny Urząd Statystyczny 2007

Gospodarka obszaru

Obecnie na terenie LGD zarejestrowanych jest 6291 podmiotów gospodarczych. Analizy wskazują na ciągły wzrost liczby podmiotów co świadczy o wzroście aktywności gospodarczej. Wskaźnik aktywności działalności gospodarczej, czyli liczba przedsiębiorstw (wg rejestru REGON) przypadających na 1000 mieszkańców Doliny rzeki Grabi wynosi 76,5 i jest jednak nadal niższy od średniej dla województwa łódzkiego (93 przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców). Ponadto występuje duże zróżnicowanie wskaźnika w obrębie LGD od najwyższego dla gminy Łask 97,3 do najniższego dla gminy Sędziejowice 51,5

Największy udział procentowy na obszarze LGD mają przedsiębiorstwa z sektorów:

- handel hurtowy i detaliczny – 34,3%
- przetwórstwo przemysłowe – 15,9%
- budownictwo – 10,9%

Udział sektora rolniczego wynosi zaledwie 5%, ale dotyczy to tylko podmiotów zarejestrowanych.

W Dolinie rzeki Grabi możemy wyróżnić dwa ośrodki wsparcia przedsiębiorczości: Łask i Żelów.

Struktura gospodarstw rolnych

Powierzchnię terenu obszaru LGD, poza obszarem zabudowy miejskiej, stanowią piaski gliniaste o glebach IV, V, VI klasy. Tylko niewielkie obszary stanowią gleby II i III klasy bonitacji. 57,68% gruntów ornych LGD stanowią grunty V i VI klasy bonitacyjnej, natomiast 42,3% gruntów ornych LGD stanowią grunty III i IV klasy bonitacyjnej.

Na terenie LGD znajduje się 72411 ha użytków rolnych (66% powierzchni obszaru LGD). Na wartość tą składają się następujące obszary:

- 54345 ha gruntów ornych (75%),
- 589 ha sadów (0,8%),
- 12082 ha łąk (16,7%),
- 5395 ha pastwisk (7,5%),

Powierzchnia gruntów leśnych to 27089 ha, co stanowi 25% powierzchni obszaru LGD, natomiast pozostałe grunty i nieużytki stanowią tylko 9% powierzchni LGD.

Przeciętny areal gospodarstw rolniczych na obszarze LGD wynosi ok. 5 ha.

e. Specyfika obszaru objętego LSR i uzasadnienie jego spójności

Obszar Doliny rzeki Grabi stanowi obszar spójny pod względem warunków przyrodniczych i krajobrazowych, ukształtowania terenu, uwarunkowań historycznych, zasobów dziedzictwa kulturowego, a także pod względem potencjału społecznego i gospodarczego oraz ze względu na najważniejsze problemy i bariery w rozwoju. Jest to ciekawy obszar wyróżniający się przede wszystkim specyfiką położenia w granicach obszaru jednej z najmniej zmienionych w Polsce środkowej rzeki – Grabi objętej częściowo ochroną jako teren NATURA 2000.

Położenie w dolinie rzeki - tradycyjnym ciągu komunikacyjnym w od zarania historii do XIX wieku zadecydowało o ciekawej i burzliwej historii tych obszarów, a także o cennym dziedzictwie kulturowym. Poniżej omówiono najważniejsze aspekty spójności obszaru LGD.

1. Spójność geograficzna i przyrodnicza

Gminy tworzące obszar działania LGD „Dolina rzeki Grabi” sąsiadują ze sobą wzdłuż doliny rzeki. Położone są na zachód i południowy zachód od Łodzi.

W skali środkowej Polski Grabia jest obiektem przyrodniczym, obejmującym zespół różnorodnych środowisk w takiej komasacji występujących tylko tutaj. Ze względu na występowanie wielu cennych gatunków roślin i zwierząt obszar ten jest w znacznej części chroniony.

Najważniejszą formą ochrony są obszary Chronionego Krajobrazu i NATURA 2000. Cechą wspólną tego obszaru jest duży potencjał do rozwoju turystyki i edukacji ekologiczno-przyrodniczej. Już obecnie jest tu wiele szlaków turystycznych. Istnieje jednak potrzeba zwiększania tego typu atrakcji oraz stworzenia odpowiedniej infrastruktury turystycznej i edukacyjnej i to niewątpliwie jest kolejną wspólną sprawą dla całego obszaru LGD.

Tylko szeroko zakrojona współpraca podmiotów ze wszystkich sektorów całego obszaru LSR zapewni jego zrównoważony rozwój.

2. Spójność historyczna i kulturowa

O spójności Doliny Grabi, dawnej Ziemi Łaskiej – szczególnie w wymiarze identyfikowania się mieszkańców z tym terenem – w ogromnej mierze decyduje wspólna historia i jej ślady w formie wspólnego dziedzictwa materialnego i duchowego. Obszar leżący w dolinach rzek był zawsze atrakcyjny dla ludzi, dlatego na tym obszarze można znaleźć wiele śladów osadnictwa, zapoczątkowanego już w epoce kamienia.

Na terenie gmin objętych LGD znajdują się liczne stanowiska archeologiczne. O spójności w aspekcie historycznym świadczą zwłaszcza ślady osad wczesnośredniowiecznych na terenie gmin. Dane archeologiczne zdają się też wskazywać, że doliną Grabi mogła biec jedna z odnóg „Bursztynowego szlaku” w czasach Imperium Rzymskiego.

Uważamy, że te walory dają nam możliwość stworzenia wspólnej strategii budowy marki Doliny rzeki Grabi, jako miejsca atrakcyjnego dla ludzi od początków osadnictwa do dnia dzisiejszego.

Na całym obszarze LGD znajdziemy ciekawe zabytki zarówno związane z religijnością ludności wiejskiej tego obszaru, oraz zabytki kultury świeckiej. Między innymi zachowało się na tym obszarze wiele zabytków przemysłowych np. młyn „Krzywda” w Brzeskach, młyn „Zalepa” w Głupicach, młyn w Jamborku, w Kozubach, w Ldzaniu-Talarze, w Wdowinie, Woli Marzeńskiej, Zielenicach, które stanowią dzisiaj atrakcje pieszego Szlaku Młynów nad Grabią. Na bazie tych zasobów dziedzictwa materialnego zamierza rozwijać się nasza LGD, której jednym z głównych celów jest wykorzystanie zasobów kulturowych oraz specyficznej i wyjątkowej przyrody.

Z pewnością ważną i wspólną dla tego obszaru jest sprawa rozwoju dobrego tradycyjnego rolnictwa, dzięki któremu zachowało się również wiele specyficznych dla tego obszaru tradycji m.in. sadowniczych, pszczelarskich, kulinarnych (np. znane już w regionie uprawy truskawek w Buczku).

Ważnym elementem są tradycje imprez masowych, festynów, dożynek i odpustów organizowanych od dawna w regionie.

3. Spójność społeczna i gospodarcza

Wszystkie gminy LGD cechuje podobna struktura lokalnej gospodarki oraz podobne problemy gospodarczo-społeczne. Gminy tworzące LGD mają w dużej mierze rolniczy charakter, o długich i bogatych tradycjach. Jednak w obecnej sytuacji gospodarczej wielu rolników z tego obszaru zmagają się z problemem niskiej dochodowości gospodarstw, które są niewielkie i wielokierunkowe. To powoduje, że poważnym problemem staje się odchodzenie z rolnictwa, poszukiwanie pozarolniczych źródeł dochodów wśród mieszkańców wsi objętego LGD. W rozwiązaniu tego problemu zmierza również uczestniczyć LGD, poprzez realizację LSR.

Rozwój turystyki, rekreacji może być szansą dla rolników (agroturystyka, produkty lokalne), rzemiosła i drobnych producentów z innych sektorów, w różnych kategoriach społecznych – kobiety, młodzież, osoby starsze.

Obszar charakteryzuje się dobrze rozwiniętą przedsiębiorczością zwłaszcza w zakresie usług, handlu i przetwórstwa. Działa tutaj znaczna liczba podmiotów gospodarczych, są to jednak przeważnie firmy jedno lub kilkusobowe o słabej kapitalizacji. Jednak dość wysoka przedsiębiorczość nie rozwiązuje problemu bezrobocia. Obszar działania LGD charakteryzuje się nadal wysoką choć malejącą stopą bezrobocia.

Problemem jest zwłaszcza bezrobocie młodych ludzi, którzy po ukończeniu szkoły nie mogą znaleźć zatrudnienia na obszarze LGD. Jest to największy problem podnoszony przez mieszkańców na spotkaniach.

Można stwierdzić, że spójność społeczno-gospodarcza tego obszaru jest nie tylko pewnym stanem faktycznym, ale może zostać skutecznie i efektywnie wykorzystana dla rozwoju i poprawy jakości życia jego mieszkańców.

IV. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR

IV.1 Wnioski wynikające z przeprowadzonych sondaży i konsultacji społecznych

Analiza sondaży rozprowadzanych wśród mieszkańców od czerwca do września 2008 celem zebrania wstępnych materiałów do strategii.

Kwestionariusze sondażowe rozprowadzane były w czasie I fazy konsultacji społecznych. Ze względu na duże zróżnicowanie odpowiedzi pogrupowano je w grupy tematyczne. Przeanalizowano 350 zwróconych, wypełnionych kwestionariuszy na 2800 rozdanych.

W tym rozdziale zamieszczone są wnioski z analizy kwestionariuszy. Pełna ich analiza zawarta jest w załączniku nr 20 do wniosku o wybór LSR i stanowi jej integralną część.

Mieszkańcy pytani o najważniejsze problemy swoich miejscowości wskazywali na brak możliwości aktywnego spędzania wolnego czasu, szczególnie brak ofert z zakresu kultury i rekreacji. (ponad 50 % wskazań). Na drugim miejscu wskazywano na brak wystarczającej oferty pracy na obszarze LSR.

Na pytanie o walory swoich miejscowości ponad 50 % wskazało na przyrodę i szeroko rozumianą kulturę (materialną i niematerialną). Za najpilniejsze inwestycje poza sektorem

gospodarczym mieszkańcy wskazali obiekty kultury i rekreacji (świetlice, domy kultury i obiekty rekreacyjne) ponad 60 %. Ponad 50 % wskazało na potrzebę tworzenia usług z zakresu szeroko rozumianej kultury i rekreacji.

Prawie 70% mieszkańców wskazało na rozwój turystyki i usług z nią związanych jako na najbardziej palące zadanie jakie stoi przed obszarem LSR. Tyle samo wskazało, że ich miejscowości posiadają walory przyrodnicze i kulturowe, które mogą być wykorzystane do dalszego rozwoju.

Jednak jeśli idzie o bariery rozwoju to mieszkańcy wskazują na słabość funduszy i infrastruktury technicznej 67 %. Budujące jest to, że ponad 45 % mieszkańców chce pracować społecznie, w tym współpracować z LGD.

Mieszkańcy pytani o projekty jakie chcieliby realizować na obszarze LSR wskazują na turystykę wraz z towarzyszącym zapleczem.

IV.2 Analiza SWOT

Powyższa analiza regionu Doliny Grabi przyczyniła się do sporządzenia analizy SWOT, czyli analizy wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju.

Środowisko, turystyka, agroturystyka	
Mocne strony	Słabe strony
■ czyste, niezdegradowane środowisko naturalne - obszary podlegające prawnej ochronie stanowią 30,43% powierzchni LGD "Dolina rzeki Grabi", ■ bogate walory przyrodniczo-krajobrazowe - dolina rzeki Grabi znajduje się na Shadow List jako proponowany obszar uzupełniający Natura 2000, Park Krajobrazowy Międzyrzecza Warty i Widawki stanowi aż 54,7 % obszaru gminy Widawa oraz 11% obszaru gminy Sędziejowice, ■ występowanie walorów historycznych i materialnych dziedzictwa kulturowego, ■ potencjał do rozwoju agroturystyki, ■ korzystne warunki do rekreacji i wypoczynku, ■ wyznaczone szlaki turystyczne, ■ brak uciążliwego przemysłu, ■ występowanie produktów regionalnych.	■ niewystarczająca infrastruktura ochrony środowiska: wodociągi, kanalizacja, oczyszczalnie, składowiska odpadów – skutek: zanieczyszczone wody powierzchniowe Grabi - IV klasa czystości, dzięki wysypiska śmieci, ■ niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczna i około turystyczna, ■ mała ilość gospodarstw agroturystycznych, ■ zły stan techniczny i mała dostępność obiektów zabytkowych, ■ niska świadomość ekologiczna, ■ słaby system informacji i promocji turystycznej, ■ brak wiedzy o produktach regionalnych poza obszarem objętym LSR.
Szanse	Zagrożenia
■ wzrost znaczenia turystyki jako gałęzi gospodarki, ■ wzrost zainteresowania wypoczynkiem w gospodarstwach agroturystycznych, ■ moda na wypoczynek weekendowy i	■ intensyfikacja upraw rolnych – zanieczyszczenie wód głębinowych i powierzchniowych, ■ przedostawanie się zanieczyszczeń z obszarów sąsiednich,

kilkudniowy,

- tworzenie gospodarstw agroturystycznych jako alternatywne źródło dochodu,
- możliwość pozyskania dofinansowania na budowę kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków,
- bliskie położenie aglomeracji miejskich – Łódź.

- Zagrożenie zanieczyszczeniami spowodowanymi przez brak kanalizacji w gminach,
- zanikanie tradycji lokalnych i osłabienie aktywności społecznej,
- skomplikowane i długotrwałe procedury pozyskiwania funduszy UE.

Rolnictwo

Mocne strony

- czyste, nieskażone środowisko naturalne - obszary podlegające prawnej ochronie stanowią 30,43% powierzchni LGD "Dolina rzeki Grabi",
- duża liczba gospodarstw rolnych,
- istnienie rezerwowej siły roboczej,
- dużo użytków rolnych - na terenie LGD znajduje się 72411 ha użytków rolnych co stanowi 66% powierzchni obszaru LGD,
- tradycje produkcji rolniczej,
- dobra sieć placówek doradztwa i edukacji rolniczej.

Słabe strony

- słabość sektora rolnego - udział sektora rolniczego stanowi zaledwie 5% podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON,
- niska produktywność gospodarstw związana z niską klasą bonitacyjną gleb (57,68% gruntów ornych LGD stanowią grunty V i VI klasy bonitacyjnej, 42,3% gruntów ornych LGD stanowią grunty III i IV klasy bonitacyjnej) oraz rozdrobnieniem gospodarstw,
- nierównomierne rozłożenie klas bonitacyjnych w obrębie LGD – np. 27% gruntów ornych gminy Dłutów stanowią grunty III i IV klasy bonitacyjnej, podczas gdy w gminie Sędziejowice stanowią one aż 65% powierzchni gruntów ornych,
- duże rozdrobnienie gospodarstw - przeciętny areał gospodarstw rolniczych na obszarze LGD wynosi ok. 5 ha
- opóźnienia w dostosowaniu gospodarstw do wymogów ochrony środowiska i wymogów weterynaryjnych – gospodarstwa wyposażone są przeważnie w szamba, często nieczystości wylewane są bezpośrednio do gruntu,
- ukryte bezrobocie,
- brak gospodarstw ekologicznych wykorzystujących zasoby środowiska,
- przestarzały park maszynowy,
- słabo rozwinięte postawy ekologiczne i dbałość o ochronę środowiska.
- brak specjalizacji w produkcji rolniczej – tradycyjna struktura rolna łącznie z rozdrobnieniem gospodarstw,

	■ brak nowych technologii w rolnictwie, ■ niska opłacalność produkcji rolnej związana z małą wielkością gospodarstw (przeciętnie 5 ha), a tym samym ich niską dochodowością, ■ dosyć duża liczba osób utrzymująca się z rolnictwa - przeciętna wielkość gospodarstwa 5ha a liczba domowników to średnio 3 osoby, ■ słabość form zorganizowania rolników indywidualnych – przykładem są rolnicy uprawiający truskawki w gminie Buczek, którzy przy tak masowej produkcji owocu nie mają zawiązanego związku plantatorów, ■ słabość kapitału własnego rolników.
Szanse	Zagrożenia
■ wzrastający popyt na zdrową żywność, ■ dopłaty obszarowe dla gospodarstw, ■ możliwość uzyskania dotacji na inwestycje ze środków Unii Europejskiej, ■ możliwość uzyskania dotacji na dywersyfikację źródeł dochodu rolników i przedsięwzięcia rolno-środowiskowe, ■ rozwój specjalizacji w rolnictwie, ■ wprowadzenie nowych technologii w rolnictwie, ■ tendencja do zwiększania arealów gospodarstw, ■ silna i trwała tendencja wzrostu cen produktów rolnych.	■ niskie dochody gospodarstw rolnych, ■ niewystarczające zasoby finansowe funduszy wspierających inwestycje w gospodarstwach rolnych, ■ słabe powiązania produkcji z przetwórstwem produktów rolnych, ■ niewykorzystanie możliwości jakie daje członkostwo w UE – niedostateczna wiedza rolników w tej dziedzinie.

Handel, usługi, przemysł

Mocne strony	Słabe strony
■ położenie w centralnej Polsce oraz dobre skomunikowanie regionu - zbiegają się tutaj drogi krajowe nr 14 relacji Łódź – Wrocław, nr 12 Sieradz - Łask - Piotrków Trybunalski – Lublin oraz drogi wojewódzkie: nr 473 łącząca Łask z Szadkiem i Balinem, nr 481 Łask – Wieluń, nr 483 Łask – Szczerców – Częstochowa, oraz nr 484 Łask - Buczek - Zelów - Bełchatów. Ponadto planowany jest przez region przebieg trasy ekspresowej S8 łączącej Wrocław z Łodzią, ■ instytucje okołobiznesowe w miastach:	■ brak wolnych, odpowiednio przygotowanych obiektów i terenów z przeznaczeniem na działalność gospodarczą, ■ zły stan techniczny dróg, ■ mała ilość inwestorów, ■ mało firm innowacyjnych, ■ niski dochód podatkowy, ■ ograniczenia wynikające z wymogów ochrony przyrody, ■ słaba współpraca podmiotów gospodarczych, słabość organizacji gospodarczych, ■ słabość kapitału własnego, ■ brak znaczących złóż surowców,

Łask, Pabianice, Zelów,
 ■ wzrost liczby podmiotów gospodarczych – według danych Głównego Urzędu Statystycznego wzrasta liczba podmiotów gospodarczych w latach 2002-2007 na terenie LGD,
 ■ ugruntowane tradycje lokalnej gospodarki.
 ■ możliwość wykorzystania istniejącego lotniska w Buczku

■ zróżnicowanie wskaźnika aktywności gospodarczej na 1000 mieszkańców – od najwyższego dla gminy Łask 97,3 do najniższego dla gminy Sędziejowice 51,5,
 ■ problemy z dostępem do Internetu szerokopasmowego (duże trudności na wsi, stare centrale TP S.A., słabość innych podmiotów, problemy w większych ośrodkach związane ze słabością infrastruktury technicznej).

Szanse

■ planowane na szczeblu krajowym ułatwienia w podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej,
 ■ możliwość pozyskania dofinansowania na rozpoczęcie lub rozwój działalności gospodarczej,
 ■ rozwój gospodarczy w skali kraju,
 ■ możliwość uzyskania wiedzy przez mieszkańców gminy o możliwości pomocy z UE,
 ■ rozwój doradztwa,
 ■ wzrost dochodów budżetu gmin,
 ■ stworzenie preferencji dla nowo powstałych przedsiębiorstw.

Zagrożenia

■ odpływ wykształconej młodzieży do ośrodków miejskich,
 ■ duże obciążenia podatkowe i administracyjne przedsiębiorstw,
 ■ brak promocji przedsiębiorczości,
 ■ niestabilny system prawny,
 ■ wzrost kosztów nośników energii.

Kultura, Sport, Edukacja

Mocne strony

■ dobrze rozwinięta działalność kulturalna,
 ■ wrastająca liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych – według danych z Głównego Urzędu Statystycznego liczba organizacji pozarządowych w latach 2002-2007 wzrasta.

Słabe strony

■ brak zintegrowanego systemu edukacji ekologicznej,
 ■ brak dostosowania edukacji do potrzeb gospodarki regionu,
 ■ słabo rozwinięta w stosunku do potrzeb infrastruktura sportowo – rekreacyjna,
 ■ słabo rozwinięta w stosunku do potrzeb infrastruktura kultury.

Szanse

■ możliwość pozyskiwania środków pomocowych.

Zagrożenia

■ skomplikowana procedura ubiegania się o środki zewnętrzne,
 ■ brak zainteresowania sportem, rekreacją i turystyką.

Demografia	
Mocne strony	Słabe strony
■ spadające bezrobocie – według danych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2003-2007, zarówno w gminach wiejskich jak i miejsko-wiejskich, następuje spadek bezrobocia.	■ starzenie się społeczeństwa regionu Doliny rzeki Grabi - znaczny udział populacji w wieku produkcyjnym (ok. 62%) i poprodukcyjnym (ok. 18%) natomiast relatywnie niewielki udział młodzieży (ok.20%), ■ ujemny przyrost naturalny na 1000 ludności.
Szanse	Zagrożenia
■ stabilność gospodarcza na tle innych krajów	■ słabość systemu emerytalnego, ■ ubożenie społeczeństwa.

IV.3 Wnioski z analizy SWOT – założenia do strategii

Przyjęto następujące wnioski do sformułowania Lokalnej Strategii Rozwoju Doliny Grabi.

- Najistotniejszym **atutami** obszaru LGD są przyroda i zabytki historii materialne i niematerialne, atuty te należy maksymalnie wykorzystać, nie ma bowiem żadnych innych tak znaczących atutów.
- Ważne w tym kontekście jest lokalizacja i dobre skomunikowanie z większymi aglomeracjami, które mogą być dla niektórych mieszkańców miejscem pracy a z drugiej strony mogą być “źródłem” turystów.
- Największą **słabością** obszaru LGD jest jego rolnictwo i jego przestarzała struktura; ma ono niewielkie szanse rozwojowe z powodu złej jakości gleb. Nie zapewni ono podstawowej egzystencji ludności obszaru. Należy więc założyć różnicowanie działalności gospodarczej i odchodzenie od tradycyjnych form gospodarki rolnej.
- Inną ważną słabością podnoszoną przez mieszkańców jest brak możliwości zatrudnienia na obszarze LGD.
- Mieszkańcy zwracają też uwagę na brak ofert aktywnego spędzania wolnego czasu w miejscach swego zamieszkania. Wynika to ze słabo rozwiniętej infrastruktury sportu – rekreacji i kultury.
- **Rzeka Grabia jest na tzw. shadow list obszarów NATURA 2000 oraz w obrębie obszarów chronionego krajobrazu.** Jest to druga istotna **słabość przynajmniej w rozumieniu władz i części mieszkańców**, ponieważ ogranicza to możliwości swobodniejszego inwestowania. Słabość tę można przekształcić w atut, poprzez rozwój funkcji turystycznych, wykorzystując walory przyrodnicze i historyczne obszaru LGD oraz czyste nieskażone środowisko naturalne.
- Największą **szansą** obszaru LGD jest rosnące zapotrzebowanie na turystykę, na naturalną nieskażoną przyrodę i czynny wypoczynek, ze strony mieszkańców większych miast w kraju i z zagranicy. Położenie we względnej bliskości dużych ośrodków miejskich jest dodatkowym atutem.

■ Równie istotną **szansą**, którą należy wykorzystać przy formułowaniu strategii rozwoju jest wykorzystanie narastającej mody na zdrową żywność i możliwość jej produkcji oraz produkty regionalne. Ponadto możliwe jest rozwijanie obok tradycyjnego rolnictwa przetwórstwa płodów leśnych i przemysłu drzewnego, związanych z eksploatacją zasobów leśnych, oraz tam gdzie jest to możliwe surowców naturalnych.

■ Obszar LGD posiada ośrodki gospodarcze oraz swoją specyfikę produkcji i usług o ugruntowanej tradycji, to też jest **szansa** którą należy wykorzystać.

■ Największym **zagrożeniem** rozwojowym dla obszaru LGD jest konieczność odchodzenia od tradycyjnego modelu rolnictwa. Może to rodzić napięcia społeczne i być źródłem konfliktów.

■ **Zagrożeniem** też jest zwiększające się obciążenie środowiska naturalnego związane z już istniejącym niedoinwestowaniem w infrastrukturę techniczną (kanalizacja i oczyszczalnie ścieków). Obciążenie to będzie rosło wobec coraz większego napływu turystów.

■ **Zagrożeniem** jest też zbyt mała aktywność społeczności lokalnych co powoduje słabość inicjatyw własnych, słabe uczestnictwo w inicjatywach organizacji pozarządowych i samorządów.

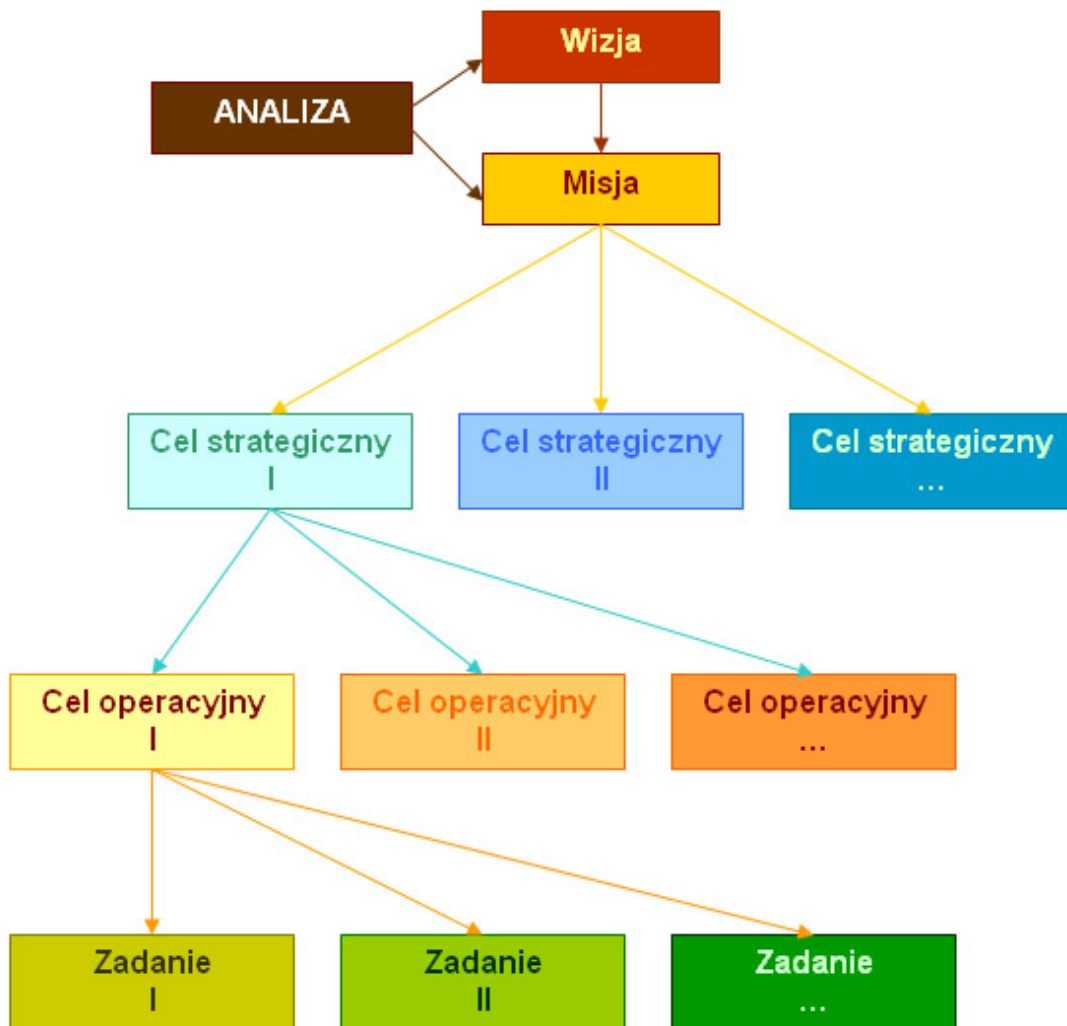
V. Strategia LSR

Konstrukcja strategii

Fazy i etapy opracowywania strategii

1. Faza przygotowawcza	Budowanie Lokalnej Grupy Działania, podjęcie decyzji o sposobach jej tworzenia
2. Faza diagnostyczna	Analiza obszaru Doliny rzeki Grabi
	Sformułowanie zasadniczych obszarów problemowych poprzez analizę dokumentów planistycznych oraz szerokie konsultacje społeczne, warsztaty, ankiety
3. Faza planowania strategicznego	Analiza SWOT
	Formułowanie propozycji planów działań (celów strategicznych, programów operacyjnych i zadań) w ramach poszczególnych obszarów problemowych
	Scalenie planów działań w Lokalna Strategię Rozwoju
4. Faza konsultacji społecznych projektu strategii	Przygotowanie systemu wdrożenia i monitoringu realizacji strategii
	Spotkania z mieszkańcami i prezentacja koncepcji Lokalnej Strategii Rozwoju
5. Faza realizacji	Cykliczne spotkania poświęcone omawianiu realizacji strategii
	Przystąpienie do realizacji strategii
	Stała ewaluacja postępów projektu w oparciu o szerokie konsultacje społeczne

Rysunek 5. Schemat zależności poziomów strategii

V.1 Określenie misji i wizji LGD

Podstawowym elementem strategii jest sformułowanie wizji. Wizja definiuje najbardziej zasadnicze dążenia, formułuje zrozumiałą, możliwą do osiągnięcia obraz przyszłości.

Wizja

Obszar Doliny Grabi staje się w perspektywie 10 letniej wielo-funkcyjnym prężnym i atrakcyjnym subregionem, bazującym na unikatowym dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym powiązanych silnymi związkami z miastami łódzkiego obszaru metropolitalnego.

Misja

Lokalna Grupa Działania „Doliny rzeki Grabi” buduje szerokie porozumienie różnych podmiotów w celu zrównoważonego rozwoju obszaru bazując na unikalnych walorach przyrodniczych, zasobach kulturowych i historycznych:

- Środowiska przyrodniczego,
- Walorów historyczno - kulturowych,
- Potencjału społecznego w tym tradycji działalności gospodarczej i rolniczej.

Cele strategiczne i zadania szczegółowe są zapisem sposobu osiągnięcia wizji, są przepisem na jej urzeczywistnienie.

V.2 Określenie celów strategicznych i zadań szczegółowych LSR oraz wskazanie planowanych w ramach LSR operacji.

Celem urzeczywistnienia założonej wizji LGD prowadzić będzie działania na trzech poziomach:

- samodzielnie,
- działania w partnerstwie,
- działania które inicjuje, lub na rzecz których lobbuje.

Etapy realizacji celów strategicznych

Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi” zamierza działać poprzez realizację konkretnych zadań lokalnych wpisanych w cele strategiczne. Cele strategiczne dotyczą całego obszaru LGD i przy zachowaniu zasad stałej ewaluacji będą stopniowo realizowane.

Taki tok postępowania zgodny jest z przyjętą procedurą tworzenia niniejszej Strategii. Pierwszy etap to analiza potencjału obszaru LGD oraz wytyczenie kierunków strategicznych, następnie poddanie koncepcji konsultacjom społecznym oraz wybranie z różnych alternatyw kierunków rozwoju. Na etapie tworzenia projektów, oraz zatwierdzania LSR zasięgnięto opinii ekspertów. Projekty będą poddawane stałej ewaluacji tak, aby ich realizacja odpowiadała zasadom zrównoważonego rozwoju.

Cele strategiczne

Cele strategiczne wynikają z opisanych poprzednio przesłanek i głównych problemów obszaru LGD i bazują na zidentyfikowanych zasobach. Są one zapisem wybranej drogi do urzeczywistnienia wizji. Z celów strategicznych wynikają ich uszczegółowienia czyli cele operacyjne będące podstawą do określenia zadań, czyli konkretnych działań jakie powinno się przedsięwziąć celem rozwiązania postawionych tu i omówionych problemów.

Cele strategiczne koncentrują się na następujących obszarach problemowych

- Poprawa jakości życia na obszarze LGD,
- Różnicowanie działalności gospodarczej dostosowywanie jej do wyzwań rynkowych,
- Wykorzystanie i zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego,
- Wzmocnienie kapitału społecznego, włączenie mieszkańców w realizację LSR
- Sprawne wdrażanie strategii i podniesienie poziomu zarządzania dostępnymi zasobami.

Z tak sformułowanych problemów wynikają następujące cele strategiczne

WIZJA

Obszar Doliny rzeki Grabi w perspektywie 10 lat prężnym ośrodkiem gospodarczym i turystycznym powiązany z aglomeracjami miejskimi w tym Łódzką, zapewniający mieszkańcom wysoki poziom życia.

Cel strategiczny I Rozwój i różnicowanie lokalnej działalności gospodarczej.	Cel strategiczny II Aktywizacja lokalnej społeczności poprzez stwarzanie warunków do integrowania oraz rozbudzenia aktywności i zaradności osobistej mieszkańców	Cel strategiczny III Wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych, historycznych i kulturowych dla rozwoju obszaru LGD	Cel strategiczny IV Rozwój i wzmocnienie funkcji turystyczno – rekreacyjnej obszaru LGD	Cel strategiczny V Rozwój efektywnych działań promocyjno - marketingowych
Cel operacyjny 1.1 Wspieranie wzrostu gospodarczego na terenie LGD oraz tworzenia nowych miejsc pracy w różnych sektorach 1.2 Promocja regionalnych i lokalnych wytwórców produktów rolnych 1.3 Poprawa dostępności obszaru LGD poprzez modernizację i rozbudowę sieci komunikacyjnej	Cel operacyjny 2.1 Aktywizacja liderów społeczności lokalnych 2.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i działania na rzecz włączenia społeczności lokalnych do działań na rzecz realizacji strategii i rozwoju obszaru LGD 2.3 Edukacja społeczności lokalnych 2.4 Aktywizacja organizacji pozarządowych 2.5 Rewitalizacja i odnowa miejscowości	Cel operacyjny 3.1 Ochrona środowiska przyrodniczego 3.2 Udostępnienie środowiska dla celów turystycznych 3.3 Ochrona i renowacja obiektów zabytkowych. 3.4 Promowanie i podnoszenie rangi imprez kulturalnych odbywających się na obszarze LGD 3.5 Promowanie lokalnych twórców i organizacji kulturalnych	Cel operacyjny 4.1 Działania na rzecz budowy i modernizacji bazy rekreacyjno - turystycznej 4.2 Wspieranie powstawania i rozwoju usług turystycznych i agroturystyki wiejskiej na terenie LGD 4.3 Rozwój regionalnych i lokalnych ośrodków turystycznych 4.4 Promowanie produktów lokalnych i lokalnej marki 4.5 Działania na rzecz organizacji imprez rekreacyjno - sportowych	Cel operacyjny 5.1 Zintegrowana Promocja obszaru LGD 5.2 Zarządzanie projektem 5.3 Organizowanie i udział w cyklicznych imprezach promocyjnych,

Cel strategiczny I

Rozwój i różnicowanie lokalnej działalności gospodarczej

Cel operacyjny 1.1

Wspieranie wzrostu gospodarczego na terenie LGD oraz tworzenia nowych miejsc pracy w różnych sektorach

Zadanie nr 1.1.1

TYTUŁ ZADANIA	Zagospodarowanie lokalnych miejsc targowych
OPIS PROJEKTU	Jak wynika z ankiet i przeprowadzanych konsultacji, rolnicy wskazują, że korzystne byłoby stworzenie lokalnych mini targowisk szczególnie w miejscowościach atrakcyjnych turystycznie, gdzie sprzedawali by swoje produkty w tym specyficzne regionalne.
WYKONAWCA	Gminy porozumienia, rolnicy i ich reprezentacje
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki PROW, Środki własne gmin, Środki własne LGD,
CZAS REALIZACJI	2009-2011
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Wybudowanie około 30 mini targowisk, zwiększenie sprzedaży przez rolników indywidualnych, wzmocnienie roli produktów regionalnych
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły odbioru powykonawczego, dane JST z terenu LGD

Zadanie 1.1.2

TYTUŁ ZADANIA	Działania na rzecz integrowania podmiotów gospodarczych
OPIS PROJEKTU	Podmioty gospodarcze, również rolnicy na obszarze LGD działają najczęściej na własną rękę. Powoduje to silną konkurencję wewnętrzną negatywnie odbijającą się na konkurencyjności całego terenu LSR. Działanie polegać będzie na cyklu spotkań szkoleniowych dla przedsiębiorców i rolników mających na celu stworzenie sieci powiązań biznesowych.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Przedsiębiorcy i ich reprezentacje
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne LGD, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009-2010
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Przeprowadzenie szkoleń, zawiązanie porozumień przedsiębiorców, opracowanie strategii współpracy w branżach
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Dokumentacja przedsięwzięć edukacyjnych, listy ze spotkań, zawiązane partnerstwa współpracy

Zadanie 1.1.3

TYTUŁ ZADANIA	Działania na rzecz rozwoju podmiotów gospodarczych
OPIS PROJEKTU	Mieszkańcy wskazali jako najważniejszy problem słabą możliwość zatrudnienia na terenie LSR, stąd potrzeba wspomagania lokalnego biznesu poprzez pomoc bezpośrednią (dotacje) oraz pomoc pośrednią taką jak szkolenie na temat możliwości pozyskania środków z UE, pomoc dla organizacji wspomagających biznes.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Przedsiębiorcy obszaru LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne LGD, środki PROW, środki RPO
CZAS REALIZACJI	2009 – 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Wzrost liczby podmiotów gospodarczych, zwiększenie ich konkurencyjności.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Ilość podmiotów, którym udzielono wsparcia bezpośredniego i pośredniego, wzrost dochodów podatkowych z podatku CIT gmin LGD

Cel operacyjny 1.2

Promocja regionalnych i lokalnych wytwórców produktów rolnych

Zadanie 1.2.1

TYTUŁ ZADANIA	Marka lokalna
OPIS PROJEKTU	Obszar LGD cechuje się wysokimi walorami przyrodniczymi, dolina rzeki Grabi objęta jest ochroną w postaci NATURA 2000. Na fali wzrastającego zainteresowania zdrową żywnością i ekologicznym stylem życia chcemy wypromować markę lokalną „Doliny rzeki Grabi” jako znak firmowy.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gmina, rolnicy, przedsiębiorcy i ich reprezentacje
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW, inne
CZAS REALIZACJI	2008-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Stworzenie i wypromowanie marki obszaru LGD
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Zarejestrowanie i wypromowanie marki obszaru LGD

Zadanie 1.2.2

TYTUŁ ZADANIA	Produkt lokalny
OPIS PROJEKTU	Teren LGD jest terenem rolniczym. Rolnictwo ukierunkowane jest głównie na uprawę zbóż i ziemniaków, owoców i ziół oraz hodowlę. Założeniem naszym jest wyłonienie zróżnicowanych produktów lokalnych, pod wspólną marką „Doliny rzeki Grabi”. Promocja regionalnych wytwórców produktów rolnych odbywać się będzie również poprzez udział w ogólnokrajowych i regionalnych jarmarkach wystawach i kiermaszach.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gmina, rolnicy, przedsiębiorcy i ich reprezentacje
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW, inne
CZAS REALIZACJI	2009-2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Wyłonienie nowych produktów lokalnych, promocja produktów oraz lokalnych wytwórców.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Zrealizowane narzędzia promocyjne (foldery, ulotki), wypełnione ankiety

Cel operacyjny 1.3

Poprawa dostępności obszaru LGD poprzez modernizację i rozbudowę sieci komunikacyjnej

Zadanie 1.3.1

TYTUŁ ZADANIA	Projekt logistyki dostępności obszaru LGD
OPIS PROJEKTU	Opracowanie projektu będącego uzupełnieniem Strategii rozwoju Turystyki dotyczącego zwiększenia dostępności obszaru LGD
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gminy, inwestorzy prywatni
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Dokument będący wytyczną dla gmin przy projektowaniu infrastruktury komunikacyjnej, również turystycznej. Zwiększenie satysfakcji turystów na obszarze LGD
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Wypełnione ankiety

Cel strategiczny II

Aktywizacja lokalnej społeczności poprzez stwarzanie warunków do integrowania oraz rozbudzania aktywności i zaradności osobistej mieszkańców

Cel operacyjny 2.1

Aktywizacja liderów społeczności lokalnych

Zadanie 2.1.1

TYTUŁ ZADANIA	Aktywizacja poprzez pogłębianie wiedzy
OPIS PROJEKTU	Organizacja spotkań, szkoleń, kursów i wyjazdów studyjnych dla mieszkańców LGD mających na celu zarówno pogłębianie wiedzy jak i wymianę doświadczeń, integrację oraz rozbudzenie chęci do społecznych działań.
WYKONAWCA	Gmina
PARTNERZY	LGD, Organizacje społeczne i kulturalne
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, RPO
CZAS REALIZACJI	2009-2013 - zadanie ciągłe
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie aktywności społeczności lokalnych wyrażające się poprzez zwiększenie ilości działań wychodzących od tych społeczności.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły, listy obecności, wypełnione ankiety, dane jst z terenu LGD

Zadanie 2.1.2

TYTUŁ ZADANIA	Aktywizacja liderów społeczności lokalnych
OPIS PROJEKTU	Warsztaty poświęcone możliwości realizacji i finansowania inicjatyw lokalnych
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gminy, NGO
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009 - 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie aktywności społecznej, zrealizowane inicjatywy lokalne
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły ze szkoleń, dokumentacja przedsięwzięć edukacyjnych

Zadanie 2.1.3

TYTUŁ ZADANIA	Biuro inicjatyw Lokalnych
OPIS PROJEKTU	Jednym z głównych zadań jakie sobie postawiliśmy jest zwiększanie potencjału kapitału społecznego. Stąd pomysł miejsca gdzie mieszkańcy mogliby przyjść przedyskutować swoje pomysły i uzyskać pomoc w ich realizacji, gdyż przejście od pomysłu do formalnego stworzenia projektu stwarza największe trudności.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	NGO, Gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW, POKL
CZAS REALIZACJI	2009 - 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie aktywności społecznej
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Listy udzielonych porad, wypełnione ankiety

Cel operacyjny 2.2

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i działania na rzecz włączenia społeczności lokalnych do działań na rzecz realizacji strategii i rozwoju obszaru LGD

Zadanie 2.2.1

TYTUŁ ZADANIA	Szkolenie z zakresu ekonomii społecznej i pomoc w tworzeniu podmiotów tego typu.
OPIS PROJEKTU	Społeczności lokalne szczególnie narażone na wykluczenie społeczne mają mniejsze szanse na włączanie się do działalności gospodarczej. Stąd naprzeciw ich potrzebom wychodzą projekty z zakresu ekonomii społecznej.
WYKONAWCA	NGO, Gminy
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009 - 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie aktywności społecznej
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły ze szkoleń, liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej.

Zadanie 2.2.2

TYTUŁ ZADANIA	Stale konsultacje społeczne LSR
OPIS PROJEKTU	Realizacja strategii wymaga stałej informacji zwrotnej, przepływu informacji od mieszkańców do LGD i z powrotem. Tylko wtedy możliwa będzie stała ewaluacja LSR i akceptacja jej przez społeczności lokalne. Konsultacje będą miały formę sondaży za pomocą ankiet, szczególnie na imprezach masowych, spotkaniach.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	NGO, Gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009 - 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie aktywności społecznej, postępy we wdrażaniu strategii
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły ze spotkań, wypełnione ankiety

Cel operacyjny 2.3

Edukacja społeczności lokalnych

Zadanie 2.3.1

TYTUŁ ZADANIA	Edukacja społeczności lokalnych
OPIS PROJEKTU	Cykliczne warsztaty poświęcone możliwości działalności okołorolniczej i usługowej wraz z możliwością dofinansowania (m.in. o wzmacnianiu i tworzeniu nowych gospodarstw agroturystycznych)
WYKONAWCA	Gminy, ODR
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009 - 2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie aktywności społecznej
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły ze szkoleń, dokumentacja przedsięwzięć edukacyjnych

Zadanie 2.3.2

TYTUŁ ZADANIA	Edukacja społeczności lokalnych
OPIS PROJEKTU	Wizyty studyjne na terenie innych LGD w kraju i za granicą w ramach wymiany doświadczeń na poziomie krajowym i międzynarodowym
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW, PO KL
CZAS REALIZACJI	2009 - 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie aktywności społecznej
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły ze spotkań, dokumentacja zdjęciowa

Cel operacyjny 2.4

Aktywizacja organizacji pozarządowych

Zadanie 2.4.1

TYTUŁ ZADANIA	Podnoszenie potencjału rozwojowego lokalnych stowarzyszeń poprzez wspieranie instytucjonalne i przygotowanie merytoryczne do prowadzenia własnych przynoszących dochód działalności.
OPIS PROJEKTU	Z analizy aktywności lokalnych stowarzyszeń działających formalnie wynika, że przeważająca liczba organizacji nie wykorzystuje możliwości czerpania dochodu z posiadanych przez siebie zasobów, ani też nie podejmuje starań o pozyskanie środków zewnętrznych. Stowarzyszenia te bazują głównie na dotacjach gminnych. Jako główny problem w pozyskiwaniu innych źródeł finansowania swojej działalności zgłaszają brak zasobów personalnych (np. księgowego, który zająłby się prawidłowym rozliczaniem działalności stowarzyszenia) jak również lokalowych (konieczne są remonty, wyposażenie lokali) i sprzętowych (brak komputera, faksu itp.). Ponadto wiedza na temat pozagminnych funduszy i możliwości ich pozyskania oraz obowiązków i formalności koniecznych przy prowadzeniu działalności gospodarczej jest znikoma. Dochodzi do tego obawa przed popełnieniem błędu i narażeniem się na konieczność płacenia kar lub zwrotu pozyskanych środków. Dlatego konieczne jest zorganizowanie szkoleń gruntownie przygotowujących przedstawicieli lokalnych stowarzyszeń formalnych do pozyskiwania środków na działalność z innych niż budżet Gmin źródeł. Dodatkowym wsparciem będzie możliwość korzystania w początkowej fazie rozwijania działalności dochodowej z zasobów sprzętowych i personalnych Urzędów Gminy na której terenie

	działa dane stowarzyszenie (np. komputera z dostępem do Internetu, faksu, pracownika zajmującego się pozyskiwaniem funduszy zewnętrznych).
WYKONAWCA	LGD we współpracy
PARTNERZY	Gminy, stowarzyszenia prowadzące działalność szkoleniową i mające doświadczenie w pozyskiwaniu środków na własną działalność, stowarzyszenia działające na terenie LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne LGD, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009 – 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zorganizowanie 15 cykli szkoleniowych na terenie LGD, przeszkolenie ok. 500 osób działających w stowarzyszeniach formalnych na terenie LGD, zwiększenie liczby stowarzyszeń prowadzących działalność dochodową na terenie LGD, zwiększenie potencjału rozwojowego
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Liczba godzin szkoleniowych, listy obecności na szkoleniach, sprawozdania sporządzane przez stowarzyszenia,

Cel operacyjny 2.5

Rewitalizacja i odnowa miejscowości

Zadanie 2.5.1

TYTUŁ ZADANIA	Odnowa miejscowości
OPIS PROJEKTU	Wiele miejscowości w obszarze działania LGD utraciło swoje funkcje integrujące dla mieszkańców, nakłada się na to dekapitalizacja infrastruktury. Stąd paląca potrzeba przywrócenia miejscowościom ich funkcji społecznych.
WYKONAWCA	Gminy, sołectwa
PARTNERZY	LGD, OSP, NGO
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	środki PROW, Środki własne gmin, środki LGD
CZAS REALIZACJI	2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zaspokojenie potrzeb mieszkańców, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych, integracja społeczności lokalnych, dostarczenie możliwości różnych form aktywnego spędzania wolnego czasu.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Liczba zrealizowanych projektów „Odnowa miejscowości”, oficjalne wyniki naborów konkursowych w ramach funduszy strukturalnych

Cel strategiczny III

Wykorzystanie lokalnych walorów przyrodniczych, historycznych i kulturowych dla rozwoju obszaru LGD

Cel operacyjny 3.1

Ochrona środowiska przyrodniczego

Zadanie 3.1.1

TYTUŁ ZADANIA	Projekt zintegrowanej informacji o środowisku
OPIS PROJEKTU	Lokalna Strategia Rozwoju podkreśla rolę środowiska przyrodniczego jako atutu obszaru LGD, stanowiącego jeden z filarów jego możliwego rozwoju. Stąd dbałość o jakość tego środowiska powinna być zadaniem priorytetowym dla gmin LGD. Celem poprawy zarządzania środowiskiem, poprawy jego stanu, możliwości tworzenie projektów dotyczących jego poszczególnych komponentów proponujemy wzmocnienie i zintegrowanie lokalnej informacji o środowisku.
WYKONAWCA	Starostwa Powiatowe
PARTNERZY	LGD, Gminy, Nadleśnictwa, dyrekcja obszarów chronionych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, WFOŚiGW
CZAS REALIZACJI	2009
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Poprawa stanu środowiska. Możliwość reagowania na nieprawidłowości w skali obszaru LGD.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Opracowane dokumenty i procedury

Zadanie 3.1.2

TYTUŁ ZADANIA	Ochrona bioróżnorodności
OPIS PROJEKTU	Budowa schroniska dla bezdomnych zwierząt
WYKONAWCA	Gminy porozumienia LGD
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne Gmin, Środki PROW, środki WFOŚiGW, środki RPO
CZAS REALIZACJI	2009-2011
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Liczba nowych obiektów, zmniejszenie presji bezpańskich zwierząt domowych na tereny chronione.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokół odbioru, dane z JST terenu LGD

Zadanie 3.1.3

TYTUŁ ZADANIA	Poprawa stanu powietrza i zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego gmin przez korzystanie z Odnawialnych Źródeł Energii.
OPIS PROJEKTU	Perturbacje klimatyczne szczególnie wyrażanie widoczne w ostatniej dekadzie XX wieku i pierwszej obecnego pokazały jak negatywny wpływ na klimat ma działalność gospodarcza człowieka w tym produkcja energii ze źródeł tradycyjnych. Ta sytuacja spowodowała przyjęcie przez większość państw polityki ograniczania emisji gazów cieplarnianych i zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie energetycznym. W wymiarze lokalnym przekłada się to na zwiększenie kosztów surowców energetycznych i samej energii i zwiększenie zanieczyszczenia powietrza. Częściowo przeciwdziałać można temu zjawisku poprzez produkcję energii z lokalnych surowców odnawialnych. Projekt polegać będzie na szkoleniach w zakresie korzystania z odnawialnych źródeł energii, oraz pomocy w tworzeniu projektów korzystania z takich źródeł.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gminy, NGO
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, EWT, PROW, WFOŚiGW, RPO
CZAS REALIZACJI	2009
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza, stabilizacja kosztów energii.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły ze szkoleń, lista udzielonych porad.

Zadanie 3.1.4

TYTUŁ ZADANIA	Poprawa gospodarki odpadami
OPIS PROJEKTU	Likwidacja nielegalnych wysypisk oraz zapobieganie powstawaniu nowych. Promowanie budowy punktów zbiórki odpadów segregowanych i wielkogabarytowych.
WYKONAWCA	Gmina
PARTNERZY	Firmy specjalizujące się w zbiorce odpadów, LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	
CZAS REALIZACJI	2009-2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zapewnienie mieszkańcom lepszego dostępu do miejsc składowania odpadów, co przyczyni się do ochrony gleb przed zanieczyszczeniem i degradacją oraz do poprawy estetyki krajobrazu, dane JST z terenu LGD
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Sprawozdanie o ilości odpadów zebranych przez firmy mające pozwolenie na zbiórkę odpadów.

Zadanie 3.1.5

TYTUŁ ZADANIA	Ochrona gleb przed degradacją i zanieczyszczeniami
OPIS PROJEKTU	Program dotowania usuwania azbestu w gminie
WYKONAWCA	Gminy, właściciele budynków
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne Gmin, Środki PROW, środki WFOŚiGW, środki RPO, środki właścicieli nieruchomości
CZAS REALIZACJI	2009-2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Ilość zutylizowanego eternitu
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokół odbioru, dane JST z terenu LGD

Cel operacyjny 3.2

Udostępnienie środowiska dla celów turystycznych

Zadanie 3.2.1

TYTUŁ ZADANIA	Efektywna ochrona i zagospodarowanie terenów chronionych
OPIS PROJEKTU	Utworzenie i oznaczenie ścieżek edukacyjnych, parkingów, tras widokowych, tras rowerowych, wodnych, działania które składają się na „skanalizowanie „ ruchu turystycznego na terenach chronionych.
WYKONAWCA	Gminy
PARTNERZY	LGD, Dyrekcja Obszarów Chronionych, WFOŚiGW,
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, RPO
CZAS REALIZACJI	2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Umożliwienie zarówno turystom jak i okolicznym mieszkańcom a w szczególności młodzieży szkolnej bezkolizyjne korzystanie z walorów przyrodniczych,
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Ilość oznakowanych obiektów

Zadanie 3.2.2

TYTUŁ ZADANIA	Projekt małej retencji poprzez renaturyzację cieków wodnych
OPIS PROJEKTU	Zmiany klimatyczne ostatnich dekad spowodowały rosnące braki wody do celów szczególnie produkcji rolnej. Proponujemy opracowanie projektu małej retencji poprzez renaturyzację rzek w obszarze LGD polegającą na odtwarzaniu niewielkich progów i zbiorników wodnych, które uległy w XX wieku likwidacji. Realizacja projektu zwiększy też znacznie atrakcyjność turystyczną obszaru LGD.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, WFOŚiGW
CZAS REALIZACJI	2009
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Opracowanie dokumentu ułatwiającego planowanie inwestycji. Zmniejszenie skutków suszy dla rolnictwa, zwiększenie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru LGD, poprawa jakości wody.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Opracowany dokument

Cel operacyjny 3.3

Ochrona i renowacja obiektów zabytkowych

Zadanie 3.3.1

TYTUŁ ZADANIA	Odnowa i rewitalizacja zabytków
OPIS PROJEKTU	Rewitalizacja budynków wpisanych do rejestru zabytków oraz objętych wojewódzką ewidencją zabytków, użytkowanych na cele publiczne oraz obiektów małej architektury, odnawianie i konserwacja lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci. Wykonanie oznaczeń tych miejsc, wydanie przewodnika.
WYKONAWCA	Gminy, Wojewódzki Konserwator zabytków
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	WKZ, PROW
CZAS REALIZACJI	2009-2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Poprawa wizerunku gmin oraz ochrona zabytków przed zniszczeniem. Zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez ocalenie od zapomnienia miejsc szczególnie charakterystycznych dla historii obszaru LGD, przystosowanie i udostępnienie ich do celów zwiedzania. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Liczba obiektów, dane JST z terenu LGD

Cel operacyjny 3.4

Promowanie i podnoszenie rangi imprez kulturalnych odbywających się na obszarze LGD

Zadanie 3.4.1

TYTUŁ ZADANIA	Zapraszamy do nas
OPIS PROJEKTU	W celu przyciągnięcia jak największej liczby gości i turystów do odwiedzenia naszego regionu oraz rozbudzenia życia kulturalnego naszych mieszkańców planuje się oprócz odbywających się dotychczas tradycyjnych imprez jak „Dni gminy” czy dożynki, organizowanie coraz większej ilości imprez kulturalnych, tj. muzycznych, teatralnych i folklorystycznych. W związku z tym zostanie opracowany kalendarz corocznych, cyklicznych imprez kulturalnych odbywających się na terenie gmin, a promocja ich odbywać się będzie poprzez media zarówno lokalne jak i ogólnokrajowe.
WYKONAWCA	Gminy, instytucje i organizacje kulturalne, stowarzyszenia
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, RPO
CZAS REALIZACJI	2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie napływu turystów i gości odwiedzających obszar LGD, rozbudzenie życia kulturalnego.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Dane JST z terenu LGD, oficjalne wyniki naborów konkursowych w ramach funduszy pomocowych

Cel operacyjny 3.5

Promowanie lokalnych twórców i organizacji kulturalnych

Zadanie 3.5.1

TYTUŁ ZADANIA	„Cudze chwalicie, swego nie znacie”
OPIS PROJEKTU	Na terenie gmin działają twórcy zajmujących się rękodziełem ludowym i artystycznym oraz inną twórczością. Ich twórczość zostanie pokazana poprzez, zachęcenie ich do udziału w szeregu konkursach, targach i jarmarkach, zorganizowanie im wystaw na terenie gmin LGD oraz promocję w mediach.
WYKONAWCA	Gminy, instytucje i organizacje kulturalne, stowarzyszenia
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, RPO, PO KL
CZAS REALIZACJI	2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Promocja gminy poprzez sztukę.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Wypełnione ankiety, oficjalne wyniki naborów konkursowych w ramach funduszy pomocowych

Zadanie 3.5.2

TYTUŁ ZADANIA	Stworzenie lokalnych ekspozycji cennych zbiorów gromadzonych przez stowarzyszenia i osoby prywatne, również w postaci wirtualnej.
OPIS PROJEKTU	W każdej lub w prawie każdej gminie są pasjonaci starający się uchronić od zapomnienia „okrucy przeszłości”, są to stowarzyszenia, czy też osoby prywatne, Ich kolekcje są warte pokazania szerszej publiczności
WYKONAWCA	LGD w partnerstwie
PARTNERZY	Instytucje i organizacje działające na terenie LGD , przedsiębiorcy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki PROW, środki własne gmin oraz środki prywatne
CZAS REALIZACJI	2009 – 2010
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Utworzenie izb pamięci, małych muzeów, skansenów, utworzenie wirtualnego muzeum, zachowanie i zabezpieczenie zebranych eksponatów oraz umożliwienie powiększania kolekcji, stworzenie warunków do prezentowania historii oraz kultury miejscowej, podniesienie atrakcyjności turystycznej
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Liczba odwiedzin stron internetowej, liczba biletów do muzeum, dane z JST z terenu LGD
UWAGI	Projekt można podzielić na etapy.

Zadanie 3.5.3

TYTUŁ ZADANIA	Wspieranie tradycyjnych form działalności kulturalnej na obszarze LGD
OPIS PROJEKTU	Doposażenie orkiestr, zespołów ludowych, innych form kultury z obszaru LGD
WYKONAWCA	Gminy
PARTNERZY	LGD, organizacje kulturalne
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki PROW, środki własne gminy, środki LGD
CZAS REALIZACJI	2009 – 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie udziału lokalnych zespołów w konkursach regionalnych i ponadregionalnych. Zwiększenie promocji obszaru LGD.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Ilość przeprowadzonych projektów, dane JST z terenu LGD

Cel strategiczny IV

Rozwój i wzmocnienie funkcji turystyczno – rekreacyjnej obszaru LGD

Cel operacyjny 4.1

Działania na rzecz budowy i modernizacji bazy rekreacyjno - turystycznej

Zadanie nr 4.1.1

TYTUŁ ZADANIA	Przeznaczenie nowych terenów na cele inwestycyjne związane z turystyką
OPIS PROJEKTU	Przeгляд Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego pod kątem potrzeb budowy i rozwoju bazy turystyczno rekreacyjnej w miejscowościach atrakcyjnych turystycznie.
WYKONAWCA	Gminy LGD
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, Środki LGD
CZAS REALIZACJI	2009-2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Stworzenie dogodnych warunków dla rozwoju turystyki. Ilość zmodyfikowanych przez gminy planów
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Dane JST z terenu LGD

Zadanie 4.1.2

TYTUŁ ZADANIA	Zintegrowany projekt rozwoju turystyki
OPIS PROJEKTU	Każda gmina LGD realizuje własne projekty z dziedziny turystyki. Jednak specyfika obszaru LGD, położenie w dolinie jednej rzeki niejako w naturalny sposób wymusza stworzenie jednej spójnej strategii rozwoju turystyki dla całego obszaru.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gmina, rolnicy, przedsiębiorcy i ich reprezentacje
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne LGD, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Realizacja wspólnej polityki w zakresie rozwoju turystyki na obszarze LGD
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Opracowana Strategia rozwoju turystyki będąca podstawą do współpracy gmin w tym zakresie.

Zadanie 4.1.3

TYTUŁ ZADANIA	Budowa „małej” infrastruktury turystycznej
OPIS PROJEKTU	Modernizacja i rozbudowa ścieżek rowerowych, szlaków konnych, pieszych, wyznaczenie i oznaczenie szlaków kajakowych, budowa miejsc parkingowych.
WYKONAWCA	Gminy, inwestorzy prywatni
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009-2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Poprawa dostępności mieszkańców i turystów do najciekawszych miejsc, zwiększenie ilości szlaków komunikacyjnych.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Ilość nowopowstałych obiektów, dane JST z terenu LGD, oficjalne wyniki naborów konkursowych w ramach funduszy pomocowych

Cel operacyjny 4.2

Wspieranie powstawania i rozwoju usług turystycznych i agroturystyki wiejskiej na terenie LGD

Zadanie 4.2.1

TYTUŁ ZADANIA	Działania na rzecz rozwoju bazy turystycznej i agroturystycznej
OPIS PROJEKTU	Pomimo dużych walorów krajobrazowych, na terenie LGD słabo rozwinięta jest baza noclegowa, turystyczna i agroturystyczna. Uniemożliwia to napływ turystów chętnych do spędzenia tutaj czasu wolnego na większą skalę. Brak jest wystarczającej liczby min. kąpielisk, plaż jak również punktów gastronomicznych. Należy więc stworzyć dogodne warunki, które pomogą mieszkańcom zarówno na stopniowe ukierunkowanie gospodarstw rolnych na agroturystykę oraz rozwój przedsiębiorczości z tym związanej.
WYKONAWCA	Gmina, rolnicy, przedsiębiorcy i ich reprezentacje
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009-2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Rozwój turystyki i rekreacji na terenie LGD, zwiększanie bazy turystycznej, wzrost liczby turystów
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Dane z podmiotów gospodarczych sektora turystyki, dane JST z terenu LGD, oficjalne wyniki naborów konkursowych w ramach funduszy pomocowych

Zadanie 4.2.2

TYTUŁ ZADANIA	Nowe produkty turystyczne
OPIS PROJEKTU	Szlaki konne, ścieżki turystyczne tematyczne, historyczne, przyrodnicze, turystyka specjalna np. wycieczki ornitologiczne, spływy kajakowe, itp.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Przedsiębiorcy, Gminy, NGO, Lasy Państwowe
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne LGD, środki PO KL , środki PROW, WFOŚiGW
CZAS REALIZACJI	2008 – 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie atrakcyjności obszaru LGD, zwiększenie liczby odwiedzających region turystów, wzrost liczby podmiotów gospodarczych.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Opracowane i wdrożone nowe produkty turystyczne. Dane z podmiotów turystycznych.

Zadanie 4.2.3

TYTUŁ ZADANIA	Standaryzacja i promocja gospodarstw agroturystycznych
OPIS PROJEKTU	Standaryzacja gospodarstwa polegająca na stworzeniu katalogu warunków do spełnienia. Promocja gospodarstwa na stronie internetowej LGD.
WYKONAWCA	Gospodarstwa agroturystyczne
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne , środki PROW,
CZAS REALIZACJI	2008 – 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Wzmocnienie konkurencyjności poprzez podniesienie standardu gospodarstw.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Ilość gospodarstw objętych jednolitym opisem.

Cel operacyjny 4.3

Rozwój regionalnych i lokalnych ośrodków turystycznych

Zadanie 4.3.1

TYTUŁ ZADANIA	Promocja turystyki
OPIS PROJEKTU	Wzmocnienie i ujednoczenie punktów informacji turystycznej na obszarze LGD.
WYKONAWCA	Gminy
PARTNERZY	LGD,
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009 - 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Liczba punktów informacyjnych
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Wypełnione ankiety, dane JST z terenu LGD

Zadanie 4.3.2

TYTUŁ ZADANIA	Lokalne ośrodki turystyczne
OPIS PROJEKTU	Modernizacje i remonty oraz przystosowanie obiektów do celów turystycznych
WYKONAWCA	Gminy
PARTNERZY	LGD , stowarzyszenia, przedsiębiorcy.
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW, środki RPO, środki PO KL, środki budżetu państwa
CZAS REALIZACJI	2009 - 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie liczby turystów na obszarze LGD korzystających z wyremontowanych i zmodernizowanych obiektów.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Dane z obiektów turystycznych, dane JST z terenu LGD, oficjalne wyniki naborów konkursowych w ramach funduszy pomocowych

Zadanie 4.3.3

TYTUŁ ZADANIA	Promocja turystyki lokalnej
OPIS PROJEKTU	Małe punkty informacji turystycznej (przeszkolenie personelu małych lokalnych sklepów w zakresie podstawowej wiedzy o obszarze LGD i informacji turystycznej)
WYKONAWCA	Prywatni przedsiębiorcy
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW
CZAS REALIZACJI	2009 - 2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Liczba punktów informacyjnych, zwiększenie liczby turystów.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Protokoły ze szkoleń, dokumentacja przedsięwzięć edukacyjnych

Cel operacyjny 4.4

Promowanie produktów lokalnych i lokalnej marki

Zadanie 4.4.1

TYTUŁ ZADANIA	Promocja lokalnych przedsiębiorców i rolników poprzez imprezy masowe odbywające się na obszarze LGD
OPIS PROJEKTU	Pojedynczy wytwórcy, czy stanowiska handlowe są w stanie przyciągnąć tylko nieliczne grono kupujących. Dlatego konieczne jest wzmocnienie o elementy handlu i przedsiębiorczości cyklicznych imprez, na których w jednym czasie mogliby prezentować swoje wyroby wszyscy zainteresowani. Forma ta jest od lat praktykowana w różnych regionach i coraz powszechniej się rozwija. Dodatkowym bodźcem przyciągającym turystów jest określona tematyka imprezy np. związana ze specyfiką obszaru LGD, czy danej wsi np. święto truskawki w Buczku, czy też pieroga w Dłutowie itp. Przyjazd turystów na jednodniową imprezę stwarza również szansę na wzbudzenie ich zainteresowania walorami przyrodniczymi obszaru LGD, ciekawymi zabytkami czy innymi produktami turystycznymi.
WYKONAWCA	Gminy LGD
PARTNERZY	LGD, stowarzyszenia formalne i nieformalne, przedsiębiorcy, rolnicy,
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, środki PROW lub PO KL
CZAS REALIZACJI	2009 – 2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Organizowanie 18 corocznych imprez tematycznych w każdej z gmin LGD, stworzenie lokalnego wydarzenia przyciągającego turystów i przynoszącego dochód mieszkańcom z terenu LGD, podniesienie atrakcyjności turystycznej „Doliny rzeki Grabi”.

SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Kronika imprez – dokumentacja zdjęciowa oraz opis wydarzeń w formie prezentacji na stronie internetowej oraz ew. w formie wydawnictwa (np. roczniki „Doliny rzeki Grabi”).
UWAGI	Wydawanie roczników można sfinansować jako oddzielny projekt w ramach powyższego celu operacyjnego.

Cel operacyjny 4.5

Działania na rzecz organizacji imprez rekreacyjno - sportowych

Zadanie 4.5.1

TYTUŁ ZADANIA	Budowa, przebudowa i modernizacja obiektów sportowych
OPIS PROJEKTU	Budowa i modernizacja obiektów sportowo - rekreacyjnych jako miejsca sportu, rekreacji i czynnego wypoczynku mieszkańców
WYKONAWCA	Gminy
PARTNERZY	LGD, stowarzyszenia
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, RPO, PO KL
CZAS REALIZACJI	2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Poprawa dostępu do miejsc spotkań, wypoczynku oraz poprawa kondycji fizycznej.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Liczba obiektów, dane JST z terenu LGD, oficjalne wyniki naborów konkursowych w ramach funduszy pomocowych

Zadanie 4.5.2

TYTUŁ ZADANIA	Integracja i promocja poprzez sport
OPIS PROJEKTU	Organizacja festynów sportowo – rekreacyjnych, rozgrywek, turniejów, zawodów sportowych, wyjazdów integracyjnych na imprezy sportowe wyższej rangi. Organizacja zawodów i rozgrywek dla osób niepełnosprawnych oraz pikników rodzinnych.
WYKONAWCA	Gminy, kluby sportowe, szkoły, stowarzyszenia
PARTNERZY	LGD
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	RPO, PROW, środki własne
CZAS REALIZACJI	2009-2013
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Utrwalenie w świadomości mieszkańców możliwości spędzania wolnego czasu w sposób czynny, aktywny i zorganizowany. Integracja z osobami sprawnymi inaczej.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Ilość przeprowadzonych imprez, oficjalne wyniki naborów konkursowych w ramach funduszy pomocowych

Cel strategiczny V

Rozwój efektywnych działań promocyjno - marketingowych

Cel operacyjny 5.1

Zintegrowana promocja obszaru LGD

Zadanie 5.1.1

TYTUŁ ZADANIA	Przed wszystkim PROMOCJA
OPIS PROJEKTU	W celu podniesienia stopnia zainteresowania obszarem LGD a zarazem jego promocji, planuje się podjęcie szeregu działań mających na celu przybliżenie walorów turystycznych, historycznych i kulturowych poprzez: produkcję filmu popularyzującego naszą gminę, wydanie publikacji na temat historii i przyrody obszaru LGD, wydanie książki kucharskiej, w której zamieszczone będą najlepsze lokalne receptury, wypromowanie produktu regionalnego, promocję lokalnego folkloru, wydanie folderów, mapek turystycznych kalendarzy itp.
WYKONAWCA	Gminy, LGD
PARTNERZY	NGO
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, RPO, WFOŚiGW
CZAS REALIZACJI	2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Poprawa wizerunku obszaru LGD jako ciekawego miejsca zarówno do wypoczynku jak i turystyki i rozrywki.
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Zrealizowane narzędzia promocyjne (foldery, ulotki)

Zadanie 5.1.2

TYTUŁ ZADANIA	Imprezy magnesem dla turystów
OPIS PROJEKTU	Imprezy masowe odbywające się na obszarze LGD są atrakcją turystyczną. Chcemy połączyć je w jedną całość pod hasłem promującym region Doliny rzeki Grabi
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gminy NGO
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW, RPO, WFOŚiGW
CZAS REALIZACJI	2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie ilości turystów, poprawa rozpoznawalności obszaru LGD
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Liczba zrealizowanych projektów

Cel operacyjny 5.2
Zarządzanie projektem

Zadanie 5.2.1

TYTUŁ ZADANIA	Organizacja cyklu szkoleń dla osób zajmujących się projektowaniem i zarządzaniem projektami realizowanymi w ramach LSR
OPIS PROJEKTU	W celu usprawnienia realizacji LSR konieczne jest podniesienie umiejętności i wiedzy z zakresu projektowania i wdrażania projektów współfinansowanych ze środków PROW oraz innych źródeł. Konieczne jest uwzględnienie specyfiki problemów pojawiających się przy różnych typach projektów (inwestycyjne, szkoleniowe, dot. organizacji imprez, związanych z aktywizacją różnych środowisk itp.)
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Instytucje i organizacje działające na terenie LGD, Gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki PROW, środki własne instytucji i organizacji uczestniczących w szkoleniach
CZAS REALIZACJI	2009
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Przeszkolenie 60 osób, przeprowadzenie 4 kompleksowych cykli szkoleniowych po ok. 70 godzin każdy, zwiększenie liczby prawidłowo napisanych i zrealizowanych projektów, Nabycie umiejętności w zakresie ■ tworzenie koncepcji i dokumentacji projektowych ■ koordynacja targów i innych imprez publicznych ■ wspieranie lokalnych liderów ■ partnerstwa na potrzeby tworzenia i realizacji projektów inwestycyjnych i miękkich ■ budowanie PR obszaru Doliny rzeki Grabi
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	Listy obecności na szkoleniach, liczba zrealizowanych godzin szkoleniowych, procentowy wskaźnik wzrostu liczby projektów sporządzanych i realizowanych na terenie LGD w ciągu 12 miesięcy po zakończeniu realizacji projektu.

Cel operacyjny 5.3

Organizowanie i udział w cyklicznych imprez promocyjnych

Zadania 5.3.1

TYTUŁ ZADANIA	Udział w targach
OPIS PROJEKTU	Imprezy takie jak targi turystyczne, czy targi przedsiębiorczości są najlepszą formą promocji obszaru LGD na zewnątrz, stąd planujemy udział LGD w takich imprezach oraz zamierzamy je organizować samodzielnie.
WYKONAWCA	LGD
PARTNERZY	Gminy NGO
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	Środki własne, PROW,
CZAS REALIZACJI	2009-2015
OCZEKIWANE REZULTATY – WSKAŹNIKI	Zwiększenie ilości turystów, poprawa rozpoznawalności obszaru LGD na zewnątrz, liczba targów na których wystawiało się LGD
SPOSÓB POMIARU WSKAŹNIKÓW	dane JST z terenu LGD, dokumentacja z targów

Przedstawiona lista projektów nie jest katalogiem zamkniętym. Uważamy w odróżnieniu od niektórych autorów podręczników pisania strategii, że nadmierny formalizm w opisywaniu zadań szczegółowych ma negatywne oddziaływania na kapitał społeczny, ponieważ może blokować aktywność środowisk lokalnych.

Kryterium oceny jakiegokolwiek projektu powinna być jego przydatność do realizacji wizji LGD, wykonalność i trwałość efektów.

Dlatego стоимy na stanowisku, że wnioskodawcy zgłaszający się z projektami wpisującymi się w realizację wizji a nie uwzględnionymi w powyższym wykazie będą brani pod uwagę jako ewentualni beneficjenci pomocy.

V.3 Wykazanie spójności celów LSR ze specyfiką obszaru LGD

Obszar LGD jak to było już wcześniej opisane jest specyficzny ze względu na

- walory przyrodnicze,
- walory kulturowo - historyczne,
- problemy społeczno gospodarcze

Strategia koncentruje się na wykorzystaniu walorów obszaru LGD do rozwoju szeroko rozumianej turystyki.

Drugim obszarem jest rozwiązywanie problemów związanych z rolnictwem poprzez zwiększenie ofert dla ludzi chcących pozyskać nowe lub dodatkowe źródło dochodów.

Trzecim obszarem jest aktywizacja mieszkańców poprzez wykorzystanie wspólnych dla całego obszaru wydarzeń o charakterze kulturalnym takich jak imprezy masowe.

Wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych występujących na obszarze gmin LGD dla ich rozwoju poprzez turystykę jest uwarunkowane racjonalnym wykorzystywaniem przestrzeni. Nieumiejętne gospodarowanie zasobami naturalnymi i nieodpowiednie wykorzystanie walorów przestrzeni może doprowadzić do zmarnowania znaczących atutów obszaru, które przy właściwym gospodarowaniu, zgodnym z założeniami Agendy 21 mogą stać się bazą do powstania nowych lub rozwinięcia dotychczasowych produktów, a tym samym podstawą generowania nowych miejsc pracy. Waga zagadnienia wzrasta, jeżeli weźmie się pod uwagę ilość obszarów cennych przyrodniczo na terenie objętym projektem. Warto zaprogramować i realizować takie działania, które pozwolą na zachowanie w niezmienionej formie m.in. Obszaru Chronionego Krajobrazu, oraz tereny NATURA 2000 rezerwatów przyrody leśnych i florystycznych, użytków ekologicznych oraz licznych pomników przyrody. Kwestia przestrzeni w kontekście wykorzystania posiadanych przez obszar objęty projektem zasobów dotyczy zarówno szeroko rozumianej ich dostępności, jak i ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego, monitorowania wpływu ruchu turystycznego na ich stan oraz racjonalnego zagospodarowania otoczenia m.in. poprzez realizację inwestycji i przestrzeganie zasady nieprolifracji osadnictwa na terenach cenne przyrodniczo.

Rozwój turystyczny jest z jednej strony poszukiwaniem dodatkowego źródła dochodów dla rolników i dywersyfikacją działalności gospodarstw rolnych, a z drugiej wykorzystaniem potencjału tkwiącego w polskiej wsi dla przyciągnięcia jak największej ilości turystów. Turystyka uważana jest powszechnie za "złoty środek" na problemy obszarów wiejskich, jak również idealny sposób ich zrównoważonego rozwoju. Pozwala, bowiem zachować w nienaruszonym stanie dziedzictwo wsi, a nawet pomaga w kultywowaniu jej tradycji i tradycyjnego sposobu życia. Pozwala ponadto na rozwijanie funkcji turystycznych w miejscach dotąd niewykorzystywanych turystycznie. Staje się również podstawą dla inwestycji w infrastrukturę i przyciąga kapitał, tym samym tworząc nowe miejsca pracy. Rozwój produktu ma również swoje uzasadnienie w potrzebach i oczekiwaniach rynku. Zainteresowanie wypoczynkiem na wsi jest, bowiem w Polsce ogromne i rosnące.

Tworzenie i wzmacnianie kapitału ludzkiego poprzez szkolenie i aktywizację społeczności lokalnych jest warunkiem podstawowym powodzenia realizacji strategii.

Samo wykreowanie ciekawej oferty nie jest etapem końcowym i samo w sobie nie umożliwia osiągnięcia sukcesu. Każdy produkt, bowiem musi znaleźć swojego odbiorcę, a to staje się możliwe pod warunkiem podjęcia działań z zakresu promocji i marketingu. W dzisiejszym świecie, nawet najlepszy produkt, jeżeli nie jest efektywnie promowany, nie ma zagwarantowanego rynkowego bytu. Produkt musi być jednoznacznie identyfikowany przez turystów jako obszar dający konkretne korzyści i możliwości. Stąd niezwykle ważne jest

wykreowanie jego tożsamości i wizerunku na mapie Polski. Konieczność podejmowania działań marketingowych jest, elementem kluczowym, z uwagi na jej usługowy charakter.

V.4 Wskazanie podejścia zintegrowanego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć

Podejście zintegrowane w ramach LSR przejawia się w następująco:

- **integracja podmiotów** różnych sektorów – realizacja kolejnych przedsięwzięć wymaga aktywnego włączenia się podmiotów reprezentujących różne miejscowości i różne sektory; znaczna część przedsięwzięć związana jest z sieciowaniem podmiotów, koordynowaniem ich działań, tworzeniem wspólnych projektów, prowadzeniem wspólnej, ujednoczonej polityki informacyjnej opartej na danych przekazywanych przez różne podmioty lokalne;
- **integracja obszaru** – wśród proponowanych przedsięwzięć preferowane są te, które obejmują swoim zasięgiem cały obszar LGD; nawet w sytuacji, gdyby charakter pojedynczego projektu ograniczał jego zasięg przestrzennie, powinien on stanowić część większego systemu (np. projekty turystyczne realizowane w ramach szlaków turystycznych, czy też bazy informacyjne prezentujące informacje o konkretnych obiektach czy usługach, ale zawierające analogiczne dane o wszystkich miejscowościach obszaru);
- **integracja funkcji** – w ramach strategii dąży się do integrowania rozwoju w wymiarach środowiskowym, społecznym, kulturowym, przestrzennym, gospodarczym; wszystkie te wymiary współzależą od siebie, a realizacja przedsięwzięć w ramach jednego wymiaru sprzyja osiągnięciu celów w innych wymiarach.

Na uwagę zasługuje też postrzeganie procesów rozwoju jako pewnej sekwencji integrującej różne zjawiska, z określonymi przyczynami i skutkami. Przejawia się to w:

- postrzeganiu działalności społecznych, aktywności liderów lokalnych i organizacji pozarządowych jako możliwego źródła dla rozwoju funkcji rynkowych i powstawania nowych podmiotów gospodarczych wykorzystujących lokalne potencjały dla kreowania swojej oferty;
- budowaniu fundamentów pod przyszły rozwój poprzez podejmowanie podstawowych działań edukacyjnych i organizacyjnych.

V.5 Wskazanie podejścia innowacyjnego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć

Innowacyjność w LSR obszaru Dolina Grabi może być postrzegana poprzez pryzmat następujących podejść do innowacyjności. **Innowacje** to nowości, rzeczy nowo wprowadzone; w gospodarce - wdrażanie nowych technologii, tworzenie organizacji i instytucji; innowacje technologiczne są dzielone na:

- innowacje produktowe — wprowadzanie do produkcji nowych wyrobów i usług,
- innowacje technologiczne
- innowacje procesowe — zastosowanie nowych sposobów uzyskiwania tych samych wyrobów; innowacje technologiczne są następstwem postępu naukowo-technologicznego,

- innowacje organizacyjne i instytucjonalne są ściśle związane z przedsiębiorczością, stanowią jej nieodzowny element,
 - innowacyjność produktowa przejawiająca się w:
 - ⊕ kreowaniu nowych produktów turystycznych i rekreacyjnych,
 - ⊕ wykorzystywaniu niepowtarzalnych walorów lokalnych, w szczególności kulturalnych i przyrodniczych do tworzenia produktów lokalnych i produktów wizytówek (rozwijane produkty tradycyjne lub zupełnie nowe koncepcje produktów),
 - ⊕ rozszerzaniu działalności organizacji pozarządowych o nowe akcje, wydarzenia, usługi,
 - innowacyjność procesowa i technologiczna, odnosząca się do:
 - ⊕ wykorzystywania nowoczesnych technologii informatycznych do promowania obszaru,
 - ⊕ przywracania tradycyjnych technologii w celu wytwarzania wysoko konkurencyjnych produktów lokalnych,
 - ⊕ nowym zorganizowaniu współpracy pomiędzy podmiotami lokalnymi,
 - ⊕ tworzeniu trwałych sieci kooperacji pomiędzy lokalnymi podmiotami,
 - innowacje organizacyjne i instytucjonalne dotyczące:
 - ⊕ wzmacniania kompetencji młodych ludzi do generowania i realizowania pomysłów na własny biznes,
 - ⊕ poznawania doświadczeń innych obszarów wiejskich we wdrażaniu niekonwencjonalnych rozwiązań,
 - ⊕ ucząca się i rozwijająca grupa LGD.

Szczególną uwagę przykładac będziemy do aktywizowania kapitału społecznego poprzez aktywizowanie lokalnych społeczności i integrowanie ich wokół idei realizowania strategii. Działania te zapoczątkowaliśmy realizacją projektu współfinansowanego z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 7.3 pt. ”Dolina Grabi – nasz dom, nasza wspólna sprawa”. Właśnie takie podejście jest innowacyjne i ułatwi realizację całej strategii. Ponadto, innowacyjność stanowić będzie istotne kryterium wyboru konkretnych projektów zgłaszanych do realizacji w ramach sformułowanych przedsięwzięć.

V.6 Określenie budżetu LSR dla każdego roku jej realizacji

Budżet LSR wraz z harmonogramem

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23.05.2008 r w sprawie szczegółowych kryteriów i sposobu wyboru LGD do realizacji lokalnej strategii rozwoju w ramach PROW na lata 2007 – 2013 (Dz.U.nr 103, poz.659,par.2,pkt.5a,5b,5c), całkowity budżet LGD „Dolina rzeki Grabi” osi 4 LEADER wynosi 12 183360 złotych.

Wielkość niniejszego wyniku z iloczynu mieszkańców zameldowanych na terenie LGD „Dolina rzeki Grabi” na pobyt stały w dniu 31.12. 2006 wg. GUS (82 320 osób) i kwoty

- a. 116 złotych dla komponentu „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” (kod 413) – działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”, „Odnowa i rozwój wsi”, „Małe projekty”
- b. 3 złote dla komponentu „Wdrażanie projektów współpracy”, (kod 421)
- c. 29 złotych dla komponentu „Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności, aktywizacja” (kod 431)

Założenia szczegółowe do budżetu

- średnia wartość dotacji (refundacja) dla działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” wyniesie ok. 50 tys.zł.
- średnia wartość dotacji (refundacja) dla działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” wyniesie ok. 50 tys. zł
- średnia wartość dotacji (refundacja) dla działania „Odnowa i rozwój wsi” wyniesie ok. 150 tys zł.
- średnia wartość dotacji (refundacja) dla działania „ Małe projekty” wyniesie ok. 20 tys. zł
- średnia wartość dotacji „nabywanie umiejętności i aktywizacja” wyniesie ok. 6 tys. zł

Kwoty całkowite w tabeli budżetowej stanowią sumę kwoty refundowanej i wkładu własnego zgodnego z rodzajem operacji – wg wytycznych PROW 2007 – 2013 tj.:

- maksymalnie 50 % dofinansowania (czyli minimum 50 % wkładu własnego) dla operacji „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”
- maksymalnie 50 % dofinansowania (czyli minimum 50 % wkładu własnego) dla operacji „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”
- maksymalnie 75 % dofinansowania (czyli minimum 25 % wkładu własnego) dla operacji „Odnowa i rozwój wsi”
- maksymalnie 70 % dofinansowania (czyli minimum 30 % wkłady własnego) dla operacji „Małe projekty”

Budżet został przygotowany w oparciu o założenie, że pozyskane zostaną maksymalne zaplanowane kwoty.

Tabela 5. Szczegółowy podział środków pomiędzy poszczególne komponenty

Kod wg. PROW 2007-2013	Nazwa komponentu	Kwota przewidziana w rozporządzeniu [zł]	Liczba mieszkańców na obszarze LGD na dzień 31.12.2006	Budżet LGD [zł]
413	Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju	116	82 320	9 549120
421	Wdrażanie projektów współpracy	3	82 320	246960
431	Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności, aktywizacja	29	82 320	2 387280
Razem				12 183360

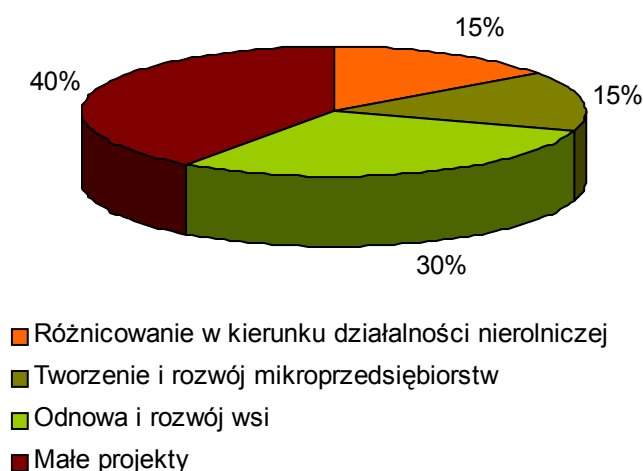
Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi” wnioskować będzie o całą kwotę przysługującą jej zgodnie z rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23.05.2008 w sprawie szczegółowych kryteriów i sposobu wyboru lokalnej grupy działania do realizacji lokalnej strategii rozwoju w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013 (Dz.U.nr 103, poz.659,par.2,pkt.5a,5b,5c), czyli o 12 183360 złotych.

Podziału środków z działania „413 – Wdrażanie LSR” dokonano z uwzględnieniem wymaganej rozporządzeniem minimalnej alokacji na poszczególne działania (Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty) na poziomie minimum 10 %.. Założony podział środków powstał w wyniku szerokich konsultacji społecznych i sondaży oraz analizy założeń do strategii. Uważamy, że największy efekt zostanie osiągnięty poprzez znaczne wykorzystanie środków na małe projekty. Taki podział pozwoli na stworzenie efektu promocyjnego jednocześnie pobudzi aktywność jak najszerszych kręgów społeczności lokalnych, statystycznie pozwoli na zrealizowanie prawie 4 projektów w każdej gminie. Podobnemu celowi ma służyć relatywnie duży udział środków skierowanych na odnowę wsi.

Tabela 6. Podział środków z działania „413 – Wdrażanie LSR”

Podział działania 413	Kwota [zł]	%	Szacowana średnia wartość dotacji	Szacowana ilość dotacji
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	1 432368,0	15	50 000	26
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	1 432368,0	15	50 000	26
Odnowa i rozwój wsi	2 864736,0	30	150 000	19
Małe projekty	3 819948,0	40	20 000	190
Łącznie	9 549120,0	100,0		

Podział środków z działania „Wdrażanie LSR”

Budżet związany z działem 431 „Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja”, wyniesie 2 381 074 złotych z tego na działanie funkcjonowanie LGD, bieżące koszty (administracyjne) wyniesie maksymalnie 15 % całej kwoty przeznaczonej na działanie LGD.

Stąd podział środków działania 431 przedstawia się następująco:

Funkcjonowanie LGD (koszty bieżące, administracyjne), maksymalnie 15 % z kwoty dostępnej dla LGD (12 183 360,0 złotych)	1 827 504,0
Nabywanie umiejętności aktywizacja	559 776,0
Razem	2 387 280,0

Zgodnie z wytycznymi PROW ramowy harmonogram wykorzystania środków budżetowych wygląda następująco:

Kod działania	Nazwa działania	Lata realizacji							
		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
413	Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju	X	X	X	X	X	X		
421	Wdrażanie projektów współpracy		X	X	X	X			
431	Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności, aktywizacja	X	X	X	X	X	X	X	

Szczegółowy planowany podział w ujęciu rocznym wydatkowania środków budżetowych (refundacji) przedstawia poniższa tabela.

Tabela 7. Budżet całkowity przewidziany na działania

Lata	Koszt	Wdrażanie lokalnej Strategii Rozwoju					Wdrażanie projektów współpracy	Funkcjonowanie lokalnej grupy działania			Razem wszystkie działania 7-8-11
		Działania				Razem 3-6		Funkcjonowanie LGD (koszty bieżące)	Nabywanie umiejętności	Razem 9-10	
		Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	Odnowa i rozwój wsi	Małe projekty						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2009	całkowite	447456,0	447456,0	636608,0	909511,0	2 441031,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	2 831463,0
	kwalifikowane	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 932560,0
	refundacja	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2010	całkowite	447456,0	447456,0	636608,0	909511,0	2 441031,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	2 831463,0
	kwalifikowane	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 932560,0
	refundacja	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2011	całkowite	447456,0	447456,0	636608,0	909511,0	2 441031,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	2 831463,0
	kwalifikowane	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 932560,0
	refundacja	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2012	całkowite	447456,0	447456,0	636608,0	909511,0	2 441031,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	2 831463,0
	kwalifikowane	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 932560,0
	refundacja	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2013	całkowite	447456,0	447456,0	636608,0	909511,0	2 441031,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	2 831463,0
	kwalifikowane	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 932560,0
	refundacja	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0

Lata	Koszt	Wdrażanie lokalnej Strategii Rozwoju					Wdrażanie projektów współpracy	Funkcjonowanie lokalnej grupy działania			Razem wszystkie działania 7-8-11
		Działania				Razem 3-6		Funkcjonowanie LGD (koszty bieżące)	Nabywanie umiejętności	Razem 9-10	
		Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	Odnowa i rozwój wsi	Małe projekty						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2014	całkowite	447456,0	447456,0	636608,0	909511,0	2 441031,0	0	261072,0	79968,0	341040,0	2 831463,0
	kwalifikowane	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	0	261072,0	79968,0	341040,0	1 932560,0
	refundacja	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	0	261072,0	79968,0	341040,0	1 932560,0
2015	całkowite	0	0	0	0	0	0	261072,0	79968,0	341040,0	341040,0
	kwalifikowane	0	0	0	0	0	0	261072,0	79968,0	341040,0	341040,0
	refundacja	0	0	0	0	0	0	261072,0	79968,0	341040,0	341040,0
2009 - 2015	całkowite	2 684736,0	2 684736,0	3 819648	5 457066,0	14 646186,0	246960,0	1 827504,0	559776,0	2 387280,0	17 280426,0
	kwalifikowane	1 432368,0	1 432368,0	2864736,0	3 819948,0	9 549120,0	246960,0	1 827504,0	559776,0	2 387280,0	12 183360,0
	refundacja	1 432368,0	1 432368,0	2864736,0	3 819948,0	9 549120,0	246960,0	1 827504,0	559776,0	2 387280,0	12 183360,0

Kwoty do refundacji z poszczególnych działań.

Lata	Wdrażanie lokalnej Strategii Rozwoju					Wdrażanie projektów współpracy	Funkcjonowanie lokalnej grupy działania			Razem wszystkie działania 6 -7-10
	Działania				Razem 2-5		Funkcjonowanie LGD (koszty bieżące)	Nabywanie umiejętności	Razem 8-9	
	Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	Odnowa i rozwój wsi	Małe projekty						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2009	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2010	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2011	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2012	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2013	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	49392,0	261072,0	79968,0	341040,0	1 981952,0
2014	238728,0	238728,0	477456,0	636658,0	1 591520,0	0	261072,0	79968,0	341040,0	1 932560,0
2015	0	0	0	0	0	0	261072,0	79968,0	341040,0	341040,0
2009 - 2015	1 432368,0	1 432368,0	2 864736,0	3 819948,0	9 549120,0	246960,0	1 827504,0	559776,0	2 387280,0	12 183360,0

Budżet LGD podlegał będzie ewaluacji zgodnie z zasadami opisanymi dla ewaluacji całej strategii. Środki własne LGD (składki członkowskie i pozyskane z działalności) wydatkowane będą zgodnie z celami statutowymi i zapisami ustawy o stowarzyszeniach.

VI. Procedury oceny wyboru zadań do realizacji i finansowania

VI.1 Kryteria na podstawie których jest oceniana zgodność operacji z LSR oraz kryteria wyboru operacji a także procedury zmiany tych kryteriów.

Ustalenie jasnych i przejrzystych zasad funkcjonowania LGD, w tym w szczególności procedur dotyczących zasad wyboru projektów, które będą mogły otrzymać dofinansowanie stała się elementem bardzo istotnym z punktu widzenia przygotowania strategii i późniejszego jej funkcjonowania.

Ogólna procedura aplikowania i obsługi wniosków o wsparcie w ramach wdrażania LSR wynika

z zapisów PROW 2007-2013 oraz rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. W ramach niej zastosowanie będą musiały znaleźć następujące procedury szczegółowe:

- oceny operacji (projektów) na podstawie oceny zgodności projektu z LSR
- oceny operacji w oparciu o ustalone lokalne kryteria wyboru przez Radę
- procedury wyłączenia członka Rady od udziału w wyborze operacji w razie zaistnienia okoliczności podważających jego bezstronność w procesie oceny – załącznik nr 10
- procedury odwoławczej od rozstrzygnięć Rady oraz
- ewentualnej procedury zmian lokalnych kryteriów wyboru zapisanych w LSR.

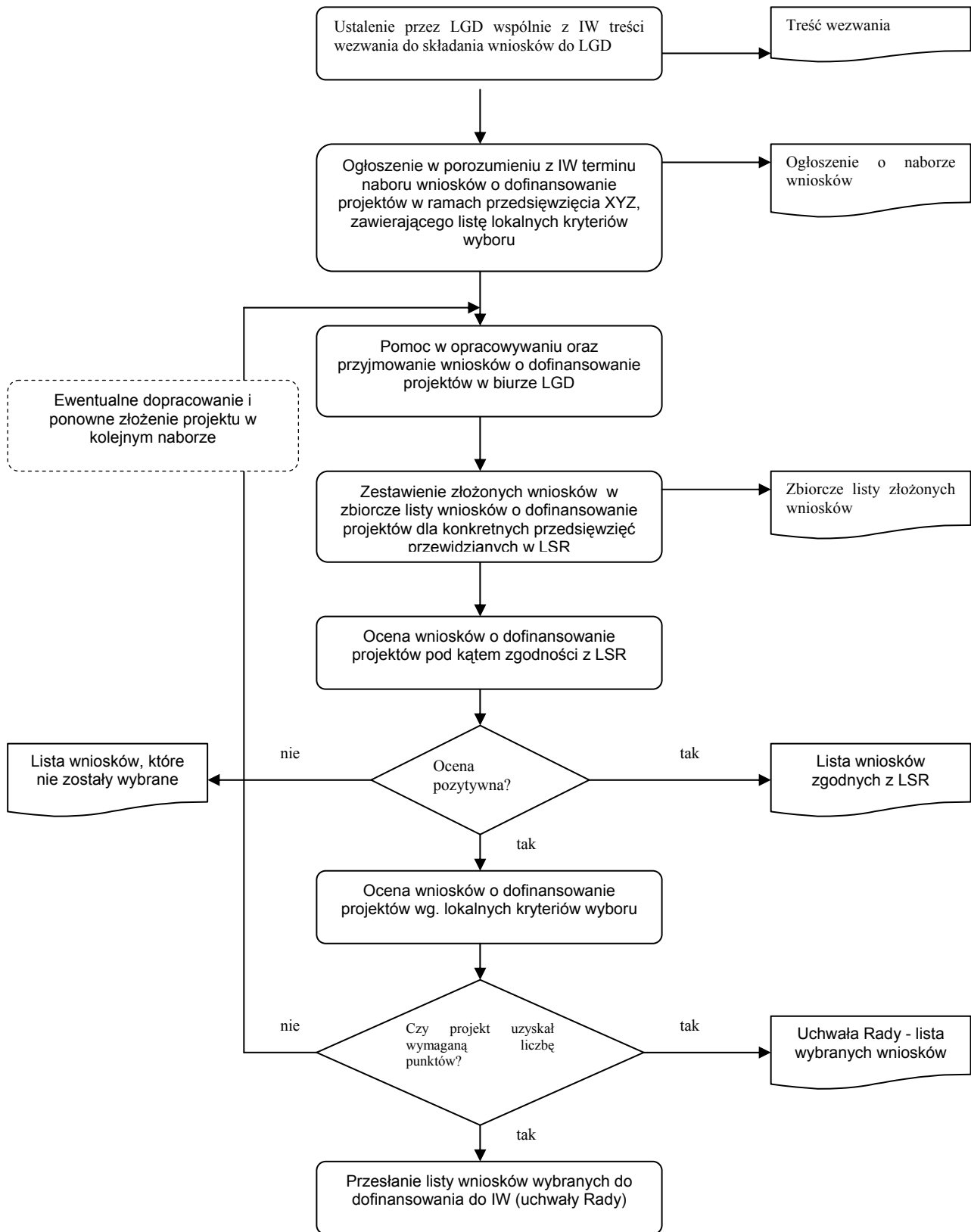
Procedura przyjmowania wniosków

Procedura przyjmowania i obsługi wniosków w ramach wdrażania LSR

1. Lokalna Grupa Działania w porozumieniu z Instytucją Wdrażającą, tj. Samorządem Województwa (w przypadku odnowy wsi i małych projektów) lub Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (w przypadku różnicowania działalności oraz mikroprzedsiębiorstw) ustala termin otwarcia naboru wniosków o dofinansowanie projektów oraz przygotowuje treść wezwania do składania wniosków, zawierającą między innymi lokalne kryteria wyboru projektów do dofinansowania.
2. IW na wniosek LGD podaje do publicznej wiadomości w swojej siedzibie oraz na stronie internetowej oraz w prasie o zasięgu obejmującym obszar działania tej LGD, informację o możliwości składania za pośrednictwem danej LGD, wniosków o przyznanie pomocy.
3. Uprawnieni zgodnie z zapisami PROW oraz wytycznymi LGD w danym działaniu wnioskodawcy składają wnioski o dofinansowanie projektów bezpośrednio do Biura LGD. Pracownicy Biura LGD pomagają wnioskodawcom w przygotowaniu projektów.
4. Biuro LGD włącza wnioski o dofinansowanie projektów na listę propozycji projektów w ramach danych działań lub przewidzianych w LSR przedsięwzięć, w ramach których uruchomiony jest nabór wniosków. Listy przekazywane są Radzie LGD (np. przez Zarząd LGD).

- 5. Rada LGD dokonuje oceny zgodności projektów z LSR oraz oceny projektów na podstawie lokalnych kryteriów wyboru, a następnie podejmuje decyzje o wybraniu lub nie wybraniu konkretnych projektów do objęcia dofinansowaniem, w ramach przewidzianego w LSR budżetu.
- 6. Następnie LGD (np. poprzez Zarząd) przesyła do właściwej IW listę wybranych projektów wraz z wnioskami o ich dofinansowanie.
- 7. IW rozpatrują wnioski o dofinansowanie projektów pod kątem spełnienia przez wnioskodawców niezbędnych wymogów formalnych.
8. Następnie IW podpisują z wybranymi przez Radę wnioskodawcami, których wnioski zostały następnie pozytywnie rozpatrzone przez IW, umowy o dofinansowanie projektów. Pomoc przysługuje wg kolejności projektów na liście przesłanej wcześniej przez LGD
- 9. Wypłata pomocy na rzecz beneficjenta (wnioskodawcy) następuje po pozytywnej weryfikacji wniosku o płatność przez Agencję Płatniczą (po zrealizowaniu projektu).

Rysunek 6. Algorytm postępowania przy wyborze projektów

Zgodnie z zapisem PROW wnioski o pomoc, kwalifikujące się do udzielenia pomocy w ramach osi 4 LEADER, a więc we wszystkich możliwych w ramach tej osi działaniach, mogą dotyczyć tylko i wyłącznie projektów zgodnych z LSR, przyjętą przez LGD. Zgodność danego projektu z LSR jest więc podstawowym i jednocześnie niezmiennym kryterium warunkującym dalszą ocenę wniosku o dofinansowanie projektu przez Radę LGD w oparciu o lokalne kryteria wyboru, czy też późniejsze rozpatrywanie spełnienia wymogów formalnych na poziomie właściwej IW.

VI. 2 Regulamin wyboru zadań do realizacji i finansowania oraz określenie zasad odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji do realizacji.

Każdy wnioskodawca będzie miał prawo do odwołania się od decyzji Rady. Odwołanie to będzie miało postać wniosku do Rady o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie operacji na kolejnym posiedzeniu Rady, wg wzoru udostępnionego przez Biuro LGD. Wniosek o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie operacji będzie musiał być szczegółowo uzasadniony. Jedyńm organem uprawnionym do rozpatrzenia takiego wniosku jest Rada.

Wnioskodawca po otrzymaniu pisma informującego o nie zakwalifikowaniu operacji do dofinansowania będzie miał prawo w terminie 14 dni kalendarzowych złożyć pisemny wniosek o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie operacji. W tym samym terminie wnioskodawcy przysługuje prawo wglądu do protokołu oceny w siedzibie Biura LGD.

Wniosek o ponowne rozpatrzenie operacji pozostanie bez rozpatrzenia w przypadku, gdy będzie wniesiony po upływie ww. terminu 14 dni; będzie wniesiony przez nieuprawniony podmiot, tzn. nie będący wnioskodawcą, którego wniosek o dofinansowanie operacji podlegał ocenie lub nie będzie zawierał pisemnego uzasadnienia lub innych danych wymaganych we wniosku o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie operacji.

W momencie ponownego rozpatrywania wniosku o dofinansowanie operacji członkowie Rady będą rozpatrywali wniosek na podstawie kryteriów obowiązujących w danym konkursie i tylko w tych jego elementach, których dotyczyć będzie uzasadnienie podane przez wnioskodawcę. Wniosek o dofinansowanie operacji, który w wyniku ponownego rozpatrzenia uzyska liczbę punktów, która kwalifikowałaby go do objęcia dofinansowaniem w danym naborze zyska prawo dofinansowania w ramach dostępnych środków.

Wniosek o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie konkretnej operacji będzie mógł zostać złożony tylko jeden raz. O wynikach ponownego rozpatrzenia wniosku wnioskodawca zostanie poinformowany w terminie 14 dni od dnia posiedzenia Rady, na którym wniosek zostanie rozpatrzony.

Procedury naboru wniosków i karty ocen znajdują się w załączniku nr 5 do wniosku o wybór LSR i stanowią jej integralną część.

VII. Zasady przygotowania i wdrażania LSR

VII.1 Proces tworzenia LSR

Zaraz po powołaniu Stowarzyszenia LGD „Dolina rzeki Grabi” Rada Stowarzyszenia zleciła Zarządowi podjęcie prac nad przygotowaniem projektu Lokalnej Strategii Rozwoju. Zarząd podjął decyzję o samodzielnym przygotowaniu strategii z szeroką partycypacją społeczną i pomocą ekspertów dopiero na ostatnim etapie redakcji dokumentu. Celem wykonania zadania powołano Juliusza Sumoroka na stanowisko koordynatora przygotowywanej strategii.

Lokalna Strategia Rozwoju powstała zgodnie ze standardami procesu planowania strategicznego, czyli od etapu diagnozy poprzez analizę SWOT, uzgodnienie celów, działań i oczekiwanych rezultatów.

Prace nad dokumentem prowadzone były metodą uspołecznioną przy udziale przedstawicieli społeczności lokalnych reprezentujących wszystkie trzy sektory społeczne. Wykorzystano wyniki wstępnych spotkań przeprowadzonych w niektórych gminach przez firmę konsultingową na etapie tworzenia LGD, na tej podstawie przeprowadzono następnie spotkania konsultacyjne we wszystkich gminach obszaru LGD.

Spotkania odbywały się od czerwca do września 2008 rozdano na nich ponad 2800 kwestionariuszy sondażowych z czego otrzymano z powrotem ponad 350 wypełnionych.

Pierwszym sukcesem zespołu było pozyskanie dofinansowania z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki działanie 7.3 na projekt pod tytułem „Dolina Grabi – nasz dom nasza wspólna sprawa” dofinansowanie przeznaczone było min. na konsultacje i promocje strategii w społecznościach lokalnych. Również dzięki temu projektowi sfinansowano powstanie strony internetowej obszaru LGD www.dolinagrabi.pl, która bardzo ułatwiła interaktywne kontakty z mieszkańcami i promocję idei LSR. Poprzez kontakt na stronie dostawano informację co do strategii bezpośrednio od zainteresowanych podmiotów.

Równoległe z konsultacjami zbierano materiały do analizy SWOT obszaru LGD. Korzystano z Planów Rozwoju Lokalnego gmin, Strategii Powiatów, Programów Ochrony Środowiska, Planów Gospodarki Odpadami i Wieloletnich Planów Inwestycyjnych.

Od połowy września rozpoczęto prace nad sformułowaniem wizji i misji oraz celów strategicznych i zadań. Te elementy strategii były wielokrotnie dyskutowane. Opracowano odpowiedzi z ankiet, ich wyniki posłużyły do opracowania preferencji i oczekiwań mieszkańców co do LSR.

Po opracowaniu wstępnego projektu LSR poddano go ponownie konsultacjom w czasie warsztatów przeprowadzanych w ramach działania PO KL. Warsztaty te przeprowadzane były zgodnie z założeniami jak najbardziej lokalnie na poziomie kilku sołectw. Starano się odbyć od 5 do 7 warsztatów w każdej gminie. Łącznie przeprowadzono 40 spotkań na których było około 1200 osób.

Po przyjęciu nowych członków w listopadzie uzupełniono i przebudowano LSR zarówno w części analitycznej jak i strategicznej tak aby uwzględnione zostały mieszkańcy nowo przyjętych gmin.

Na początku grudnia projekt Strategii skonsultowano z ekspertami i po wprowadzeniu ich poprawek i sugestii poddano gotową Lokalną Strategię Rozwoju LGD „Dolina rzeki Grabi” pod ocenę Walnego Zgromadzenia Członków.

VII.2 Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR

Promocja i informowanie o LGD i LSR

■ Kształtowanie polityki promocyjnej i informacyjnej o projekcie oraz Lokalnej Strategii Rozwoju oparto na wymogach zawartych w ROZPORZĄDZENIU KOMISJI (WE) NR 1159/2000 z dnia 30 maja 2000 r. w sprawie prowadzenia przez Państwa Członkowskie działań informacyjnych i promocyjnych dotyczących **pomocy udzielanej z funduszy strukturalnych**. Tworząc program polityki promocyjnej i informacyjnej o projekcie bazowano także na ogólnych wymogach procesu planowania oraz budowania kampanii promocyjnej.

Obszar podstawowych decyzji organizacji w kształtowaniu kampanii promocyjnej obejmuje ustalenia dotyczące:

- sformułowania celów promocji,
- określenie docelowych odbiorców działań promocyjnych,
- wyznaczenie budżetu,
- określenie rodzajów działań i środków zmierzających do realizacji celu,
- określenie form i nośników przekazu,
- ocenę efektów działań.

Planowanie działalności promocyjnej rozpoczyna diagnoza sytuacji, następnie konieczne jest określenie celów i wytycznych dotyczących kierunków strategicznych polityki promocji i komunikacji. Kolejnym krokiem jest wyznaczenie narzędzi i sposobów realizacji celów.

Niezbędne jest także skonstruowanie narzędzi kontroli realizacji celów.

Cele promocji rozpatrywać można na dwóch płaszczyznach: ekonomicznej oraz społecznej. Cele ekonomiczne mają charakter skwantyfikowany, mogą być wyrażane przez takie wielkości jak np. koszty. Cele społeczne obejmują różne aspekty i podmioty systemu promocji, najczęściej dotyczą one m. in.:

- budowanie tożsamości i kształtowanie wizerunku organizacji,
- budowanie wizerunku produktu – oferty,
- kształtowanie świadomości marki (oferty),
- nakłanianie do podjęcia działań, wyzwolenia zachowań, kształtowania postaw
- budowanie zadowolenia i lojalności klientów,
- budowę satysfakcji i lojalności partnerów.

Cele promocyjne muszą być tożsame z celami marketingowymi. Ze względu jednak na specyfikę obu działań należy odróżnić cele marketingowe od celów promocyjnych. Cele marketingowe są nadrzędne w stosunku do celów promocyjnych, i wyznaczają ogólny kierunek działań marketingowych organizacji w perspektywie strategicznej. Cele promocyjne, jak wspomniano najczęściej dotyczą świadomości istnienia oferty, marki lub kształtowania opinii, postaw a także zachowań, są one celami taktycznymi.

Cel promocyjny może mieć charakter informacyjny, nakłaniający lub przypominający.

Informowanie odgrywa ważną rolę przy wprowadzaniu oferty na rynek. Drugą ważną funkcją promocji informacyjnej jest edukacja odbiorców dotycząca podejmowanych działań przez organizację oraz konsekwencji owych działań. Nakłanianie za cel ma zachęcanie klientów i partnerów do podejmowania działań i inicjatyw.

Zbiór celów działalności promocyjnej dla Lokalnej Grupy Działania „Dolina rzeki Grabi”

Ogólne cele działalności promocyjnej:

1. Przekazywanie społeczności informacji o projekcie Leader +

- Informacja o powołaniu LGD i jego zadaniach i możliwościach,

- Informacja o opracowywanej LSR – celach, założeniach, zadaniach, itd.,
 - Zaprezentowanie struktury oraz władz LGD.
2. Informowanie o bieżących działaniach LGD:
- Informacja o możliwościach dofinansowania, zasadach przyznawania dofinansowania i jego wielkości oraz harmonogramie konkursów na projekty,
 - Informacja o możliwościach zaangażowania się w działania podejmowane przez LGD,
 - Informacja o innych działaniach LGD zrealizowanych i planowanych,
 - Przedstawienie efektów działań zrealizowanych i planowanych,
3. Promocja programów i działań LGD:
- Zaprezentowanie pozytywnych skutków i możliwości działań LGD dla rozwoju obszaru „Doliny rzeki Grabi”, promowanie marki regionu.
 - Zaprezentowanie korzyści dla indywidualnych mieszkańców wynikających z uczestnictwa w LGD.

Lokalna Grupa Działania w zakresie działań promocyjnych i informacyjnych będzie dążyć do:

1. Zapewnienia stałej, aktualnej informacji na temat działalności LGD i realizowanych zadań, poprzez:

- Umieszczanie i aktualizowanie informacji w wersji elektronicznej na internetowym portalu informacyjnym,
- Organizację spotkań dla społeczności lokalnych w każdej z gmin objętych LSR - zorganizowanie co najmniej 2 spotkań w każdej gminie rocznie,
- Przekazanie informacji w postaci tradycyjnej – współpraca z lokalnymi mediami (gazety, rozgłośnie radiowe),

2. Włączenie społeczności lokalnych do prac nad LSR oraz wszelkich innych aktywności LGD:

- Zapewnienie udziału w projektach reprezentantów społeczności lokalnej,
- Przeprowadzenie konsultacji społecznych poprzez regularne badania społeczne – co najmniej 2 sondaży rocznie na temat opinii i postaw wobec działań LGD oraz kierunków rozwoju strategii,
- Udział w postaci stoiska LGD z materiałami informacyjnymi na wszystkich imprezach masowych odbywających się na terenie objętym LSR – dotarcie do społeczności lokalnych.

3. Grupy docelowe promocji i komunikacji:

- Wszyscy mieszkańcy gmin objętych Zintegrowaną Strategią Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- Społeczności lokalne – organizacje pozarządowe formalne i nieformalne, osoby prowadzące działalność gospodarczą,
- Społeczności lokalne mogące podlegać wykluczeniu – poprzez dotarcie bezpośrednie (imprezy masowe, spotkania w sołectwach).

Główną grupą docelową dla działań w zakresie promocji i informacji dotyczącej programu i działań LGD są mieszkańcy i ci będący tu od „zawsze” jak i ci napływowi z miast. Drugą grupą docelową są potencjalni turyści i osoby zainteresowane działaniem na terenie LSR. Dodatkowo LGD będzie nawiązywać kontakty z LGD z innych obszarów w celu wymiany doświadczeń i inspiracji dla działań.

Jedyną metodą możliwą do zastosowania do wyznaczenia budżetu promocji jest metoda zadaniowa.

Szczegółowe decyzje odnośnie formy i treści przekazu należy dokonać po szczegółowym rozpoznaniu preferencji oraz charakteru grup docelowych działań.

Przekaz promocyjny o LGD oraz LSR „Dolina rzeki Grabi” – ogólne założenia

TREŚĆ PRZEKAZU

- LGD istnieje, ma strukturę i strategię,
- LGD działa i zachęca do wspólnej pracy nad rozwojem obszaru i poprawą warunków życia mieszkańców,
- LGD ma możliwość wspomoczenia najlepszych inicjatyw lokalnych,
- Praca, współpraca i wspieranie LGD stwarza warunki rozwoju obszaru, przez co poprawia jakość życia każdego mieszkańca indywidualnie – rozwój opłaca się wszystkim i każdemu z osobna.

STRUKTURA PRZEKAZU

- Argumenty racjonalne – statystyki, dane, przykłady (np. na temat działań LGD zakończonych sukcesem)
- Argumenty emocjonalne – odwołanie się do lokalnej tożsamości, prezentacja korzyści

KSZTAŁT PRZEKAZU

- elementy wizualne – zdjęcia,
- tekst przekazu – krótkie, zwarte informacje,
- slogan,
- loga (UE, Leader +, LGD – zgodnie z wymogami zawartymi w ROZPORZĄDZENIU KOMISJI (WE) NR 1159/2000 z dnia 30 maja 2000 r. w sprawie prowadzenia przez Państwa Członkowskie działań informacyjnych i promocyjnych dotyczących pomocy udzielanej z funduszy strukturalnych.

ŹRÓDŁO PRZEKAZU

- Lokalna Grupa Działania – członkowie odpowiedzialni za komunikację,
- Liderzy opinii – osoby znane, powszechnie cenione w imieniu LGD – jako element wsparcia.

Narzędzia promocyjne

W zakresie reklamy:

- Biuletyn informacyjny,
- gazetki informacyjne,
- publikacje w periodykach gminnych,
- ulotki reklamowe.

W zakresie promocji:

- Konkursy wśród mieszkańców na pomysły i inicjatywy w zakresie produktów lokalnych oraz wydarzeń i imprez,

W zakresie PR:

- Informacje dla prasy,
- Przemówienia,

- Raport roczny.

W zakresie promocji osobistej:

- kontakty bezpośrednie,
- spotkania.

W zakresie marketingu bezpośredniego:

- mailing pocztą elektroniczną,
- listy pocztą do wyselekcjonowanych liderów opinii.

Ostatnim etapem w procesie promocji i komunikacji jest badanie efektów. Właściwa ocena może posłużyć w kolejnym procesie planowania strategii i przynieść w ten sposób organizacji wymierne efekty. Trzeba w tym miejscu rozróżnić dwie płaszczyzny mierzenia wyników promocji. Pierwszą z nich jest skuteczność oceniana w kategorii stopnia realizacji celu.

Drugim jest efektywność promocji będąca relacją efektów do kosztów, które zostały poniesione dla uzyskania efektów.

Generalnie w ocenie skuteczności i efektywności przekazów promocyjnych należy wykorzystać badania marketingowe. Wykorzystywane w tym celu mogą być ankiety oraz wywiady z docelowymi respondentami. Można w ten sposób np. badać wizerunek organizacji, stopień posiadanej wiedzy o respondentów o danej inicjatywie.

Skuteczność przekazu promocyjnego będzie mierzona w sposób bezpośredni reakcją społeczności na kierowane do niej apele (np. przy organizacji spotkania o skuteczności będzie świadczyła ilość osób, które wezmą udział w spotkaniu).

Skuteczność przekazu będzie także określana na podstawie corocznych badań marketingowych prowadzonych w formie ankiet bezpośrednich.

Określenie stopnia wdrażania strategii.

Stopień osiągania celów LSR monitorowany będzie za pomocą wskaźników. Każde zadanie będzie miało określone wskaźniki, których osiągnięcie będzie świadczyło o realizacji zadania. Wskaźniki dotyczyć będą bezpośrednich efektów działań, czyli będą to wskaźniki produktu np. ilość zmodernizowanych obiektów, dofinansowanych imprez, przeprowadzonych szkoleń itp.

Drugą grupą są wskaźniki rezultatu, czyli efekty pośrednie działań, np. wzrost ilości podmiotów gospodarczych, zwiększenie wpływów budżetowych gmin, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

Przy każdym zadaniu obok samych wskaźników określony zostanie sposób ich pomiaru.

Sposób wdrażania strategii

1. Jednostka wdrażająca – biuro LGD

- osoba odpowiedzialna za promocję i pozyskiwanie środków,
- osoba odpowiedzialna za szkolenia i pozyskiwanie środków,
- osoba odpowiedzialna za nabór projektów i organizowanie oceny projektów oraz pomoc w pisaniu projektów,
- kierownik biura odpowiedzialny za pracę bieżącą biura
- zespół do wstępnej oceny projektów (propozycja – z członków zarządu) – zespół ocenia wstępnie projekty i przekazuje je do oceny radzie,
- koordynator strategii nadzorujący wdrażanie strategii

Co roku konferencja podsumowująca i omawiająca sukcesy i porażki, wytyczająca kierunki na następny rok.

Miesięczne sprawozdania koordynatora składane zarządowi i radzie oraz ankiety ewaluacyjne rozprowadzane na szkoleniach i imprezach masowych

Sposób i procedury aktualizacji/zmiany LSR

Aktualizacja i zmiany Lokalnej Strategii Rozwoju będą dotyczyły trzech głównych zagadnień zwianych ze:

- a) zmianami zachodzącymi w obrębie uwarunkowań rozwoju obszaru,
- b) zakresem realizacji przedsięwzięć zapisanych w LSR oraz uzyskiwanych w tym procesie efektów,
- c) skutecznością zarządzania procesem wdrażania strategii.

W odniesieniu do powyższych aspektów, uwaga zostanie poświęcona badaniu dynamiki zmian

w gminach obszaru oraz w ich otoczeniu, zarówno tych wynikających z ewolucji sytuacji, jak też tych, które są wynikiem realizacji przedsięwzięć zapisanych w LSR. Podstawą dla podjęcia decyzji o aktualizacji strategii będzie:

■ **monitorowanie uwarunkowań rozwoju obszaru** Doliny Grabi, w szczególności czynników zawartych w analizie SWOT; zmiana układu sił i słabości wewnątrz obszaru lub szans i zagrożeń w jego otoczeniu prowadzić może do zmian treści całej strategii lub jej części, zwłaszcza zaś służyć może wygenerowaniu nowych przedsięwzięć - lepiej dostosowanych do nowych warunków oraz stale zmieniających się oczekiwań podmiotów lokalnych;

■ **monitorowanie przedsięwzięć wdrażających strategię**, przede wszystkim w zakresie:

- osiągnięcia wyników zakładanych w ramach przedsięwzięć,
- osiągnięcia celów strategii na skutek realizacji przedsięwzięć,
- dotrzymania harmonogramów dotyczących realizacji przedsięwzięć i zawartych w nich zadań,
- zainteresowania podmiotów lokalnych podejmowaniem działań w ramach zdefiniowanych przedsięwzięć;

■ **monitorowanie organizacji procesu wdrażania strategii**, w szczególności zadań związanych z:

- promowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju wśród podmiotów lokalnych,
- usuwaniem barier informacyjnych i kompetencyjnych podmiotów lokalnych w zakresie przygotowywania pełnowartościowych projektów realizowanych w ramach LSR.

Wymienione analizy będą prowadzone w sposób ciągły, przy czym zakłada się, że – jeżeli znajdą stosowne okoliczności – decyzja o aktualizacji strategii będą podejmowana w dwóch trybach:

■ okresowym – na początku roku kalendarzowego, po podsumowaniu wykonania przedsięwzięć zakładanych do wykonania w mijającym roku,

- doraźnym – na skutek pojawienia się zasadniczych zmian w uwarunkowaniach wdrażania strategii lub w sposobach jej wdrażania.

Zakres zmian dokonywanych w ramach aktualizacji strategii może być następujący (poniższa lista została uporządkowana poczynając od zmian najprostszych, a na zmianach najbardziej skomplikowanych i złożonych skończywszy):

a) **zmiana przedsięwzięć:**

- wyeliminowanie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć nie cieszących się zainteresowaniem lokalnych podmiotów,
- wyeliminowanie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć dezaktualizujących się na skutek zmiany uwarunkowań rozwojowych obszaru,
- wyeliminowanie, ograniczenie lub przeformułowanie treści przedsięwzięć, dla których w minionych okresach wdrażania udało się w pełni uzyskać zakładane wyniki,
- wprowadzenie nowych przedsięwzięć lub zmiana treści przedsięwzięć dotychczasowych wynikająca z nowego spojrzenia na rzeczywistość i innowacyjnych pomysłów na wykorzystanie lokalnych potencjałów rozwoju;

b) **zmiana celów strategii**, a w ślad za tym odpowiednie przeformułowanie przedsięwzięć;

c) **przeformułowanie strategii** wykonane poprzez powielenie procedury wykorzystywanej w ramach partnerskiego procesu formułowania aktualnej wersji Lokalnej Strategii Rozwoju.

Sposób wdrażania LSR

Wdrażanie LSR będzie zorganizowane w ramach kilku współzależnych, wzajemnie się wspomagających procesów przedstawionych w poniższej tabeli:

Lp.	Proces wdrażania	Narzędzia
1.	Rozwijanie partnerstwa w ramach Lokalnej Grupy Działania	■ promowanie idei programu Leader, LSR i LGD, ■ organizacyjne wzmocnienie relacji między lokalnymi podmiotami: w ramach sektorów, między sektorami, między obszarami tworzącymi partnerstwo,
2.	Dynamiczna realizacja przedsięwzięć strategicznych	■ promowanie LSR i korzyści z niej wynikających dla podmiotów lokalnych, ■ informowanie o zasadach przyznawania wsparcia i zasadach funkcjonowania LGD, ■ pomoc dla podmiotów lokalnych w zakresie przygotowywania dobrych projektów,
3.	Wykorzystywanie LSR dla wzmocnienia pozycji obszaru w otoczeniu	■ promowanie obszaru LGD w otoczeniu, ■ promowanie produktów i usług wytwarzanych w ramach przedsięwzięć strategicznych LSR w otoczeniu, ■ wykorzystywanie LSR do pozyskiwania środków wsparcia ze źródeł zewnętrznych,

Lp.	Proces wdrażania	Narzędzia
4.	Monitoring realizacji strategii	■ rozpoznawanie oczekiwań lokalnych podmiotów oraz ich opinii na temat LSR i funkcjonowania LGD, ■ rozpoznawanie uwarunkowań wdrażania LSR, ■ analiza efektów wdrażania LSR.

Proces wdrażania strategii organizowany będzie na bieżąco przez Zarząd Lokalnej Grupy Działania „Dolina rzeki Grabi”.

VII.3 Zasady i sposób dokonywania ewaluacji własnej

Przyjmuje się następujące dziesięć kluczowych mierników wyrażających efektywność wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju „Doliny rzeki Grabi”:

Lp.	Miernik	Informacja dostarczana przez miernik z punktu widzenia wdrażania i aktualizacji LSR
1.	liczba projektów zgłaszanych przez podmioty lokalne w kolejnych okresach wdrażania	■ poziom wypromowania Lokalnej Strategii Rozwoju wśród podmiotów lokalnych, ■ dostosowanie LSR do oczekiwań lokalnych podmiotów,
2.	jakość merytoryczna i techniczna zgłaszanych projektów	■ poziom przygotowania lokalnych podmiotów do właściwego opracowywania projektów, ■ określenie głównych trudności podmiotów lokalnych we właściwym przygotowaniu projektów, a co za tym idzie dostosowanie rodzaju udzielanego wsparcia do realnych potrzeb,
3.	poziom osiągnięcia efektów w ramach realizowanych operacji (projektów zgłaszanych przez beneficjentów) – planowany poziom ustalany każdorazowo w przypadku konkretnych operacji	■ weryfikacja tempa i jakości wdrażania operacji, ■ weryfikacja wiarygodności partnerów wdrażających konkretny projekt,
4.	wartość wkładu własnego podmiotów lokalnych	■ stopień uaktywnienia finansowych i pozafinansowych potencjałów znajdujących się w dyspozycji podmiotów lokalnych,
5.	proporcja pomiędzy wielkością wsparcia udzielanego podmiotom lokalnym w ramach strategii a ich wkładem własnym	■ efekty mnożnikowe uzyskiwane w wyniku wdrażania strategii,
6.	liczba beneficjentów pośrednich i bezpośrednich realizowanych projektów (zakładana i rzeczywista)	■ społeczna i gospodarcza rozległość oddziaływania LSR,

Lp.	Miernik	Informacja dostarczana przez miernik z punktu widzenia wdrażania i aktualizacji LSR
7.	poziom realizacji celów szczegółowych (a co za tym idzie celów ogólnych, na które cele szczegółowe się składają) – cele szczegółowe zostały sformułowane w formie mierzalnej co pozwala na ich bezpośrednią kontrolę	■ stopień zbieżności podejmowanych działań wdrożeniowych z realnymi potrzebami rozwojowymi obszaru wyrażającymi się w celach LSR, ■ określenie tempa zmian na obszarze, ■ określenie skuteczności podejmowanych działań strategicznych,
8.	efektywność realizacji projektu (stosunek wyniku użytecznego do poniesionych kosztów)	■ określenie efektywności poszczególnych projektów, ■ wnioski na temat warunków efektywności projektów realizowanych w ramach LSR (np. rodzaj projektu, beneficjenci, efektywność udzielonego wsparcia itp.),
9.	zmiana wewnętrznych uwarunkowań rozwoju obszaru na skutek wdrażania strategii, a w szczególności operacji wynikających ze strategii	■ badanie, na ile zmiany ulegają siły i słabości obszaru wskutek realizacji strategii, a co za tym idzie identyfikowanie przesłanek dla aktualizacji strategii oraz zawartych w niej przedsięwzięć,
10.	szybkość udzielania wsparcia beneficjentom	■ określenie sprawności funkcjonowania struktur LGD.

Przedstawione grupy mierników wynikają z przyjętej procedury monitorowania i wdrażania strategii. Sposób dokonywania oceny (ewaluacji) pozwoli na:

- uaktualnianie strategii do potrzeb podmiotów lokalnych i warunków rozwoju obszaru,
- doskonalenia operacji wynikających ze strategii,
- doskonalenia działań techniczno-organizacyjnych na rzecz wdrażania strategii.

Przyjmuje się, że na Zarządzie LGD „Dolina rzeki Grabi” spoczywa obowiązek gromadzenia informacji dotyczących mierników oznaczonych w powyższej tabeli numerami: 1, 2, 5, 9, 10. Z kolei beneficjenci zgłaszający i wdrażający operacje (projekty) zobowiązani są do dostarczania wiarygodnych informacji niezbędnych do szacowania mierników oznaczonych w powyższej tabeli numerami: 3, 4, 6, 7, 8. Interpretacja dostarczonych informacji oraz wyciąganie z nich odpowiednich wniosków na temat wdrażania bądź potrzeby aktualizacji LSR będzie ważnym narzędziem ewaluacji strategii.

VIII. Określenie powiązań LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym działaniem LSR

Powiązanie LSR ze strategią NPR

Narodowy Plan Rozwoju określa najważniejsze działania strukturalne, które Polska będąc członkiem Unii Europejskiej zamierza uruchomić w latach 2007 - 2013.

Jest to strategiczny, średniookresowy dokument planistyczny, który scala na poziomie krajowym horyzontalne, sektorowe i regionalne działania interwencyjne państwa, wskazuje kierunki rozwoju gospodarczego Polski po akcesji do UE. NPR jest podstawą negocjowania przez Polskę Podstaw Wsparcia Wspólnoty (Community Support Framework) - dokumentu określającego kierunki i wysokości wsparcia ze strony funduszy strukturalnych na realizację zamierzeń rozwojowych oraz jako podstawa interwencji z Funduszu Spójności.

Celem strategicznym NPR jest rozwijanie konkurencyjnej gospodarki, opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zdolnej do długofalowego, harmonijnego rozwoju, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz poprawę spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym.

Realizacja celu strategicznego odbywa się poprzez osiągnięcie celów cząstkowych NPR:

1. wspomaganie osiągnięcia i utrzymania w dłuższym okresie wysokiego wzrostu PKB,
2. zwiększanie poziomu zatrudnienia i wykształcenia,
3. włączanie Polski w europejskie sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej,
4. intensyfikacja procesu zwiększania w strukturze gospodarki udziału sektorów o wysokiej wartości dodanej,
5. rozwój technologii społeczeństwa informacyjnego,
6. wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych w Polsce.

Program Leader+, poprzez swoje cele i sposoby ich osiągnięcia, przyczynia się przede wszystkim do realizacji celu cząstkowego „wspomaganie udziału w procesach rozwojowych i modernizacyjnych wszystkich regionów i grup społecznych w Polsce”. W projekcie zadbano o szeroki udział mieszkańców. Prawie wszystkie ustalenia związane z zapisami strategii osiągnięto w trakcie prac warsztatowych i konsultacji społecznych. Także w dalszym procesie realizacji strategii przewidziano możliwość jej ewaluacji z udziałem lokalnych społeczności. To niewątpliwie wpłynie pozytywnie na dalszy proces aktywizacji mieszkańców obszaru działania LGD „Dolina rzeki Grabi” i ich włączanie się w procesy rozwojowe.

Biorąc pod uwagę cele LSR i cele cząstkowe NPR można niektóre z nich powiązać ze sobą w następujący sposób:

Cele cząstkowe NPR

- Wspomaganie osiągnięcia i utrzymania w dłuższym okresie wysokiego wzrostu PKB
- Włączanie Polski w europejskie sieci infrastruktury transportowej i informacyjnej.
- Rozwój technologii społeczeństwa informacyjnego

Cele LGD i LSR

- Zwiększanie poziomu zatrudnienia i wykształcenia
- Zwiększenie ilości miejsc pracy poprzez aktywizację pracodawców i mieszkańców, wzrost konkurencyjności MŚP i rozwój przedsiębiorczości

- Rozwój turystyki, szczególnie turystyki wiejskiej i wypromowanie obszaru jako szczególnej atrakcji turystycznej
- Wzrost konkurencyjności gospodarstw rolnych i rozwój przetwórstwa rolno spożywczego

VIII.1 Powiązanie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego

Obszar Lokalnej Grupy Działania „Dolina rzeki Grabi” leży w województwie Łódzkim. Najważniejszym dokumentem strategicznym województwa jest Regionalny Program Operacyjny dla województwa Łódzkiego.

W dokumencie tym wizja województwa określona została dość obszernie. Z punktu widzenia specyfiki działalności LGD, ważny jest fragment tej wizji, który brzmi *„obszary wiejskie, dzięki skutecznie zrealizowanemu programowi wielofunkcyjnego rozwoju, stały się miejscem produktywnnej pracy, atrakcyjnego zamieszkania, a także wypoczynku dla mieszkańców większych miast”*. W projekcie podano też misję województwa: *„Stworzenie warunków do stabilnego i zrównoważonego rozwoju województwa Łódzkiego opartego na konkurencyjnej gospodarce, przedsiębiorczości mieszkańców i optymalnym wykorzystaniu istniejących zasobów.”*

Te sformułowania wizji i misji województwa choć nie tożsame dosłownie z wizją i misją LGD są z nią jednak jednoznaczne w warstwie znaczeniowej i dlatego można przyjąć, że realizacja LSR przyczyni się do realizacji celów RPO.

VIII.2 Powiązanie ze strategiami Powiatu Łaskiego, Pabianickiego i Bełchatowskiego

W warstwie ogólnej cele strategiczne dokumentów tworzonych przez powiaty zgodne są z celami Regionalnego programu Operacyjnego i stanowią ich uszczegółowienie. Stąd LSR poprzez zgodność z RPO jest również zgodny z tymi dokumentami. Szczególny nacisk położony jest w nich na trzy aspekty

- różnicowanie działalności około rolniczej
- wzmocnianie kapitału społecznego,
- integracja społeczności lokalnych

VIII.3 Relacja pomiędzy LSR a Planami Rozwoju Lokalnego gmin członków LGD

Przy tworzeniu LSR uwzględniano szczególnie różnego rodzaju dokumenty planistyczne gmin partnerów LGD. Ponadto poprzez bezpośrednią współpracę z tymi gminami można powiedzieć, że LSR jest zbiorczą ewaluacją dokumentów poszczególnych partnerów. LSR będzie teraz brany pod uwagę przy ewaluacji tych dokumentów i ich wdrażaniu.

VIII.4 Wskazanie planowanych działań, przedsięwzięć lub operacji realizowanych przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze objętym LSR

1. Projekty finansowane przez PO KL

Priorytet VII „Promocja integracji społecznej” Działanie 7.3 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji” – z inicjatywy LGD złożono 5 wniosków w naborze trzecim, planowane jest złożenie wniosków partnerstwie LGD w następnym naborze dla siedmiu gmin.

Przedmiotem tego działania są projekty mające na celu wsparcie dla rozwoju inicjatyw na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych, przyczyniające się do realizacji strategii rozwoju kapitału ludzkiego na terenach wiejskich.

Ponadto planowane jest składanie wniosków samodzielnie przez LGD i w partnerstwie na operacje związane z Priorytetem IX związanych z oddolnymi inicjatywami edukacyjnymi.

2. Projekty finansowane z RPO

LGD będzie inicjować i pomagać w wystąpieniu o środki pomocowe w ramach między innymi poniższych działań.

Oś Priorytetowa III: Gospodarka, innowacyjność, przedsiębiorczość

III.5 Infrastruktura turystyczno – rekreacyjna

Celem działania jest poprawa atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej regionu.

Część działań z zakresu rozwoju przedsiębiorczości skierowana jest do turystyki, która stanowi dynamicznie rozwijającą się dziedzinę gospodarki w województwie łódzkim, w szczególności w sektorze usług. Województwo łódzkie posiada silne podstawy do rozwoju różnych form turystyki. Region dysponuje licznymi charakterystycznymi walorami, zarówno naturalnymi jak i kulturowymi, a wachlarz usług rozwijany będzie właśnie na ich bazie. Podstawową barierę stwarza jednak niska jakość infrastruktury. W związku z powyższym, w programie wsparcie turystyki, nakierowano na poprawę atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej regionu, w szczególności na: hotelarstwo, turystykę kongresową, gastronomię i rekreację. Projekty turystyczne, które będą objęte pomocą w ramach tego priorytetu, będą musiały wykazywać wyraźny wpływ na gospodarkę; pierwszeństwo powinny mieć te projekty, które przyciągają przede wszystkim turystów spoza regionu i mieszczą się w *Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020*.

W ramach tego działania pomoc skierowana jest m.in. do jednostek samorządu terytorialnego oraz MŚP. Strategia realizacji zakłada zaakcentowanie wsparcia dla podmiotów gospodarczych z sektora usług turystycznych, które decydują o zmianie tradycyjnej struktury gospodarczej województwa oraz redukcji wysokiego bezrobocia. Instrumentami skierowanymi bezpośrednio do przedsiębiorstw są też dotacje ukierunkowane na: udział w targach turystycznych, marketing i promocję marek turystycznych produktów regionalnych, infrastrukturę turystyczną, systemy informacji turystycznej oraz promocję turystyki.

Projekty możliwe do zrealizowania:

- budowa lub przebudowa infrastruktury turystycznej (również kongresowej i targowej),
- budowa lub przebudowa obiektów w celu nadania im funkcji turystycznych,

- zagospodarowanie miejsc organizacji masowych imprez kulturalnych i folklorystycznych,
- budowa lub przebudowa obiektów lecznictwa uzdrowiskowego (m.in. usuwanie barier dla osób niepełnosprawnych) oraz typowej dla nich infrastruktury towarzyszącej (np. parki i urządzone ścieżki ruchowe, tętnie, grzybki inhalacyjne, pijalnie uzdrowiskowe, lecznicze i rehabilitacyjne baseny uzdrowiskowe) oraz ujęć wód leczniczych i termalnych,
- działania na rzecz promowania lub wykorzystania dziedzictwa przyrodniczego w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju,
- budowa lub przebudowa infrastruktury aktywnych form turystyki (obiekty sportowe i rekreacyjne) i zakup środków trwałych w obiektach rekreacyjnych,
- tworzenie lub rozwój sieci centrów i punktów informacji turystycznej (w tym także przygotowanie i dystrybucja nieodpłatnych publikacji służących informacji turystycznej, tylko jako element większego projektu), portali informatycznych oraz systemów oznakowania obszarów i atrakcji turystycznych,
- działania promocyjne w zakresie turystyki, w tym m.in.:
- organizacja imprez kulturalnych, folklorystycznych promujących region i lokalne produkty turystyczne stymulujące ruch turystyczny m.in. imprezy organizowane w kraju i za granicą, których celem jest promocja turystyczna regionu,
- kampanie promocyjne (w tym udział w targach turystycznych) w kraju i zagranicą, których celem jest promocja atrakcyjności turystycznej regionu,
- przygotowanie programów tworzenia, rozwoju lub promocji markowych produktów turystycznych regionalnych i lokalnych, w tym przede wszystkim: wykonanie analiz, ekspertyz, badań rynkowych i marketingowych, przeprowadzenie inwentaryzacji oraz oceny potencjału turystycznego.

Oś priorytetowa V: Infrastruktura społeczna

Działanie V.4 Infrastruktura kultury

Celem działania jest kształtowanie i rozwijanie kulturowej tożsamości regionalnej.

Zapewnienie dogodnych warunków do rozwoju zasobów ludzkich, w ramach V osi priorytetowej zostanie osiągnięte m.in. poprzez udzielanie wsparcia na rzecz rozwoju kultury w zakresie podniesienia standardu infrastruktury oraz polepszenia dostępności do oferowanych usług przy jednoczesnym poszanowaniu zasady równości szans. Projekty z zakresu kultury, które

otrzymają wsparcie w ramach tego działania, będą musiały wspierać rozwój społeczno-gospodarczy regionu oraz wpływać na zwiększenie podaży usług kulturalnych. Konieczne jest także pozostawanie przez nie w zgodności z *Narodową Strategią Rozwoju Kultury*.

Kształtowanie i rozwijanie kulturowej tożsamości regionalnej zostanie również wsparte poprzez realizację działań promocyjnych z zakresu kultury, w ramach promocji imprez kulturalnych lub rozwoju i promocji lokalnych lub regionalnych produktów kulturowych.

Realizacja inwestycji musi brać pod uwagę użycie metod uwzględniających rozwiązania z zakresu zrównoważonego rozwoju budownictwa oraz wprowadzania alternatywnych źródeł energii w odniesieniu do budowy lub renowacji infrastruktury, przy czym termomodernizacja budynków może być kwalifikowalna jedynie, jeśli będzie stanowiła jeden z elementów budowy, przebudowy lub renowacji tej infrastruktury.

Projekty możliwe do zrealizowania

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub inne roboty budowlane dopuszczalne w przypadku zabytków (odpowiednio obiektów historycznych) nieruchomości z zachowaniem pełnionych przez nie dotychczas funkcji kulturalnych lub nadaniem takich funkcji,
- budowa lub przebudowa infrastruktury kulturalnej lub zakup wyposażenia do obiektów instytucji kultury,
- zabezpieczenie zasobów instytucji kulturalnych na wypadek zagrożeń, w szczególności w zakresie zabezpieczeń przeciwpożarowych, przeciwwłamaniowych,
- digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia stworzonej bazy,
- tworzenie i rozwój sieci punktów informacji kulturalnej (w tym także przygotowanie i dystrybucja nieodpłatnych publikacji służących informacji kulturalnej), systemów oznakowania obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo,
- tworzenie i rozwój systemów e-informacji kulturalnej,
- organizacja wydarzeń kulturalnych, mających wpływ na wzrost znaczenia kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy, oraz tożsamości regionalnej,
- kampanie promocyjne w kraju i zagranicą, których celem jest promowanie kultury regionu, w tym udział w wystawach i imprezach kulturalnych,
- przygotowanie programów tworzenia, rozwoju lub promocji lokalnych i regionalnych produktów kulturowych, w tym przede wszystkim wykonanie analiz potencjału i popytu.

3. Projekty finansowane z EWT

Rozważane jest partnerstwo w następujących projektach europejskich (Europejskiej Wspólnoty Terytorialnej).

- „Zasady zrównoważonego zagospodarowania terenów chronionych, szczególnie NATURA 2000”
- „Wykorzystanie surowców lokalnych do lokalnej produkcji i dystrybucji energii – zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego małych jednostek administracyjnych”
- „Zasady zagospodarowania wód powierzchniowych na obszarach o zabudowie rozproszonej, oczyszczanie i mała retencja”

IX. Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich

IX.1 Wpływ na gospodarkę i sferę społeczną

Przyszły obraz i specyfika regionu

Ocena istniejącego potencjału oraz przewidywanej sytuacji w otoczeniu uzasadniają tezę, że przyszły charakter regionu na terenach wiejskich będzie zdominowany przez **turystykę i agroturystykę, oraz branże związane i zależne od tych dwu.**

Region będzie dysponował bogatą i na wysokim poziomie ofertą usług turystycznych opartą na rozwiniętej bazie materialnej obejmującej: campingi, pola biwakowe, wypożyczalnie sprzętu, infrastrukturę dla turystyki kwalifikowanej, agroturystykę, itd.

Ponadto w obszarze LSR nadal będzie rozwijać się kilka ośrodków aktywności gospodarczej min. Łask, Żelów, Widawa.

Ludność i problemy społeczne

Przewidywać należy niewielki wzrost liczby mieszkańców regionu wynikający raczej nie z trendów demograficznych a z migracji. (atrakcyjne tereny do zamieszkania). Wzrośnie udział osób w wieku poprodukcyjnym. Utrzyma się dotychczasowy przyrost naturalny.

Zmniejszy się liczba gospodarstw domowych utrzymujących się wyłącznie z rolnictwa. Wzrośnie liczba gospodarstw żyjących z działalności gospodarczej oraz pracy najemnej na miejscu i poza regionem. Zwiększy się udział mieszkańców dla których region będzie tylko miejscem zamieszkania i wypoczynku a nie pracy.

Rolnictwo, gospodarka, przedsiębiorczość

Liczba mieszkańców utrzymujących się tylko z działalności rolniczej ulegnie znacznemu zmniejszeniu. Szanse na rozwój mają jedynie te gospodarstwa o dużym areale w okolicach z glebami dobrej klasy. Przewiduje się też tworzenie grup producenckich.

Znaczącym źródłem utrzymania ludności stanie się praca pozarolnicza. Rozwijać się będzie: turystyka, handel, drobna wytwórczość, usługi, zwłaszcza turystyczne (włącznie z agroturystyką), rzemiosło, przetwórstwo rolno - spożywcze, drobny przemysł.

Zagospodarowanie przestrzeni

Rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych oraz nieuciążliwego przemysłu, rzemiosła i usług powinien być uwzględniony w planach **zagospodarowania przestrzennego**.

Należy przewidzieć w nich tereny pod budownictwo rekreacyjne, bazę gastronomiczną – hotelarską oraz inne inwestycje turystyczne i usługowe.

Środowisko naturalne

Stan środowiska naturalnego w regionie ulegnie poprawie, pomimo rosnącego jego obciążenia.

Nastąpi poprawa czystości wód, do roku 2015 rozwiązany zostanie problem utylizacji ścieków. Grabia osiągnie II klasę czystości wód.

Wprowadzony zostanie na całym terenie nowoczesny system selektywnego gromadzenia, zorganizowanego wywozu, wtórnej segregacji i utylizacji odpadów stałych. Ograniczona zostanie emisja niskie z ogrzewania węglem i koksem poprzez przejście na paliwa odnawialne.

Infrastruktura techniczna

Nastąpi zdecydowana poprawa infrastruktury technicznej.

Sieć energetyczna zapewni pełne zaspokojenie potrzeb oraz nieprzerwaną bezawaryjną pracę. Ogrzewanie w domach mieszkalnych i budynkach o innych funkcjach będzie w większości przyjazne środowisku.

W całym regionie wprowadzony zostanie harmonogram budowy urządzeń i systemów oczyszczania ścieków.

Przewiduje się modernizację istniejących dróg publicznych oraz wykonanie niezbędnych remontów, w tym utwardzenia nawierzchni.

Infrastruktura społeczna

Poprawie ulegnie infrastruktura edukacji i ochrony zdrowia. Mieszkańcy będą mieli większy dostęp do szkoleń i kursów. Ponadto na terenie całego regionu dostępny będzie internet szerokopasmowy.

Finanse publiczne

Rozwój gospodarczy regionu zapewni zwiększenie wpływów do budżetu z podatków. Wyższe będą też wpływy z dotacji i subwencji finansowanych z budżetu państwa. Jednak pełna realizacja zamierzeń zmuszać będzie do sięgania po dotacje i środki pomocowe zewnętrzne.

Rozwijana będzie również współpraca z zaprzyjaźnionymi gminami i regionami zagranicznymi.

IX.2 Oddziaływanie na środowisko

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Dolina rzeki Grabi” zakłada zrównoważony rozwój tego obszaru z wykorzystaniem walorów przyrodniczych. Tym samym kwestie odpowiedniego traktowania środowiska jest jednym z kluczowych elementów naszego działania.

Kluczowym elementem gwarantującym sukces w zakresie należytego wykorzystanie środowiska jest poziom świadomości ekologicznej mieszkańców. Kładziemy w strategii na to bardzo wysoki nacisk planując szereg szkoleń, akcji i konkursów związanych z sprawami ekologicznymi.

Oddziaływanie LSR na poszczególne komponenty środowiska będzie następujące

1. Wody powierzchniowe i podziemne

- oczyszczanie,
- zwiększenie stabilności (mała retencja),
- zwiększenie dostępności dla rolnictwa,
- zwiększenie oszczędności wody

2. Powietrze atmosferyczne

- ograniczenie używania substytutów paliw (odpadów) poprzez zwiększenie świadomości ekologicznej,
- ograniczenie emisji poprzez stosowanie Odnawialnych Źródeł Energii,
- wprowadzanie na szerszą skalę zasady oszczędzania energii (termomodernizacja, zmiana źródeł ciepła i światła).

3. Gleby

Zmniejszanie zanieczyszczenia gleb poprzez prawidłową gospodarkę odpadową i stosowanie przez rolników dobrych praktyk rolniczych.

4. Bioróżnorodność

Ochrona bioróżnorodności poprzez zmniejszenie presji na środowisko min poprzez „skanalizowanie” ruchu turystycznego, czyli wyznaczenie ścisłych tras i ścieżek turystycznych w obrębie obszarów chronionych.. Zwiększanie bioróżnorodności poprzez renaturyzację doliny rzeki i program małej retencji pod hasłem „powrót do Natury”.

5. Hałas i pola elektromagnetyczne

Przestrzeganie norm odnośnie hałasu i natężenia pól elektromagnetycznych na etapie wydawania zgód na inwestycje (np. ekrany akustyczne przy drogach, lokalizacja masztów GSM).

6. Zagrożenia katastrofami ekologicznymi

Obszar LGD „Dolina rzeki Grabi” ze względu na krzyżowanie się szlaków komunikacyjnych i działalność gospodarczą jest bardzo narażony na ryzyko katastrof ekologicznych. Z tego względu dążyć będziemy do działań na rzecz wprowadzenia regionalnego monitoringu środowiska we współpracy z odpowiednimi służbami powiatowymi i wojewódzkimi, oraz wzmocnienie lokalnych służb ratowniczych

X. Spis tabel i rysunków

SPIS TABEL

Tabela 1. Rozdział kompetencji pomiędzy Radą a Zarządem Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi”	10
Tabela 2. Gminy wchodzące w skład LGD.....	14
Tabela 3. Formy ochrony przyrody na obszarze LGD.....	19
Tabela 4. Korzystający z instalacji w % ogółu ludności.....	29
Tabela 5. Szczegółowy podział środków pomiędzy poszczególne komponenty.....	71
Tabela 6. Podział środków z działania „413 – Wdrażanie LSR”.....	72
Tabela 7. Budżet całkowity przewidziany na działania	74

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Struktura organizacyjna Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi”	12
Rysunek 2. Mapa obrazująca granice administracyjne LGD na tle województwa łódzkiego .	15
Rysunek 3. Gminy LGD na tle Doliny rzeki Grabi.....	16
Rysunek 4. Mapa komunikacyjna obszaru Doliny rzeki Grabi	16
Rysunek 5. Schemat zależności poziomów strategii.....	40
Rysunek 6. Algorytm postępowania przy wyborze projektów	79

